בדרך שלי

שלמה אסיף

ראיונות והפקה: מוטי מרגלית, 052-352-3833

"דוקו כתיבת ביוגרפיות וספרי הנצחה", motimar@gmail.com

כתיבה ועריכה: שרי שיין, 050-693-5656, Sarishine99@gmail.com

עימוד וגרפיקה: ליאת כרמלי זיידל, www.luvdesign.co.il

דפוס: "העיר העתיקה" ירושלים

מאי 2022

© כל הזכויות שמורות לשלמה אסיף

ספר זה מוקדש באהבה

להוריי יפה וחנוך אוסובסקי ז״ל

לאחיי ואחיותיי גולדה, יעקב, אסתר, שמוליק

ולאחי הבכור יחזקאל ביגלר ז״ל

לרעייתי שושנה ולשלושת בנינו אופיר, אבי ועמית

לכלותיי יעל ומוניקה

לנכדיי ונכדותיי נגה, אור, גבריאל, זוהר, מאיה, שחר וברק

ולכל שותפיי לדרך הארוכה, כולם חלק בלתי נפרד ממי שאני

תוכן עניינים

שורשי משפחתי 7

קליטת עלייה 15

ילדות בקיבוץ 27

להיות נער בקיבוץ 35

השירות הצבאי 43

נא להכיר: יחידת החזירים 53

המבצעים – רשימה חלקית 63

ממונה על כושר גופני 75

מפקד הפנימייה הצבאית חיפה 83

איש עסקים 91

מועדון רוטרי 103

פרידה מאבא, חנוך אוסובסקי 113

פרידה מאמא, יפה אוסובסקי 117

שושנה מספרת 123

אופיר מספר 141

אבי מספר 155

עמית מספר 167

האחים שלי 181

סוף דבר 195

שורשי משפחתי

אני אוהב לומר שאני בן קיבוץ אֵיֶלֶת הַשַּׁחַר, למרות שעליתי מפולין בגיל מאוד צעיר, וכיום אני תושב צרופה. נולדתי ב-22 בינואר 1948 בעיירה זמביצה במערב פולין, שהייתה תחת שלטון גרמניה. כנראה שנולדתי בבית, בעזרת מיילדת. חלקים רבים מראשית חיי אינם ידועים לי, ובמשך השנים ניסיתי להרכיב את הפאזל, פיסה אחר פיסה.

אימי, יפה פישלזון

אימי, יפה (שיינדל) לבית פישלזון, נולדה בשנת 1914 בעיירה טומשוב לובלסקי שבדרום מזרח פולין.

אמי יפה (אוסובסקי) פישלזון, טומשוב לובלסקי, 1934

בערב מלחמת העולם השנייה מנתה העיירה מעל 6,000 יהודים, שרבים מהם השתייכו לזרם החסידות. שישה ימים לאחר פלישת הצבא הגרמני לפולין, הופצצה העיירה וכמאה וחמישים איש נהרגו. בנובמבר 1939 הקימו שם הגרמנים גטו. על פי אחת העדויות משם, הגרמנים היו נכנסים בלילה לגטו, מוציאים אנשים מהמיטות ויורים בהם. לפעמים ירו במשפחות שלמות.

בשנת 1942 נשלחו יהודי הקהילה למחנה ההשמדה בלזיץ[1], בהם גם הוריה של אימי, הסבא והסבתא שמעולם לא הכרתי - אסתר פישלזון לבית זילברבורג ויחזקאל פישלזון. על ילדותה של אמא אני יודע מעט מאוד, כמעט כלום. לצערי, היא מעולם לא דיברה על התקופה הזאת. כל הידע שלי מגיע ממחקרים שערכתי. אני יודע שלאמא היו שלושה אחים: אחות בשם טיילה, ושני אחים ששמותיהם ברקו ואברהם. המשפחה הייתה חרדית מאוד, ואחד מבני המשפחה היה ראש העיירה. מצאתי כתבה בנושא באחד העיתונים - נכתב שם כי בשנת 1915 כבשו האוסטרים והגרמנים את האזור, לרבות את העיירה טומשוב לובלסקי, מידי הרוסים, ומינו מועצת עיר חדשה בראשותו של יהושע פישלזון. בשנת 1939 הוא מונה לראש היודנרט וב-1942 לאחר שסירב להעביר רשימת יהודים לטרנספורט, ברגע שהנאצים נכנסו לעיר, הם הוציאו אותו להורג בכיכר העיר.

שנתיים וחצי לפני מותה של אמי (ב-1991), אחי ביקש ממנה לכתוב את קורות חייה. היא כתבה ביידיש, והוא תרגם לעברית. וכך היא כתבה: "נשארנו בבית שישה ילדים יתומים מאבא... לא התאפשר לי ללמוד, כי אימי, אסתר, התאלמנה בצעירותה, ואבי, יחזקאל, נפטר במלחמת העולם הראשונה. הבנים התחתנו ואני נשארתי עם אמא. היא לא רצתה להתחתן שוב... היטלר השמיד את כולם - את אמא, את אחיותיי ואת משפחותיהן. לא נותר דבר מביתי הגדול. למדתי תפירה כי טוב לאדם שיהיה לו מקצוע, כדי שאוכל לעסוק בחייטות, תפירת שמלות ובגדי ילדים. שאפתי להרוויח למחייתי".

1 מחנה בלזיץ היה הראשון מבין מחנות ההשמדה הנאציים. המחנה הוקם בפולין הכבושה. (ויקיפדיה)

זמן קצר לפני מותו, אחי הביא לי מסמכים שהיו אצל אמא, לאחר שהוא כנראה הרגיש שסופו קרב. רק אחרי שאחי הלך לעולמו, תרגמתי את המסמכים לעברית. את כולם. מסמך אחר מסמך. אפילו את אישור העלייה שלי לארץ. מאחורי המסמך מופיעות חתימות של כל המעברים שאימי עברה באירופה.

בעלה הראשון של אימי היה ברקו ביגלר, ונולדו להם שני ילדים - אחי ואחותי הגדולים. אמא ברחה מטומשוב דרך לבוב, שהייתה אז בירת גליציה המזרחית שבפולין ובתום מלחמת העולם השנייה סופחה לאוקראינה, בספטמבר 1939, בנסיגה של הצבא הרוסי מהעיירה. אמא שלה שהתה באותה תקופה אצל אחותה ובעלה גביר בלבוב. אימי ביקשה ממנה להצטרף אליה כדי לברוח לרוסיה. היא סירבה, וכתוצאה מכך סבתי ואחותה עם משפחתה מצאו את מותם במחנה ההשמדה בלז׳ץ במזרח פולין. הזיכרון האחרון של אימי מאמה, היה שהיא הביאה לה כד מלא בחלב לרכבת. ככל הנראה, היא כבר הייתה אז בהריון עם אחותי, שנולדה במהלך מסעה בהרי אורל.

אימי ברחה עם בנה הבכור ובעלה, שהיה גרוש עם ילד משלו. הם עשו את דרכם להרי אורל לעיר ניזנה טגיל. כשהגיעו לערבות סיביר לעיר מיכונצ׳ אימי חלתה בצהבת ואושפזה בבית חולים. בעלה הראשון של אימי נפטר בערבות סיביר כשגולדה אחותי הייתה בת שנתיים ואימי מצאה את עצמה נאלצת לדאוג בכוחות עצמה לשלושה ילדים. כשחלתה ולא יכלה לטפל בילדים, אחיי הועברו לבית יתומים. אחותי, גולדה ביגלר, נלקחה "לבית הילד" בעיר לוקצין במחוז צ׳אשינסקי בערבות סיביר-רוסיה. כאשר אמא חזרה לפולין לאחר המלחמה, היא לא הצליחה למצוא את גולדה, שהועברה מבית יתומים אחד למשנהו. אמא לא הפסיקה לחפש אותה, וגם כשהגיעה לארץ לא הייתה שקטה והמשיכה בחיפושיה. בסופו של דבר מצאה אותה כשכבר חייתה בקיבוץ אילת השחר.

בשנת 1946, אחרי מותו של בעלה הראשון, הכירה אמא את אבי, חנוך אוסובסקי, שהיה אלמן ואב שכול לאחר ששלושת בנותיו נפטרו. היא סיפרה שהכירו ברכבת מרוסיה לפולין.

אבי, חנוך אוסובסקי

אבי, חנוך אוסובסקי, נולד ביום 31 בדצמבר 1906 בעיר אוסטרוב מזובייצקה, הנמצאת 92 ק"מ צפונית-מזרחית לוורשה.

אבי, חנוך אוסובסקי, פולין, שנות ה-50

רוב היהודים שחיו בעיר נספו בשואה. אבא היה סנדלר, בן לשושלת סנדלרים. הוא למד את המקצוע מאביו, שלמד גם הוא מאביו. אני קרוי על שם אביו, סבי שלמה. המידע המועט שיש לי על סבי הוא שהיה איש דתי מאד ונולד ב-1884, ליד העיר אוסטרוב מזובייצקה ליצחק ואסתר אוסובסקי. בשנת 1901 או 1902 הוא התחתן עם ריינה אוליבקוביץ', סבתא שלי, ששמות הוריה היו דוד ואסתר אוליבקוביץ'. הוא נרצח בטרבלינקה, כמו רבים מהמשפחה שנשארו בפולין בזמן המלחמה. לאבא היו שבעה או שמונה אחים אך אני יודע את שמותיהם של שלושה

בלבד: יעקב הבכור שנולד ב-1904, הרשק'ה, שנולד ב-1908 וגיטל שנולדה ב-1910. יעקב השתקע באורוגוואי והיה גבאי בבית כנסת. הוא התחתן ונולדו לו שני ילדים: ברטה ויוסף. לברטה נולדו שלוש בנות, ואחת מהן גרה בישראל. ליוסף נולד בן אחד, שהוא שופט וקצין בצה"ל. גם הם, לצערי, לא יודעים הרבה על ההיסטוריה המשפחתית, רק שמות, לא הרבה יותר.

אוסובסקי הוא שם פולני מובהק, וכשערכתי את המחקר על שורשי משפחתי גיליתי שהמשפחה שלנו מפוזרת בכל העולם. לפני מלחמת העולם השנייה רבים מהמשפחה עזבו לקובה ודרום אמריקה. לימים זכיתי להכיר את אחת מבנות המשפחה מאמריקה, אם כי אינני יודע בדיוק מה הקרבה המשפחתית. זה קרה כשהייתי כבר נשוי, ואימי כבר לא הייתה בחיים. אחי הצעיר גר אז בקיבוץ, ויום אחד קיבל טלפון מאישה ששם משפחתה אוסובסקי. היא הגיעה מארה"ב לביקור משפחתי במטולה, ונפגשנו בראש פינה. סיפרתי לה על שעון זהב שקיבלתי לבר המצווה מדודה באמריקה, ושהיינו מקבלים הרבה חבילות משם. היא לא ידעה על מה מדובר, אבל כששבה לביתה שאלה על כך את אמה בת ה-90. התברר שאמה הייתה זו ששלחה לנו את כל המזוודות המפוארות, והיא זו ששלחה לי את השעון. היא סיפרה שהייתה תקופה שלאמה לא היה כסף, והיא אספה כסף מבני הדודים כדי לקנות מכונת תפירה ולשלוח לאמי. את השעון היפה, לצערי, איבדתי בצבא. הוא נפל בקורס צניחה, וכמו שאומרים צנח לפניי, ולא מצאתי אותו.

היות שההורים לא שיתפו אותי במה שעבר על העיירה שלהם בזמן המלחמה, קראתי חומרים בנושא. התברר כי ב-8 בספטמבר 1939 נכנסו הגרמנים לעיר, וכעבור יומיים רצחו שלושים יהודים. בסביבות ה-30 באוקטובר נדרשו כל יהודי העיירה להתאסף בכיכר העיר. אלה שלא הגיעו נלקחו בכוח מבתיהם. נאמר להם שמאותו הרגע אסור להם לעסוק בתעשייה, מלאכה עדינה וקמעונאות. הגרמנים הורו ליהודים לעזוב את העיר מרצונם, ולחצות את קו הגבול עם ברית המועצות. רוב היהודים אכן נמלטו, אבל 600 מהם החליטו להישאר

בעיר לאחר שביקשו אישור לכך מהגרמנים. למרות שהאישור לא ניתן, במשך תקופה מסוימת הניחו להם לנפשם.

יום אחד, כך קראתי, חייל גרמני הצית אש באמצעות חומר דליק בעליית גג של בניין עץ שהיה בבעלות של יהודים. האש החלה להתפשט למבני עץ סמוכים, שחלקם גם היו שייכים ליהודים. הגרמנים מנעו ממכבי האש להתערב עד שכל השכונה היהודית עלתה באש. רק כשהאש החלה להגיע גם אל מבנים שבו שכנו הגרמנים, התערבו צוותי מכבי האש. הגרמנים התחילו להפיץ שמועות שהיהודים היו אלה שהציתו את העיר. בעקבות זאת החלו מעצרים בעיר ובמחוז הסמוך. כל העצורים נכלאו בתאים בבניין העירייה, בבית הסוהר ובמבשלה.

ב-1939 אבי עזב את העיר לרוסיה וברח לסיביר עם אשתו ששמה היה רחל ושלוש בנותיו. הם הגיעו לאזור ברוסיה שנקרא לוצ'י. למדתי את מסלול הבריחה שלו מפולין דרך מסמכים ואישורים, שאפשרו לי לשחזר את האירועים. אבא שירת בצבא הרוסי במשך חמש שנים ועבד בסיביר בבית חולים כסניטר. במסמך מ-1.5.1945 שהגיע לידי, גיליתי שאבא קיבל תעודת עובד מצטיין כסניטר בחג הפועלים - האחד במאי. זה היה ככל הנראה בעיר קוסובורצסקוגו מחלסופונקטה במחוז צלאבינסק במערב סיביר. בצל"ש שניתן על עבודתו המסורה נכתב כי היה אדם חרוץ, איש ישר ואהוב על חבריו. "אני מבקש להודות לעובד חנוך אוסובסקי - מנהל עבודה", הם כתבו. קבלת תעודת הצטיינות כזאת באחד במאי ברוסיה היא כבוד שאין כדוגמתו.

אשתו ובנותיו של אבא לא שרדו. אין לי מושג מה קרה להן, כנראה מתו ממחלה, אולי דיזנטריה, שהייתה גם המחלה שממנה נפטר בעלה הראשון של אמא. אין לי פרטים על כך כי אבא סירב לספר לי על משפחתו הראשונה. רק פעם אחת מלמל לעברי: "פעם חזרתי לפולין, לא נשאר לי שם אף אחד".

אמא ואבא - הקמת משפחה

אבא סיפר כי הכיר את אמא ברכבת חזרה לפולין. אי-שם בין רוסיה לפולין הם התאהבו. אבל ממסמכים שהגיעו לידיי, יש לי תחושה שאבא ואמא הכירו לפני כן, לאחר שמצאתי מסמך מ-1946 שמאשר לאבא מעבר מרוסיה לפולין, ולתדהמתי גיליתי מסמך זהה לאמא מאותו תאריך - 3.3.1946. שנה אחרי המלחמה, אנשים רצו לחזור למדינות שלהם, אבל הרוסים לא מיהרו לתת אישורים. עם זאת, ההורים שלי כן קיבלו אישור.

הם חזרו יחד לפולין וגילו שלא נשאר שם דבר.

ב-27.4.1946 הם הגיעו לזמביצה, עיירה במחוז שלזיה, במערב פולין. הגבולות של שלזיה והשליטה בה השתנו לאורך השנים. לקראת סוף האלף הראשון האזור היה נתון לשליטה ציכית, במאות הבאות הוא עבר לשליטה של פולין ולאחר מכן לחזקתן של מדינות גרמניות. לאחר מלחמת העולם השנייה עבר המחוז לידי פולין וכיום רובו הגדול של האזור נמצא בפולין, וחלק קטן ממנו תחת המשטרים הגרמניים והרוסיים.

הם גרו תחילה ברחוב זמוקובה 9 ונרשמו בעירייה כ"סנדלר ותופרת". הם קיבלו תעודת זהות זמנית מהעירייה. עם הזמן הם החליפו כמה כתובות בתוך העיירה.

ב-21.8.1946 הם נישאו, כשהוא בן 40 והיא בת 32 - נישואים שניים, כאמור, של שניהם. לי הם לא סיפרו, לצערי, דבר על החתונה עצמה, אבל אין לי ספק שזו הייתה חתונה דתית. בזמביצה נולדתי אני, הבכור לבית אוסובסקי, ויעקב (קובי), אחי הצעיר, נולד שנה וחצי אחריי.

הוריי נפגשו, כאמור, כשכל אחד מהם נושא עמו טראומה קשה. שאלתי את עצמי לא פעם איך מתגברים על אובדן של שלוש בנות, על אובדן של אישה ובעל. ואיך מתגברים על אובדן של היעלמות בת? אף אחד מהם לא דיבר על הנושאים האלה. כששאלתי את אמא איך אישה צעירה

שנותרה לבד מסתדרת, היא ענתה: "עבדתי קשה", ולא הוסיפה. היא לא הרבתה במילים בנושא. היא הייתה בת 26 בערך כשבעלה הראשון נפטר. אני מסתכל על כלותיי, שהן בנות 40, והנכדות שלי בשנות ה-20 שלהן וכולן נראות לי ילדות, ואינני מפסיק לתהות איך היא הצליחה לשרוד את הכול לבדה.

קליטת עלייה

העלייה לארץ ישראל

בפברואר 1948 הצטרפו הוריי למפלגת הפועלים היהודית המאוחדת "פועלי ציון". באותו הזמן קיבלה אמא מכתב תשובה מבית היתומים בלוקטין ברוסיה, ונכתב בו כי גולדה נמצאת בבית היתומים ויש לה בעיה באוזן. נמסר לה גם שבנה החורג איזיק נמצא בצלאבינסק בסיביר. המכתב הגיע בעקבות התכתבות של אמא עם מנהלת בית היתומים בלוקטין. במרץ 1949 התקבל מכתב מהשגרירות הפולנית ברוסיה שאיזיק וגולדה ביגלר ייכנסו לרשימת הילדים שהשגרירות מנסה להחזיר לפולין.

אני בזרועותיה של אמא, ויחזקאל, זמביצה, פולין, 1948

אני בזרועותיו של אבא,
זמביצה, פולין, 1948

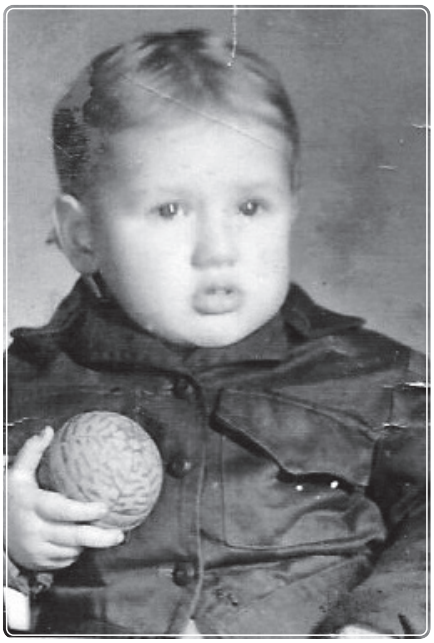

אני עם כדור ביד, 1948

אמא ואני כשהיא בהריון עם
אחי יעקב. זמביצה, פולין, 1949

אמא ואני בזמביצה, פולין, ינואר 1949

ב-6.5.1949, כשהייתי בן שנה וחצי, קיבלו הוריי אשרת עלייה לארץ ישראל, לאחר שהבינו כי אין להם כבר מה לחפש בפולין. המסמך היה חתום על ידי המזכיר הראשון בשגרירות וורשה. אבא שילם 37,750 זלוטי עבור כרטיסי עלייה לארץ ישראל. לפני העלייה אבא היה צריך להציג בשגרירות מסמך שמוכיח שעבד בפולין ולציין כמה הרוויח. המסמך הזה הגיע אליי.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
REPUBLIQUE POLONAISE
MINISTERSTWO ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ
MINISTERE DE L'ADMINISTRATION PUBLIQUE
Nr D. O. 5685

DOWÓD TOŻSAMOŚCI
CARTE D'IDENTITE

Nazwisko OSOWSKA
Imię Szamolla.
Data urodzenia 4. 11. 1914.
Miejsce urodzenia Tomaszów.
Imię ojca Chaskiel
Imię matki Ester
Stan cywilny mężatka - mariée
Zatrudnienie /
Narodowość żydowska. - juive

Ostatnie miejsce zamieszk. lub pobytu Ziębice.
Wzrost średni - moyenne
Włosy ciemne - foncés
Twarz pociągła - allongé
Oczy szare - gris
Znaki szczególne /

Dzieci
1. CHASKIEL ur. 3. 5. 1937
2. Szloma-Herz „ 22. 1. 1948.
3. Jamiel „ 7. 7 1949.
4. /
5. /

Termin ważności dowodu tożsamości kończy się 5 marca 1950 roku

o ile nie będzie wznowiony

Dowód niniejszy uprawnia do przekroczenia granicy polskiej po otrzymaniu wizy Państwa Izrael.

Data Warszawa dn. 5 [illegible] 1949

Podpis
DYREKTOR BIURA PASZPORTOWEGO

Seria D 08711

תעודת העליה לישראל. מימין: יעקב, יפה, יחזקאל ואני (למטה), דצמבר 1949

ב-1950 התחלנו את מסע העלייה דרך מעבר הגבול לציכיה, משם לאוסטריה ובהמשך לוונציה באיטליה.

ב-7 בפברואר 1950, הגענו לנמל חיפה באונייה "גלילה". אמא, אבא, אחי יעקב שהיה בן חצי שנה, אחי הגדול יחזקאל שהיה בן 13, ואני בן השלוש. הסיעו אותנו לשער העלייה, שהיה מחנה קליטה ומחנה עולים במערב חיפה, ושימש כמחנה מעבר מרכזי לעולים שהגיעו לנמל חיפה. שמו הרשמי היה "בית עולים שער העלייה", אך שנים רבות היו שקראו למקום "סנט לוקס". זה היה חורף גשום וקר.

במשך יומיים ישנו באוהל יחד עם משפחה שעלתה מעיראק. הוריי עברו בדיקות רפואיות, והכול היה תקין. יומיים לאחר הגעתנו, נשלחנו למרכז קליטה בצפת. קיבלנו ציוד מהסוכנות היהודית. אחרי חצי שנה עברנו לצריף שוודי שקיבלנו מהסוכנות, ושם גרנו במשך שנתיים. המצב הכלכלי היה קשה ואבא ביקש הלוואה של 100 לירות ממחלקת העלייה. בצפת אמא קיבלה הודעה שגולדה כבר יצאה מרוסיה לכיוון פולין. היא כבר הייתה בת עשר.

ביוני 1952 עברנו לגור בשיכון בפורייה, למרגלות הר כנען. עד היום אני זוכר את השיכון הזה. כשאני רואה אותו היום, אני בהלם. עיניים של ילדים רואים דברים אחרת. הוא ניצב על מדרון, הצלחתי לזהות אותו לפי צורת העמודים. שם הבנתי לראשונה את המושג עוני ואת השפעתו על חיי. הייתה זאת הגננת בגן הילדים שאמרה לי: "אתה לא יכול להיות כאן, אמא שלך לא שילמה. תחזור הביתה עד שאמא תשלם". כל כך התביישתי, עד שלא סיפרתי לאף אחד. פשוט ישבתי מתחת לבית, וכשהגיעה השעה לחזור הביתה מהגן, נכנסתי הביתה. כך עשיתי במשך חמישה ימים, עד שיום אחד שאלה הגננת את אמא מה קורה איתי. רק אז אמא גילתה שאני מתחבא מתחת לבית.

אמא לא הסתירה ממני את קשיי הפרנסה בבית. אבא ניסה להתפרנס כסנדלר והיא כתופרת, אבל המצב היה קשה מנשוא. היינו ממש עניים ושרדנו בקושי. אפילו מכונת תפירה לא הייתה לאמא באותה תקופה.

את מכונת התפירה הראשונה שלה קיבלה, כאמור, מאותה דודה באמריקה, כאשר כבר חיינו בקיבוץ אילת השחר.

אמא ואבא בצפת, 1952

יעקב אחי ואני בהר כנען בצפת, יום העצמאות 1952

באילת השחר

בחודש מאי 1953 התקבלנו כחברים בקיבוץ אילת השחר.

אילת השחר נוסדה ב-1915 על ידי קבוצה של חמישה גברים ואישה אחת מאנשי העלייה השנייה, והיא שוכנת בעמק החולה, ליד חצור הגלילית. רבים מחברי הקיבוץ הגיעו אליו לאחר הפילוג של קיבוץ בית השיטה. לקיבוץ, שהתפרנס מחקלאות, היו שטחים עד הירדן ממש. בשטחים אלה גידלו מטעי כותנה, תפוחים, שזיפים והיו גם בית אריזה גדול, בריכות דגים, לולים של עופות פיטום ומטילות. כמובן שהייתה רפת, שקיימת עד היום.

כדי להתקבל כחברים במקום, הגיעה אל ביתנו בצפת משלחת מטעם הקיבוץ כדי לראיין אותנו. זאת כנראה הייתה מעין ועדת קבלה. הקיבוצים היו צריכים אז בעלי מקצוע, וההורים שלי יכלו להציע את מיומנויותיהם בתפירה ובסנדלרות. לקראת בואה של המשלחת, אמא הלבישה אותנו בבגדים יפים. לי הייתה בעיה עם השפה העברית כי בבית דיברנו רק ביידיש. אימי הייתה אז בת 39, אבי בן 47, אחי יחזקאל בן 22, אני בן חמש, אחי יעקב בן שלוש וחצי ואחותי אסתר תינוקת ממש.

ב-4 במאי 1953 התקבלנו לקיבוץ, והוריי קיבלו דירה קטנה שכללה חדר שינה, סלון קטן, חצי חדר קטן, שירותים, מקלחת וכמובן חצר עם דשא, ואותנו, האחים, העבירו ישירות לבתי הילדים בלינה המשותפת והמפורסמת בתנועה הקיבוצית של אז.

החיים בקיבוץ התנהלו בצורה שיתופית, כפי שהיה נהוג בעבר, עד שרוב הקיבוצים עברו הפרטה. קיבלנו שם ערכים של עבודה קשה, ציונות ומצוינות. הגברים בקיבוץ עסקו בעיקר בחקלאות, ואחרים עבדו ברפת, בתחזוקה ובבינוי. כל ענף עם הייחודיות שלו. כל החלטה שנגעה לחיי הקיבוץ התקבלה באספת חברים. כל חבר יכול היה להגיש מועמדות ולהיות חלק מהנהלת הקיבוץ. התקיימו בחירות לתפקידים כמו מזכיר הקיבוץ, גזבר וחברות בוועדות שונות.

אחד התפקידים החשובים בקיבוץ היה, ללא ספק, הסדרן. היה סדרן רכב, שהיה אחראי לספק רכבים למי שנזקק לכך. בדרך כלל הבקשות לקבלת רכב היו מסתיימות בצעקות כי היה, כמובן, הרבה יותר ביקוש מהיצע. היה גם תפקיד סדרן עבודה, שתפקידו לשבץ אנשים בענפים השונים ולוודא שאכן הגיעו לעבודתם. כל אחד מהחברים היה מחויב לשעת התנדבות מעבר לשעות העבודה. שעת ההתנדבות כללה גם את הילדים. תמיד היו צריכים עזרה בקטיף או במקומות אחרים. גדלנו לתוך זה, ולא הכרנו דבר אחר.

אבא, שהיה בקיא בתורה, בתנ"ך ובתפילות מגיל צעיר, היה חלק מקבוצת החברים ששמרו על המסורת היהודית. הוא דאג בשלב מסוים שיבנו בקיבוץ בית כנסת. הוא אהב מאד לשמוע קטעי חזנות והתפלל בכל בוקר. לא היה לו קל לחיות כך בקיבוץ חילוני, אבל הוא המשיך לשמור על מצוות הדת. הוא תמיד חבש כובע ברט על ראשו ותמיד התהלך עם טלית. אני מאד כיבדתי אותו על זה והקפדתי לא לעשן בשבת בבית.

אבא הביא, כמובן, את המקצוע שלו לקיבוץ, ושם היה גוזר עור ומייצר נעליים וסנדלים. הוא היה מקצוען. הייתי מגיע ביום שישי מהצבא בנעליים קרועות, וביום ראשון הייתי חוזר עם נעליים חדשות. כולם היו מלאי פליאה על כך ולא הבינו איך זה יכול להיות. במוזיאון בקיבוץ אילת השחר יש מוצגים של אבא מהסנדלרייה.

כך אבא חי בעיקר את העבודה בסנדלרייה. הוא היה אדם שקט מאד ורציני, דיבר בקול חרישי אבל תמיד אפשר היה לשמוע מה הוא אומר. אם כבר דיבר, היית בהאזנה מקסימלית. אני לא זוכר את אבא מרים את קולו, אפילו לא פעם אחת, בדיוק כמו אמא. הדבר הכי חשוב עבורו היה שנצליח, שנבחר מקצוע טוב ושנהיה טובים במה שאנחנו עושים. הוא היה דאגן מטבעו ותמיד רצה לדעת שהכול בסדר. זה ככל הנראה עובר בגנים. גם אני כזה ביחס שלי לילדיי ונכדיי. אמא הייתה דומיננטית בכל הקשור לנושאי השכלה, מקצוע והתפתחות אישית, ואילו אבא היה יותר ביקורתי והתמקד בעשייה שלנו בשטח.

אמא, שהייתה אשת מקצוע טובה, נכנסה מיד לעבודה. אני חושב שהיא הייתה מאושרת. יכולתי לראות זאת על פניה. סוף סוף הגיעה למקום של שקט, מקום שהיא יכולה באמת לקרוא לו בית. בקיבוץ היה לה סדר יום קבוע. היא קמה בבוקר, אכלה ארוחת בוקר בחדר האוכל הקיבוצי כשהיא נהנית מהשפע שהציע המזנון, והלכה לעבוד במתפרה. בצהרים יצאה להפסקה לארוחת צהרים, ואחר כך שבה למתפרה. במתפרה היו מכונות תפירה ידניות, כמובן, תוצרת זינגר, על שולחנות עץ צבועים בלכה. אפשר היה לשמוע את רחש דוושות הברזל שהניעו אותן ברגל, ואת המחט העולה ויורדת. לא היו אז מכונות חשמליות.

לאמא הייתה גם מכונת תפירה פרטית בבית, אותה קיבלה מבת דודה באמריקה. היא ידעה לתפור הכול. שמלות לנשים, בגדים לילדים וכדומה. כולנו לבשנו בגדים שנתפרו בקיבוץ. בגיל 13 קיבלתי את החולצה הרקומה הראשונה שלי. אהבתי לבקר במתפרה של אמא ולראות אותה תופרת לכל הקיבוץ. לשמחתי, ילדיי זכו אף הם ללבוש בגדים שתפרה. תאמינו או לא, אבל עד הצבא לא ראיתי מעולם חנות בגדים. מעולם.

הוריי הגיעו לקיבוץ כעולים חדשים. כבר בהתחלה הייתה תחושה ברורה של מעמדות. הם היו במעמד הנמוך. הראשונים מעל כולם היו הצברים, דור המייסדים. הם ניהלו הכול. קראתי להם בהומור "האצולה". העולים החדשים היו מליגה נמוכה יותר. אנשים מרוטים, גמורים מחיי הסבל במלחמה, עדין סוחבים על גבם את טראומת המלחמה. שבורים. הם לא ידעו את השפה, לא הכירו את התרבות, והיו צריכים לאט לאט ללמוד להשתלב בחברה וליצור לעצמם מעמד. זה לא היה קל. הם לא היו מעורבים בכלל בניהול הקיבוץ, ולא היו שותפים מספיק בוועדות הקיבוץ. כמו רבים מהעולים שהגיעו לקיבוץ, גם ההורים שלי בעיקר ישבו בצד. הם היו אנשים טובים שעשו את העבודה שלהם על הצד הטוב ביותר. במסירות רבה.

רוב חברי הקיבוץ לא ידעו איך להתייחס אל ניצולי השואה שהגיעו ונקלטו במקום. הם היו כוח עבודה איכותי ומקצועי, אבל לא היה כל

התייחסות לקשיים הנפשיים שהם סבלו מהם. ההורים שלנו כבר היו אז בשנות ה-40 לחייהם, ניצולי שואה, וכמוהם היו גם אחרים. ללא שפה, ללא היכרות עם התרבות המקומית, דוברי יידיש רוסית ופולנית, והם נדרשו לסלול את דרכם, להשתלב בקיבוץ חברתית ומקצועית. זה היה קשה מאד. לא ניסו לדבר איתם ולהבין מה עבר עליהם. גם הם עצמם לא דיברו על מה שהיה. אולי הם לא רצו להפגין חולשה. אולי פשוט לא היו מסוגלים. אמא הייתה פולניה אריסטוקרטית, שמאוד הקפידה להיות מטופחת ויפה. היא תמיד הייתה מאופרת ולבושה טיפ טופ. אחי יחזקאל, שהיה בוגר מאתנו, קיבל מאד קשה את האופן שבו התייחסו אל ההורים שלנו.

הוריי היו קשוחים מנטלית. אינטליגנטים, חכמים, עם ניסיון חיים עצום שכלל: שכול, עלייה לישראל, מעברה, קליטה בקיבוץ, השתלבות, צמיחה והקמת משפחה חדשה. רק אנשים חזקים, ממוקדי מטרה יכולים לעשות את כל זה, ובכזאת הצלחה.

מימין: יעקב אחי, אבא ואני, אילת השחר, שנות ה-60

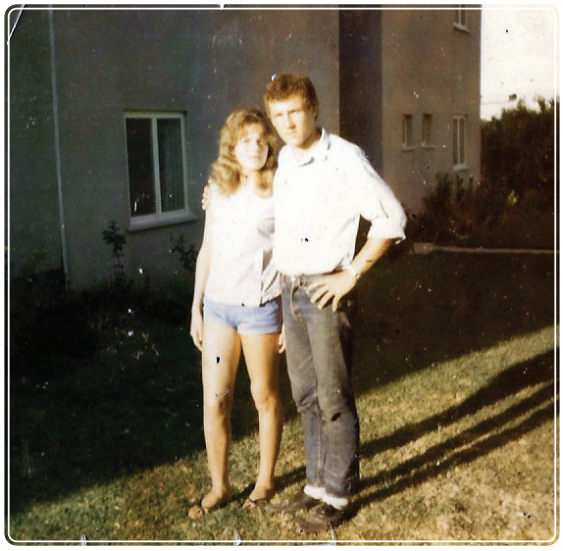

אחותי אסתר ואני, 1964, אילת השחר

רק באחרית ימיה זכתה אמא להכרה ולהערכה רבה. נשות קיבוץ רבות הגיעו לדבר ולהתייעץ אתה על נושאים של חינוך ומשפחה. מי שבסופו של דבר העלה את קרנם של הוריי היינו אנחנו, דור הילדים, שכולנו הצלחנו בעשייה הפרטית שלנו, והגענו להצלחה כלכלית ואישית. מתברר שמעמד וסטטוס מחוברים תמיד להצלחה כלכלית והישגים אינטלקטואליים. את הצלחת בני המשפחה אני זוקף להוריי, בזכות החינוך שקיבלתי.

למרות הבדלי המעמדות, הוריי אהבו את החיים בקיבוץ. בפגישת מחזור של הכיתה שלי, כשכולנו כבר בני 60, הבנתי עוד יותר כמה זכיתי. היה שם בחור מהקיבוץ, בן להורים ניצולי שואה, שדיבר על היחס הנורא שקיבלו הוריו בקיבוץ, וכמה קשה הייתה הטראומה שלו. הוא היה כל כך פגוע, וחשבתי על כך שההורים שלי תמיד היו מחבקים ומנשקים. הם עברו כל כך הרבה בחיים, והקיבוץ העניק להם את היציבות, השלווה והפסטורליות. חיים שלווים ונטולי דאגות. הם גם עבדו במקצוע שאהבו. אחרי שעברו את התופת הבלתי נתפסת, הם הגיעו סוף סוף למקום שיש בו אוכל בשפע, בטחון תעסוקתי, חינוך לילדים וחיי חברה.

שניהם הגיעו עם חוויית טראומה ואבדן נוראי, והצליחו להקים ביחד משפחה חדשה ועוד ארבעה ילדים. הם לא אפשרו לעצמם להידרדר למצבי רוח ודיכאונות. עם זאת, הקיבוץ סיפק תנאי חיים בסיסיים בלבד ולא מעבר לכך, ובבית תמיד היה מחסור בכסף. אני זוכר שיום אחד בכיתי כל הדרך מצפת עד אילת השחר כי אבא לא קנה לי נעלי ספורט. הייתי ילד בן תשע ספורטאי מצטיין, וכאב לי שלא אוכל לקבל את מבוקשי. המצב הכלכלי של הוריי נותר כזה לאורך כל שנותיהם בקיבוץ, וכשבגרתי והתחתנתי, וכבר היו לי ילדים, הייתי משאיר לאבא 500 שקלים בכל ביקור שלי בקיבוץ, כדי שיקנה מתנות לנכדים. עד כדי כך הם היו במחסור.

בבית לא היו לנו אופניים או טלוויזיה אבל כן היו שיחות על חשיבות ההצלחה בחיים. בלי לשים לב, אני העברתי את הערך הזה לילדיי והם לילדיהם. לכולנו, כולל כל ילדיי, יש תארים אקדמאיים. ארבעה מהם עורכי דין.

אמא לא נסעה אף פעם לחו"ל. אבא נסע פעם לאורוגוואי לבקר את אחיו. הקיבוץ סיפק לו כרטיס טיסה. הוא כבר היה איש מבוגר, אבל אף אחד לא שקל את האפשרות לשלוח אותו עם אחד מבניו. עד היום אינני מבין איך הוא טס לבד, קודם לאמסטרדם ואחר כך לריו-דה-ז'נרו ומשם לאורוגוואי. בלי טלפונים ומבלי לדעת אנגלית.

הדאגה העיקרית של הוריי הייתה תמיד סביב אוכל. כשהייתי כבר בצבא קבע, עם משכורת טובה, בכל זאת הם דאגו. אחרי נישואיי, כשגרתי בחיפה, אמא הייתה שולחת עם אבא קרפלך ותפוחים לכל אחד מהילדים. אבא הרגיש אז שהביא לי עולם ומלואו. הם חששו שבעיר אין לנו מה לאכול. הם תמיד נתנו, גם כשלא היה להם. הייתי מסתובב עם אבא ברחוב, והוא היה נותן את הפרוטה האחרונה שלו לקבצנים ברחוב. "זאת מצווה. ככל שתיתן יותר, תקבל יותר", היה אומר לי, וכך נהגתי כל חיי, לעזור ולתת למי שצריך. הוא תמיד הזכיר לי להיות בצד הנותן ולא המקבל.

בסופו של דבר, מתוך שישה אחים ואחיות, רק אחד מאיתנו נשאר לגור בקיבוץ.

אבא בביקור אצל אחיו יעקב אוסובסקי במונטוידאו, אורוגוואי, שנות ה-70

בביקור של יעקב, אחיו של אבא, בישראל. מימין:
אמא, יעקב ואבא. אילת השחר, 1981

ילדות בקיבוץ

רוב ההורים בקיבוץ לא ממש ידעו מה קורה עם הילדים, לא באמת, כולל ההורים שלי. כילד לא שוחחתי עם אמא על דברים שעברו עליי, אולי רק לקראת גיל הנעורים. לא היה לה מושג לגבי הרבה מאד דברים שקרו איתי, כמו איך אני לומד, או על הרפתקאות שעברתי. החיים בקיבוץ היו חיים אחרים. גדלנו להיות ילדים עצמאיים. את ההורים ראינו שעתיים שלוש ביום. בסביבות השעה שלוש היינו מגיעים אל בית ההורים. אמא הייתה מגישה לנו כיבוד, והיינו מספרים לה על היום שעבר עלינו. בשיעורי הבית היא לא יכלה לעזור לנו, כי היא דיברה רק יידיש וידעה מעט מאוד עברית, כך עד יום מותה, וכשרצתה שלא שנבין, דיברה עם אבא בפולנית. כשהתחלנו להבין פולנית, היא עברה לרוסית. היו ימים שלא התראינו כלל, כשהלכנו לחברים או לעיסוקים אחרים כמו לשחק כדורגל. כך גדלנו עד הצבא. יכולתי לצאת עם נערות, וההורים בכלל לא ידעו על כך בגלל הסיבה הפשוטה, שלא התגוררנו באותו בית. כיום, כשאני מספר לנכדיי שכל חיי מעולם לא ישנתי בבית הוריי, הם מתקשים להאמין בכך. אלה היו ימים אחרים.

הכתובת לפניות שלנו כילדים הייתה, קודם כל, המטפלת, שתפקידה היה לדאוג לילדי הכיתה שבהשגחתה. המטפלות הראשונות שלנו היו אילנה זיו ורבקה אופז. מכיתה ז' בערך הגיעה לטפל בנו הדסה לנדסמן, שהייתה אימו של בן כיתה שלי, מנחם לנדסמן. בכל פעם שהיינו צריכים משהו, היינו פונים אליה, בכל דבר, כולל בנושאים בריאותיים. את אמא שלי מעולם לא הטרדתי בשום בעיה.

עם בני כיתתי באילת השחר, שנות ה-50 המאוחרות

עם בני כיתתי באילת השחר. אני בשורה תחתונה משמאל, שנות ה-50 המאוחרות

עם בני כיתתי בקייטנה בקרית חיים בחוף הים, שנות ה-50

נהנים מהשלג בצפת עם ילדי כיתתי. צפת, 1958

בשלג בצפת. מימין: יוסף שבתאי ז"ל, אני, שלומי כפיר (פירט), יושב יצחק מרוק ז"ל. 1958

כילד אני לא זוכר את העובדה שלא ישנו עם ההורים כחוויה רעה. בכלל לא. אולי בגלל שבתוך המצב הנתון הזה של לינה בבית הילדים, ההורים שלנו התנהגו אחרת. אולי בגלל הטראומה של השואה והאובדן הנוראי שחוו. הם תמיד היו מחזירים אותנו לבית הילדים ומשכיבים אותנו לישון. רוב ההורים היו יוצאים עם כיבוי האורות, אבל לא ההורים שלנו. הם היו נשארים, ומדברים אתנו עד שנרדמנו. אמא הייתה איתי, אבא היה עם אחי. אמא לא שרה לנו ולא סיפרה לנו סיפורים, אלא בעיקר נתנה לנו עצות לחיים. אני זוכר מדבריה שלושה דברים עיקריים שחזרה עליהם שוב ושוב ושוב: צריך ללמוד, צריך מקצוע, צריך להצליח בחיים. "תהיה תלמיד טוב כדי שתצליח". זה הפך עבורי ועבור אחיי למנטרה. להצליח ולהיות הכי טוב. כך סיימתי בהצטיינות את שירותי הצבאי בקומנדו הימי בשייטת 13. הייתי המצטיין בכל מקום שלמדתי בו. כך גם אחיי וכך גם ילדינו. אנחנו מדברים איתם על הלימודים ומחנכים אותם להצלחה והישגיות - כל הנושאים שהיו כל כך חשובים לאמא שלי.

הקיבוץ סיפק לי נוף ילדות נהדר, שכלל אוויר צח של הצפון הגלילי, ושלג בחורף. משנות ילדותי המוקדמות אני זוכר את גן הילדים והגננת שחורה, שהגעתי אליו בגיל חמש וארבעה חודשים. מול הגן הייתה מדרכה ולידה שלד מטוס סורי או ירדני. הזיכרון הכי חזק מהתקופה הזאת היה, ללא ספק, שמן הקיק שהכריחו אותנו לשתות בכל בוקר, ואז אשכולית כדי להעביר את הטעם. עד היום אינני אוהב אשכוליות.

למרות תקופת הצנע של אז, בקיבוץ לא הייתה תחושה של מחסור. הייתה, למשל, אספקה שוטפת וחינמית של תפוחים קטנים, של ברז מים וברז של סודה. אכלנו הרבה ריבה על לחם עם מרגרינה. חלב לא היה חסר כי הייתה רפת בקיבוץ.

עם הזמן, למדתי להסתדר בקיבוץ בכוחות עצמי. לכל משפחה היה תקציב משלה ויכולנו להיכנס לכלבו ולרשום מה שרצינו, אבל שוקולד לא יכולתי לקנות שם. כדי לקבל שוקולד היינו צריכים לעמוד במשימות שונות. למשל, לקחת ביצים מהקינים של הדרורים, שפגעו בחקלאות וניקרו בפירות, או להרוג בוואדי את הדָבּוּרים. על כל עשרה שהרגנו, קיבלנו טבלת שוקולד.

בילויים

הבילויים שלנו בקיבוץ כללו צפייה פעם בשבוע בסרט שהוקרן באמפיתיאטרון. פעם בחודש הקרינו את חדשות יומני כרמל. התוצאה הייתה שכאשר החדשות הגיעו לקיבוץ, הן כבר לא היו ממש חדשות. בכל זאת - מדובר היה באיחור של חודשיים. לפעמים הייתי מתגנב לראות סרט. אהבתי את המערבונים שבהם שיחק ג'ון וויין. אופניים לא היו לי, גם לא סקטים. לא הייתה לנו טלוויזיה וגם לא פטיפון, אבל היה לנו רדיו ענקי עם שני כפתורים - אחד להדליק ולכבות, והשני להעברת תחנות. בכלל, אין לי מושג איך היה לנו רדיו. כנראה שהוריי קיבלו אישור לכך. אבא היה קפדן מאד בכל מה שנוגע לאישורים של הקיבוץ.

בקיבוץ היה מאגר מים, שלימים הפך לבריכה. כילדים היינו מתפלחים

לשם, וכך למדנו לשחות. אין לי מושג איך אף ילד לא טבע. פשוט קפצנו פנימה ולמדנו הכול בצורה עצמאית: שחיית חתירה, חזה ופרפר. כשבגרתי קצת היינו נוסעים לאגם החולה. זה היה הרבה לפני שייבשו אותו. פשוט שחינו באגם. עם השנים התחלנו להשתתף בתחרויות שחייה. כשהתגייסתי לשייטת 13, כבר הייתי מיומן. בצבא שחיתי שבע פעמים מנמל חיפה ועד בית הספר הימי בעכו, במסגרת המשחה המסורתי של השייטת.

הקייטנות הן זיכרון נעים, בעיקר בקיץ נהדר אחד בחוף קריית חיים. הייתי אז כבן 12, ובילינו על שפת הים. יש לי בראש תמונה מענגת של ילדים רצים על החול, לבושים בתחתונים וגופיות. לטיולים נסענו במשאיות. ישבנו על רצפת המשאית, כשאנו שותים שוקו משקית ונוגסים בלחמנייה טרייה.

עברו עלי גם חוויות פחות נעימות באותה תקופה. היינו בני שש או שבע, ומדריכי הכיתה עשו לנו א"ש (אימוני שדה) לילה, שכללו טיולים בוואדי מהקיבוץ ועד גבעת הרקפות. הבעיה הייתה שהוואדי היה מלא בצמחי פטל דוקרניים, שרר חושך מצרים ואסור היה לדבר. כולנו פחדנו ושתקנו. החינוך באילת השחר היה מאד נוקשה. אפילו לילדים הייתה משמעת מים. בטיולים קהילתיים אסור היה לשתות כשצמאים, רק כשניתנה הרשות לכך. באחד הטיולים ילד שתה מהמימייה ללא רשות, ומילאו לו אותה בחול. כיום, כמובן, דבר כזה לא היה קורה.

משחקי ילדות

נהניתי מאוד מהילדות שלי בקיבוץ, ובעיקר מהמשחקים בחוץ, כפי שהיה נהוג באותה תקופה. באותם ימים לא היו מחשבים, טלוויזיות ורשתות חברתיות. היה הדשא של הקיבוץ ומגרש המשחקים. זה היה נפלא. רבים מהמשחקים שהיו חלק מילדותינו לא מוכרים כיום בכלל.

אני הייתי שחקן טוב. היינו הולכים, כמה ילדים, למגרש המשחקים, ומשחקים במשחקים שונים, כמו תופסת, מחבואים חמש אבנים, קלאס

(שהיה משחק של בנות), קפיצה בחבל (שניים מסובבים את החבל וכמה ילדים קופצים בתוכו) ועוד. היו גם משחקי משיכה בחבל. שיחקנו גם הרבה בגיולות, שאותן מגלגלים אל תוך חורים באדמה, ובחורף שיחקנו בהן צמוד לקיר. היה גם משחק שפחות אהבתי - מחניים. שני משתתפים נבחרים להיות הזורקים של הכדור, הזורקים עומדים זה מול זה במרחק של כעשרה עד 15 מטרים זה מזה, וביניהם עומדים כל שאר המשתתפים. שני הזורקים מוסרים את הכדור ביניהם, וזורקים את הכדור לכיוון שאר המשתתפים במטרה לפסול אותם. משתתף שהכדור פגע בו, יוצא מהמשחק, אלא אם כן הצליח לתפוס את הכדור.

שיחקנו גם חמור ארוך, שכשמו כן הוא - ארוך: המשחק נערך בין שתי קבוצות. הילדים נעמדים בשורה, הקופץ הראשון קופץ מעל גבו של ילד שמתכופף, ואז מתכופף גם הוא בצמוד למתכופף הראשון ומכניס את ראשו בין רגליו של העומד לפניו. כך גם הבאים אחריו. כשכל הקבוצה של הכפופים מוכנה, הילדים מהקבוצה השנייה מתחילים לקפוץ על החמור הארוך, בכל פעם קופץ עוד ילד, לפי הסדר, עד שאחד הקופצים נופל על גבו של אחד הכפופים. הקבוצה שמחזיקה מעמד זמן רב יותר לפני שהיא מתמוטטת - היא המנצחת.

שיחקנו גם הרבה בפורפרה. הייתי אלוף בזה. זהו סוג של סביבון בצורת חרוט מעץ או פלסטיק, שבתחתיתו שפיץ ברזל, וסביבו מלפפים חוט. היו מחזיקים בקצה החוט, מכוונים את הפורפרה לכיוון הרצפה, מושכים את החוט במהירות במיומנות, דבר שגורם לפורפרה ליפול על הרצפה ולהסתובב במהירות, תוך ניסיון לפגוע בפורפרה אחרת שמסתובבת.

ואז הגיעו הסקטים - גלגיליות. היו אלה סקטים ממתכת, שהותאמו באמצעות בורג לגודל הנעל. לי לא היו סקטים כי להוריי לא היה כסף לכך, אבל לא הייתי היחיד שלא היו לו, אז פשוט העברנו סקטים מאחד לשני. אחד היה נוסע על אופניים, ואחרים נאחזו בו ונגררו עם הסקטים אחריו.

חגים בקיבוץ

החגים בקיבוץ היו משהו מיוחד. ליל הסדר, למשל, היה חוויה מסוג אחר לגמרי. לחדר האוכל היו מגיעים המון אורחים מהעיר. הייתה הגדה מיוחדת שנכתבה בתנועה הקיבוצית. חלק מהמוטיבים של ההגדה המסורתית היו שם, כמובן, אבל התווספו גם אלמנטים אחרים. שרנו את שירי ההגדה, אבל הייתה גם תוספת מרעננת של שירי ארץ ישראל. זאת הייתה מעין ערבוביה בין מסורת לבין רוח ההתיישבות הקיבוצית. ועדת התרבות עבדה קשה מאד לקראת האירוע. בכל זאת, מדובר היה בסעודה ל-600 או 700 איש.

חג הביכורים גם הוא היה חג מיוחד בקיבוץ. לצד חגיגת קציר העומר המסורתי, הגיעו אימהות טריות עם התינוקות החדשים שנולדו באותה שנה בקיבוץ. טרקטורים היו עוברים ועליהם תצוגה מרהיבה של כל ענפי החקלאות.

בפורים נערכה תמיד מסיבה למבוגרים. קראו לה "החגיגה הגדולה", שכללה ריקודים ושתייה. אם תשאלו אותי למה התחפשתי, אני לא ממש זוכר אם בכלל התחפשנו.

בדרך כלל חגגנו את החגים בחדר האוכל של הקיבוץ יחד עם כולם. כשגדלנו, וכל בית חובר לגז, לא כולם הגיעו לחדר האוכל וחלק בחרו לבשל ארוחות אינטימיות ולחגוג בביתם.

להיות נער בקיבוץ

מילד מופרע למצוינות

בבית הספר הייתי תלמיד בינוני והתקשיתי לשבת ללמוד. היו לי קשיים בשפה, והמורים לא ממש ידעו איך להתמודד עם זה.

לכיתה שלי קראו "כיתת נרקיס". נדמה לי שהיינו הכיתה הכי מופרעת בהיסטוריה של הקיבוץ. מכיוון שחינוך לא היה אז ערך עליון שהתעמקו בו, לא ממש ידעו איך לגשת אלינו. כשלא למדת, פשוט נחשבת לילד מופרע ונענשת. העונשים שניתנו בדרך כלל היו כתיבת משפטים שלמים כמה מאות פעמים שוב ושוב. עונשים גופניים לא היו. עונש מקובל היה ללכת לעבוד במשך שבוע ימים במקום ללמוד. בשבילי, אגב, זה היה פרס. כך קרה שהפסדתי חומר לימודי רב. הייתי עסוק בשובבות ובמעשי קונדס על חשבון הלימודים.

בהמשך נשלחתי לכיתה עמלנית, כיתה של תלמידים שלא התרכזו בלימודים. הרעיון היה ללמד אותם מקצוע, כדי שאולי בכל זאת ייצא מהם משהו. עבד אתנו מורה שהיה אדם מיוחד. ייצרנו איתו דברים נפלאים במחרטות: פמוטים, מתקן לחוטים, מחרשה מיניאטורית ועוד. אהבתי מאד את עבודת הכפיים היצירתית הזאת.

עיקר הבעיות שלי בלימודים היו בעברית. עם ההורים דיברתי ביידיש וקשקשתי קצת בפולנית, ומאד התקשיתי בכתיב ודקדוק בעברית. בהמשך קיבלתי שיעורי עזר מלֵאָה בְּרוּק, אשתו של ארי ברוק, המחסנאי

של הקיבוץ, ואימו של רוני בן כיתתי. בעקבות זאת מצבי השתפר לאין ערוך. היא גם לימדה אותי מה זאת סבלנות ומהו אורך רוח, וגרמה להעלאת הביטחון העצמי שלי בלימודים. לימים, כשהייתי מפקד בסיס עם ילדים והענקתי להם שיעורי עזר באנגלית ובעברית, עשיתי זאת באותה רוח שלימדה אותי לאה. המורים בבית הספר לא ידעו אז דבר על הפרעת קשב ובעיות ריכוז. בזכותה הצלחתי ללמוד ולהגיע להישגים במקומות שהתקשיתי בהם, עד כדי כך שהמבחנים הפסיכומטריים שלי בצבא ובאוניברסיטה היו גבוהים מאד. במשך שנים אחר כך שמרתי ללאה חסד נעוריה, וכשהייתי מבקר אצל הוריי בקיבוץ, נהגתי לבקר גם אצלה. נהגתי כך עד לפטירתה.

היו כמה מורים שאני עדיין זוכר אפילו את שמם. למשל ישראל שי, המורה להתעמלות, שהערצתי. בזכותו התחרינו בכל התחרויות האזוריות. אני זוכר את המחנכת אביבה אופז, ואת גיל מוזס, המורה הנהדר לאומנות, שתמיד היה אחראי על קישוט חדר האוכל באירועים. למדנו איתו תולדות האומנות, ועשינו עבודות שעד היום שמורות אצלי. ההשפעה שלו על חיי הרוח שלי הייתה עצומה. בצבא, כשהתאמנתי במשך חודש וחצי באיטליה, לא החמצתי ביקור במוזיאון בפירנצה, שעליו למדתי ממנו ושם ניצב פסל דוד המלך של לאונרדו דה וינצ'י. עליזה חופרי הייתה המורה לאנגלית והבת שלה הייתה בת כיתתי. רחל הר-צבי הייתה המורה לטבע. חירות לפיד לימד אותנו ספרות, ואברהם ברגנפלד היה המורה להיסטוריה. כשסיימתי את לימודיי, ממש לפני הגיוס, אמא ניגשה אלי יום אחד, זורחת. "פגשתי את אברהם ברגנפלד", אמרה לי בגאווה. הוא היה יקה, ושוחח עם אמא בגרמנית, דבר שהעלה מאד את קרנו בעיניה. "שלמה יגיע רחוק", הוא אמר לה, והיא רצה הביתה לספר לי. בשבילה הוא היה אלוהים, מחנך חשוב בקיבוץ, שאומר לה מילים כאלה על בנה. היא הייתה מאושרת. חיבקה אותי בחום, וסיפרה לי את הסיפור הזה שוב ושוב.

נער שובב

למען האמת, אכן לא אהבתי ללמוד. כנער עניינו אותי דברים אחרים. מסיבות סלוניות עם מתנדבות שהגיעו לקיבוץ משכו אותי הרבה יותר. ריקודים סלוניים בקיבוץ נעשו במחתרת כי זה לא תאם את הרוח הקיבוצית, שדגלה בריקודי הורה. ובכל זאת, רקדנו לצלילי אלביס פרסלי, קליף ריצ'רד, פול אנקה וטום ג'ונס. לחבר שלי ושותפי לחדר, יוסף שבתאי, היה פטיפון. אין לי מושג מהיכן השיג אותו. תרגמנו את שמות השירים לעברית, וחילקנו את המוסיקה לקטגוריות. היו שירים לריקודי צ'ה-צ'ה-צ'ה, רוקנ'רול וטוויסט, ושירי הסלואו, כולל סלואו בלטה. למה בלטה? כי עומדים על בלטה, מבלי לזוז, ורוקדים מחובקים עד כמה שניתן.

הכול נעשה בסתר, עד שיום אחד נחשפנו. כשגילו מה עשינו, זרקו אותנו מהחברה הבוגרת. יואב בן צבי, שהיה חבר טוב, יו"ר החברה הבוגרת וגדול ממני בשנה, שלח אותי ללמוד ריקודי עם בקיבוץ רמת יוחנן. אז חשבו שריקודים סלוניים משחיתים את הנוער, למרות שבמסיבות האלה השתתפו מיטב הנוער.

כנערים היינו לפעמים שובבים. למשל, היינו גונבים רכב מבית ההארחה, נוסעים לכפר גלעדי וחוזרים, או היו לילות שהיינו פורצים לחדר האוכל, מוציאים בשר מהמקפיא, מטגנים אותו ומכינים ארוחות שחיתות. בגיל 16-17 היינו הולכים לרפת בלילה, ופותחים את דודי החלב הגדולים, שבקצה העליון שלהם נוצר שמנת. היינו פותחים את הפתח ומוציאים את השמנת, שמים לנו בכלי ואוכלים את זה. זה היה טעים נורא. כשאשתי הייתה עוד החברה שלי, לקחתי אותה לראות את זה, אמרתי לה שזה משהו טוב. כמו שמאלץ. שמנת טרייה אמיתית.

בפעם הראשונה שראיתי במו עיניי עיר, הייתי בן 12. שלחו אותי אז לחופש הגדול לתל אביב. עולם אחר התגלה לנגד עיניי. עולם של עיר שוקקת וחוף ים נהדר.

הייתי בן 14 בערך כשהלכתי עם חברי יוסף שבתאי ז"ל לראות משחק כדורגל. הלכנו בעיקר לראות את השחקן האגדי נחום סטלמך ז"ל. תפסנו טרמפים מהקיבוץ עד לטבריה. היות שלא היה לנו כסף להיכנס למשחק, עלינו על גבעה סמוכה ומשם יכולנו לראות את המשחק. הדרך חזרה כבר לא הייתה כל כך פשוטה. המשחק הסתיים בשש וחצי בערב ונאלצנו לצעוד שני קילומטרים עד לטרמפיאדה, ואז, אף אחד לא עצר לנו. בתשע בערב התחלנו לצעוד ברגל. הלכנו שעות והגענו לישוב כורזים. בשעה אחת אחר חצות מישהו מהיישוב התנדב להסיע אותנו לראש פינה, ומשם צעדנו ברגל עד אילת השחר. הגענו הביתה באור ראשון. כמובן שלא הלכנו ללימודים וצנחנו לישון. בעקבות זאת קיבלנו עונש של שבוע ימים ללכת לעבוד במקום ללמוד. הם כנראה לא הבינו שבשבילי, כאמור, זה היה רחוק מעונש. מה יותר נפלא מחופש מהלימודים? שנים ספורות לאחר מכן, במלחמת ששת הימים, נהרג יוסף שבתאי, חברי הטוב, בקרב ברמת הגולן.

שנת בר מצווה

חגיגת בר מצווה בקיבוץ הייתה אירוע מיוחד במינו. כל הילדים שמלאו להם 13 שנה חגגו יחד באירוע מתמשך, שנמשך כמעט שנה. קראו לזה "שנת בר מצווה", והנושא המרכזי שעסקנו בו בשנה זו היה הקמת המדינה, שהרי אנחנו ילידי 1948, ואז הוקמה המדינה. הוטלו עלינו לנו משימות שונות, שאחת מהן הייתה להתארח אצל משפחות מקיבוצים אחרים. נסעתי לקיבוץ תל יוסף וביקרתי אצל משפחת שמחוני, משפחתו של האלוף אסף שמחוני ז"ל, שהיה מפקד פיקוד הצפון, עוזר וממלא מקום ראש אג"ם במטכ"ל, מפקד פיקוד הדרום ומפקד בפועל במלחמת סיני (מבצע קדש). הוא נהרג בהתרסקות מטוס בלילה שלאחר סיום המבצע ב-6.11.1956. קיבלתי אז כסף לאוטובוס ונסעתי לעפולה, ומשם לתל יוסף. המשימה הייתה להתארח ולהכיר צורת חיים אחרת, למרות שגם המקום הזה היה קיבוץ.

בשנה זו למדנו לקצור בחרמש וגם למדנו טעמי מקרא. בקיבוץ לא היה

בית כנסת, אבל אבא, שהיה אדם דתי, לא התכוון לוותר על טקס בר מצווה כהלכתו. וכך, הייתי הילד היחיד שחגגו לו בר מצווה של ממש בבית הכנסת שבבית ההארחה של הקיבוץ. אינני זוכר בדיוק את הפרטים, אבל אנשים שזוכרים את האירוע מספרים שעמדנו על הבמה וקראנו בהפטרה בטעמי המקרא.

מסיק הזיתים

העבודה בקיבוץ הייתה ערך עליון. לימודים פחות. כבר בגיל 13 התחלנו לעבוד אחר הצהריים במקומות שונים, לפי הצורך. עבדתי לא מעט בכותנה ובקטיף שזיפים, אבל המקום האהוב עלי היה אצל צבי בן-ערב במטע הזיתים. הוא היה איש חכם, אדם מיוחד. היו לו סוס ועגלה ועזרתי לו במסיק ובכבישה. היינו מניחים יריעות בד מתחת לעץ, חובטים בענפים או מושכים אותם בחוזקה, והזיתים היו נופלים. בתקופת המסיק גויסו עוד בני נוער למתן עזרה.

לאחר שמסקנו את הזיתים היינו כובשים אותם. את השחורים לא כובשים במים אלא רק מניחים בתוך מלח, ואת הזיתים הירוקים היינו כובשים: מילאנו חביות במים ומלח. לצבי היה מכשיר מזכוכית שבדק את רמת המליחות של המים. כשהמליחות הייתה לשביעות רצונו, היינו מכסים את החבית בבד, אוטמים בזפת, וכך חיכינו כמה חודשים עד שהזיתים היו מוכנים.

היינו גם מכינים יחד קומפוסט. זה היה קש אורגני שתסס והפך להיות זבל מעולה לאדמה ודשן נהדר לצמחייה. המפעל של צבי היה בסככה עלובה בקיבוץ. בשלב מסוים סגרו לו את העסק שבנה במו ידיו. אינני יודע מה עשו עם הזיתים. אני רק יודע שכשסגרו לו את העסק - סגרו לו את החיים. הייתה לו אישיות מיוחדת. הוא היה אדם שקט, שמעולם לא הרים את הקול ותמיד מנומס. כילד הוא הותיר בי רושם אדיר. לצערי הרב, הוא לא קיבל את הכבוד המגיע לו בקיבוץ.

ספורטאי מצטיין

בנעוריי הייתי ספורטאי מקצוען. שיחקתי כדורסל בקבוצה של הקיבוץ ובנבחרת בליגה של הגליל. אני לא מהגבוהים, אבל הייתי קולע לא מעט. לקראת הצבא כבר הייתי בקבוצת הבוגרים של אילת השחר, בליגה ג' או ד'. היינו נוסעים בג'יפים למשחקים בליגה המקומית של הקיבוצים ולתחרויות של בית הספר. השגתי תוצאות יפות. גם באתלטיקה הגעתי להישגים ומדליות. למשל, בריצה לטווחים קצרים. רצתי גם לטווחים ארוכים, והיה לי כושר אירובי מצוין. הבאתי כבוד לקיבוץ וזה הפך אותי לפופולרי. אני זוכר שלימים רצתי למרחקים גדולים מאוד, כמו ריצות של 20 קילומטר.

עם בני כיתתי בטיול שנתי בנגב, 1964

עם בני כיתתי בטיול שנתי בנגב, 1964

עם בני כיתתי בסיום שנת הלימודים. אילת השחר, יולי 1965

השירות הצבאי

התמונה שזכורה לי מכל היא התאספות חברי הקיבוץ על הדשא כדי לברך אותי על סיום קורס הקומנדו הימי - שייטת 13. מישהי ניגשה אל אמא ואמרה לה ביידיש: "כל הכבוד שהבן שלך עבר". אמא לא הבינה על מה היא מדברת. "מה הוא עבר?" שאלה, ונענתה: "קומנדו ימי". אמא כמעט התעלפה על הדשא. כל אותו זמן עד אז סיפרתי לה שאני נהג בחיל הים כדי שלא תדאג...

אבל אני רץ מהר מידי. נתחיל מההתחלה.

בבקו"ם

אם נשאת בתפקיד חשוב בצבא, המעמד שלך בקיבוץ עלה. בכלל, בקיבוץ הגיוס לצבא היה ערך חשוב. התגייסתי בנובמבר 1965 כשהייתי בן 17 וחצי. על כיתה י"ב ויתרתי. לא ממש ידעתי לאן פניי מועדות. חשבתי על קורס טייס וחלפה בראשי מחשבה אולי להצטרף לסיירת צנחנים. בבקו"ם פגשתי כמה חברים מהקיבוץ - מנחם לנדסמן, יוסף שבתאי, שאול אגוזי ועוד. בתקופה ההיא, היו שולחים משייטת 13 כמה חיילים לבקו"ם כדי שיסתובבו בין המתגייסים עם המדים, כנפי הצניחה המפוארים מימין, והעטלף בצד שמאל. אחד מהם היה עודד ניר (לנדסמן) ז"ל, בן הקיבוץ, שלמד שלושה מחזורים מעליי ואחרי השירות הסדיר התגייס לשירות קבע בחיל הים. האימהות שלנו היו חברות, וחיבבתי אותו. הוא אהב לשחות ולשחק בכדורגל. מה שנקרא מלח הארץ. עודד ידע שאני ספורטאי טוב ושאני יודע לשחות. "בוא איתי.

אתה בא לשייטת", הודיע לי והוביל אותי לביתן חיל הים. כך התחלתי במבחני הכניסה לשייטת. לצערי, שנים ספורות אחר כך, ב-8 בספטמבר 1969, נפל עודד בעת מילוי תפקידו באזור מפרץ סואץ, במסגרת מבצע "אסקורט", ועל כך עוד אספר בהמשך.

בבקו"ם. עומדים: אני ושאול אגוזי ז"ל. כורעים: צביקי שדה וחגי ישראלי. 1965

הכשרה לשייטת

השייטת היא אחת מיחידות העילית של צה"ל. תפקידו של הקומנדו הימי הוא פעילות מבצעית איכותית הרחק מעבר לקווי האויב, הגנה על חופי הארץ, פגיעה בכלי שיט, בנמלי אויב ובמתקנים חיוניים של האויב בתקופת מלחמה ובמבצעים מיוחדים, וכן איסוף מודיעין איכותי על מהלכי האויב.

ההכשרה בשייטת אורכת כשנה ושמונה חודשים. התחלנו את הטירונות בבה"ד 4. עברנו לשלב המכין ומשם לקורס מ"כים (מפקדי כיתה) בגולני-גיוערה. המשכנו את השלב הבסיסי בשייטת 13, אחריו קורס

צניחה ואז חזרנו לשלב המתקדם בשייטת. במהלך התקופה עברנו אימוני כושר וצלילה, מתרגילים פשוטים עד לרמה מקצועית גבוהה, עם יכולות לבצע את המשימות של היחידה על הצד הטוב ביותר.

את השלב העיוני עברתי בהצלחה, ואז החלה שרשרת אינסופית וקשה של שלבים, שבמהלכם נשרו לא מעט חיילים. בין היתר, נדרשנו לצניחות לים בשילוב תרגילים, בחורף ובקיץ, כולל בים קר וגלי בתנאים קשים ביותר. מי שצלח את זה הגיע לסיום המסלול במסדר וקבלת דרגת סמל ראשון. נסענו למבחנים בעתלית. זאת הייתה שנה של חורף קשה במיוחד. כל יום בשש בבוקר נשלחנו קבוצה של כ-35 חברי׳ה לשחייה בים, שהמילה קפוא אפילו לא מתחילה להגדיר אותו. נערכו מבחני מים שבמהלכם נזרקו למים עשר צלחות, והיינו צריכים למצוא אותן בצלילה אחת. הרעיון מאחורי המבחן הזה היה לתכנן את הצלילה בסדר מסוים לפני שייגמר האוויר. הם בדקו הכול, כולל את התכנון והיכולת להישאר רגוע. התקיימו גם תחרויות שחייה כדי לבדוק את כישורי השחייה שלנו והמוטיבציה. באחד המבחנים שכבנו עם שנורקל על זכוכית אטומה בתוך המים. מדי פעם היו שופכים מים על השנורקל כדי שניחנק קצת. בדקו איך אנחנו מגיבים ומה מידת הלחץ שהמבחן הזה גורם לנו. בלילות נערכו מסעות עם 10 ק״ג על הגב כולל חגור מלא עם נשק. שחייה של שעות למרחקים ארוכים.

בכל שלב כזה הצטמצם מספרנו יותר ויותר, עד שגובשה קבוצה לקורס. המבחן האחרון היה מסע מסורתי של הליכה לאורך החוף מראש הנקרה עד לאשקלון תוך ארבעה ימים, כשכולנו עם חגור, נשק ותרמיל מלא בחול. למסע הזה נלוו אל החניכים מדריכים, פסיכולוג צמוד וחובשים. בדקו, בין השאר, את יכולת ההשתלבות שלנו: האם אתה עוזר לחברים שמתקשים יותר ממך, מי הולך קדימה ומי אחורה, מי דוחף, ובעיקר בחנו את הדבקות במטרה וכושר המנהיגות. זה לא היה פשוט. זו הליכה ארוכה שגורמת ליבלות ברגלים, עייפות ושפשפות. האוכל חולק בצמצום כדי לבדוק את התגובות, כמו למשל האם אתה מחלק לאחרים. היו כאלה שלא החזיקו מעמד, ביקשו לעלות למשאית וויתרו על ההצטרפות לשייטת. אחד הצועדים, בחור כחוש בשם דני לוי

ז"ל מקיבוץ חולתה התעלף בחוף מול קריית חיים. למרות זאת הוא התקבל, בגלל הדבקות במטרה. לימים הבחור הזה נהרג במבצע באי גרין. היו כאלה שלקחו קשה מאוד את העובדה שלא התקבלו וישבו על החוף ובכו. הייתה תחושת גדולה של בושה לחזור לקיבוץ אחרי שזרקו אותך. לשמחתי, עברתי את השלב הזה.

המשך ההכשרה נעשה בבה"ד 4, שם היינו כחודש. ישנו באוהלים ועברנו כל יום מסלולי מכשולים. מי שעבר את כולם, יצא הביתה ביום שישי. למזלי הייתי ספורטאי טוב.

גם עמידה בזמנים הייתה חלק חשוב ממסלול הלימודים. שבע דקות ארוחת בוקר, שבע דקות ארוחת צהרים, שבע דקות ארוחת ערב. גם היציאות בימי שישי לא תמיד עברו באופן חלק. אני זוכר מסדר יציאה על אחת המפרשיות שניקינו אותה במשך שעות, ואת קולו הרועם של המפקד: "המפרשית מזוהמת. נקו אותה שוב". התחושה הייתה איומה ונוראה.

בבה"ד 4 היינו מחזור של החברי'ה של השייטת, אבל הסתובבו שם חברי'ה אחרים, בהם הכדורגלן והמאמן גיורא שפיגל, שהיה יוצא למשחקים, והיה גם הזמר חופני הגדול שהיה יוצא תדיר לחופשות מהטירונות.

חניכים בקורס בשייטת 13, בדרך לירושלים, 1966

אימוני צלילה

בינואר 1966, 45 מאיתנו ששרדו את שלבי ההכשרה, התחילו את הקורס האמיתי של השייטת. החישול המנטלי והפיזי נמשך. היה עלינו לשחות שעתיים על הגב עם סנפירים, לצלול בעומק המים ואז לשחות שעתיים חזרה לחוף, למרות הגלים הגבוהים. נדרשנו גם לשמור על שחייה בקו ישר עם המדריך. עשינו גם לא מעט שחיות לילה ומסעות לילה עם חגור כבד ושק חול על הגב.

ההכנות הראשונות לצלילות היו על פני מים באוויר הנקי, עם בלוני חמצן על גבנו. למדנו איך לנשום ואיך לאזן את עצמנו במים עם המשקל. למדנו את שפת התנועות מתחת למים, סימנים של מילים כמו עולה, יורד ומצב חירום. גם חתרנו לא מעט בקיאקים עד חיפה ובחזרה.

בכל יום בשעה שש בבוקר התקיימה שחייה במים קפואים ואז רצנו כדי להתלבש ולהספיק לארוחת בוקר. האימונים היו קשים מנשוא. אם הנשק לא היה מונח בדיוק, אבל בדיוק כמו שצריך, אחד העונשים היה ללכת ברגל לכלא דמון השוכן על הר הכרמל - שעתיים וחצי הלוך, שעתיים וחצי חזור, עם כל הציוד. היינו צריכים לשאול את הסוהר מה מספר תעודת הזהות שלו ולחזור. כך היו בודקים שאכן הגענו לשם. היו כאלה ששיקרו, ולאט לאט נשרו עוד ועוד חיילים מהמסלול על רקע בעיות אמינות או בגלל דברים אחרים.

קורס מ"כים התחיל ב-13 באפריל 1966 בבסיס קטן מאוד בשם ג'וערה ברמות מנשה. בשנים שבין 1950 ועד 1967 שימשה ג'וערה בסיס לבית הספר למ"כים של חטיבת גולני, ואנחנו הצטרפנו אליהם. ג'וערה נמצאת במקום הררי קשה ויש שם מסלול מכשולים אכזרי.

המפקדים שלנו היו קשוחים אתנו. למשל, הם היו מעירים אותנו באמצעות חזיזים במיטות. יום אחד התחלף המפקד הקיבוצניק שלנו בבחור תל אביבי, שלקח אותנו בלילה לצומת אליקים ואתגר אותנו לעשות את העלייה התלולה והקשה של ג'וערה. במקום לעלות בהליכה,

החלטנו על דעת עצמנו לרוץ בספרינט. בסיום המסלול חיכינו למפקד החדש במגרש המסדרים. הוא הגיע אחרינו מתנשף, ומהר מאד הבין שהכושר שלנו עולה על שלו.

יום אחד נרדמתי בשמירה בבסיס. התעוררתי רק כשמפקד הבסיס נכנס פנימה. הוא העלה אותי למשפט, אבל למזלי הוא היה איש חכם ונדיב ולא שלח אותי לכלא. כל חייל גולני שנרדם נשלח לכלא, אבל מפקד הבסיס ידע שאם הוא ישלח אותי לכלא יעיפו אותי מהקורס, והוא ויתר לי. קיבלתי רק ריתוק.

למרות שהיינו חיילים ממושמעים, לא הסכמנו לספוג כל דבר. טרטרו אותנו באופן קיצוני, ויום אחד פשוט מרדנו - נשארנו באוהלים וסירבנו לצאת. נוצרה מהומה גדולה, ואז מפקד השייטת ומפקד גולני הרגיעו את הרוחות.

כעת נותרנו רק 35 חיילים, רובנו קיבוצניקים. המשכנו באימוני שחייה. זאת הייתה תקופה של סדרות של צלילות ואימונים בנמל חיפה בלילות. למדנו איך לתקוף אוניות תוך כדי צלילה. למדנו איך לצלול למשך שעתיים או שעתיים וחצי עם מכשיר שלא מוציא בועות, ואיך להעלות את הראש מעל פני הים מבלי שיבחינו בנו. למדנו גם איך להצמיד מוקשים לאוניות אויב. עבדנו בזוגות. לא פעם נגמר למישהו האוויר או אחר הסתבך עם הכבל. אחרי כל צלילה עברנו תחקיר.

אחרי כמה חודשי אימונים, אתה מתמקצע בצלילה בחושך מוחלט. אתה לומד לשמוע בשקט הלילי אוניה מתקרבת, מזהה את הרעש של המזח וחש את האוניה מתקרבת כשאתה מתחת לפני מים. זה היה שלב שבו האימונים עלו מדרגה, או נכון יותר כמה מדרגות. זה היה מאד אינטנסיבי, וחברי׳ה התחילו לנשור אחד אחד. לא כולם עמדו בקצב. היו שהתחילו לדמם מהאף בגלל הלחץ שמתחת למים. אם יש לך וריד עדינים, אתה לא תוכל לעמוד בצלילה לעומק של 50 מטר. היו כאלה שלקו בשיכרון מעמקים - הרעלת חנקן שנגרמת בעקבות עודף חנקן המצטבר ברקמות הגוף. ככל שמעמיקים ל-30 מטר ויותר, כך השיכרון

הופך קיצוני יותר ויותר. צוללים שונים חווים את התופעה הזאת בצורה שונה, כשהתסמינים המקובלים הם צלצולים באוזניים, תחושת אופוריה, צחוק וסחרחורת. התופעה מסוכנת בעיקר בגלל שהיא פוגמת בשיקול הדעת ובמהירות התגובה של הצולל. זה קצת דומה לנהיגה תחת השפעת אלכוהול. צריך לפקח עליהם. לימים אני הפכתי למדריך שצריך לפקח על החבר'ה.

מושעה זמנית

בשלב הזה מבוצעים כבר תרגילים מורכבים ואימוני כושר ברמה גבוהה, כמו הפלגה עם סירות גומי עד נמל תל אביב וחזרה רגלית במסע של 80 ק"מ עד השייטת. לא מעטים נפלו. הקושי עצום, אתה כבר בגבול סוף היכולת הפיזית שלך, ומצליח לסחוב את הקילומטרים האחרונים על מלאי המוטיבציה שעוד נשאר לך. יכולת מנטלית חזקה וחוסן אישי שנשארו עוד קצת ברזרבה. הייתי במצב שברירי ורגיש בסוף התרגיל, אבל שרדתי אותו בהצלחה. סיימתי את שלב "המכין" בקורס בהצלחה.

תרגיל אחד זכור לי במיוחד, שבו התחלקנו לזוגות, ובן זוגי לצלילה היה ישראל אסף, מדגניה ב'. היינו עם כל ציוד הצלילה על הגב, כולל המטענים והקליפסו - בגדי צלילה מיוחדים עם ספוג, שלא משנה מה קורה תמיד תצוף ולא תטבע, בין הגלים והסלעים. לילה. חושך מצרים. הורדנו את הציוד ופשטנו את בגדינו, ונכנסנו למים לכיוון הנמל. חדרנו לנמל, תקפנו את מי שהיינו צריכים ויצאנו משובר הגלים מבלי שהבחינו בנו. חזרנו למקום שבו השארנו את הבגדים. היינו אמורים להתלבש ולחזור לשייטת. בתוך מכשיר הצלילה יש סודה-סיד, אבקה לבנה שמסננת את החמצן. כשהיא רטובה, היא שוקלת המון ואי אפשר להשתמש בה יותר. החלטנו לשפוך אותה כדי שיהיה לנו קל יותר. היינו בין הראשונים שחזרו לשייטת. את פנינו קיבל עמי אילון, שהיה המדריך שלי. זהו אותו אילון, שלימים כיהן כמפקד חיל הים, כמפקד שייטת 13, כראש השב"כ העשירי, היה חבר הכנסת והיה שר בלי תיק מטעם מפלגת העבודה. יש לו עיטור הגבורה על חלקו בפשיטה

על האי גרין. אילון שקל את התיקים, ושאל למה הם קלים יותר. לא הסתרנו דבר וסיפרנו ששפכנו את הסודה-סיד. כעונש, יומיים לפני סיום שלב "הבסיסי" בקורס, הוא הודיע לנו שאנחנו מושעים. נשארנו בחדרים. באותו לילה נערך תרגיל גדול מאוד של הקורס. החבר'ה יצאו עם קייקים לים, שהיה סוער מאוד, עם רוח מזרחית חזקה, בעוד אני וישראל בחדר.

למחרת הייתה אמורה להתקיים מסיבת הסיום לשלב "הבסיסי", לא ידענו אם עברנו את השלב או לא, והמחשבה שנחזור כך לקיבוץ הייתה קשה. לקראת הערב הוזמנו כל החניכים למועדון, והמדריך הזמין גם אותנו להצטרף. הישקו אותנו בלא מעט וויסקי וכולנו היינו שיכורים לחלוטין. שם גם ראיתי לראשונה את זאב אלמוג, רס"ן ולימים מפקד השייטת, מפקד זירת ים סוף במלחמת יום כיפור ומפקד חיל הים הישראלי. הוא היה המפקד שלי בתקופת שירותי בשייטת והשפיע על מסלול חיי. הוא גם הסיבה שהארכתי את שירות הקבע שלי בצה"ל.

למחרת המסיבה, ביום שישי בבוקר, העמידו אותנו בשורה מול המשרדים של הקורס. אלה היו המשרדים שעמדנו מולם בכל יום חמישי כדי לשמוע את פסק הדין - ממשיכים או לא. בכל יום חמישי עברנו מבחנים סוציומטריים - מדובר בכלי להערכת עמיתים, או במילים פשוטות, מה האנשים שמשרתים איתנו חושבים עלינו מבחינה מקצועית ואישיותית. זהו כלי שמאפשר לצבא למנף את הזווית האישית של כל הצוות בהסתכלות על מועמד ספציפי. ענינו על שאלות כמו: עם מי תלחם ועם מי לא, על מי אתה סומך ועל מי לא. בסופו של דבר, על אף חששותיי הגדולים, פסק הדין היה שאני ממשיך, למרות סיפור הסודה-סיד. הם התרשמו מהעובדה שסיפרתי את האמת ולא טייחתי, וקיבלו את שיקול הדעת שלנו. גם אני וגם ישראל המשכנו.

נפילה בקורס צניחה

בדצמבר 1966 התחלנו בשלב המתקדם - קורס צניחה בתל נוף, שנחשב קורס פשוט ולא מסובך. כל האימונים והקפיצות עברו באופן חלק. הצניחה הראשונה שלי הייתה פשוטה מאוד, וההתגלגלות שלי הייתה טובה בנחיתה, אבל לצערי איבדתי אז את אותו שעון זהב שקיבלתי מהדודה באמריקה לכבוד בר המצווה. קפצתי מהמטוס וראיתי את השעון צונח לפניי. כשסיימנו את המסלול, קיבלנו מתנה שעון רולקס מיוחד לצלילה, מכני ללא בטרייה.

עד הצניחה השישית הכול עבר חלק. ואז זה קרה. הייתה זו צניחת לילה ונשבה רוח נוראית. קיימת שיטה איך להסתובב בצניחה, אבל לא הצלחתי בכך ובסיום הצניחה נפלתי לתוך דיונה בחולות ראשון לציון. הנפילה הייתה על גבי וקיבלתי מכה חזקה, וכתוצאה מכך התעלפתי. התעוררתי לתוך חושך וכאבים איומים. אספתי בקושי את המצנח והלכתי למקום המפגש. התלבטתי מה לעשות. למחרת הייתה אמורה להיות צניחה אחרונה. ידעתי שאם אספר שנפלתי ואיבדתי את ההכרה, לא ייתנו לי לצנוח, אז שתקתי. למחרת צנחתי והשתדלתי להימנע מגלגול ולצנוח על הרגליים. מטר לפני הנחיתה משכתי בחוזקה במיתרים, ואלה הרימו אותי קצת למעלה וצנחתי על הרגליים. כל אותו סוף שבוע היו לי כאבי גב איומים. סיפור כזה בדיוק קרה כמה שנים אחר כך גם לבן שלי, שהסתיר זאת ממני. שמעתי על המקרה מחברה שלי ברכה טנא, שהבן שלה צנח עם בני.

במהלך הקורס צנחנו שבע צניחות עם שקי חול וציוד. בהמשך צנחנו עוד המון צניחות אל הים. אתה צונח למים כשהכול חשוך, ואתה לא רואה את הים. צריך להיות מוכן לשחרר את המצנח ברגע שהרגלים נוגעות במים.

נא להכיר: יחידת החזירים

כשפרצה מלחמת ששת הימים, הקורס עדין לא הסתיים, ולא ידעו כל כך מה לעשות אתנו, החניכים. שבעה חברי׳ה מהקורס נשארו בבסיס עם רובה צ׳כי ועשו שמירות כל היום.

אני ואורי בארי, חברי מקיבוץ יגור, נשלחנו בעודנו חניכים, כצוללנים רזרביים של כוח שהגיע לנמל טרטוס, הנמל השני בגודלו בסוריה, באונייה שקמונה. על הספינה עלה כוח שכלל את יוחאי בן נון, שהיה מראשוני הלוחמים בחיל הים הישראלי ומפקדו השישי. הוא פיקד על יחידות קומנדו ימי בשלהי תקופת המנדט ובמלחמת העצמאות וזכה לאות גיבור ישראל. לאחר קום המדינה היה בין מקימי שייטת 13 וראשון מפקדיה. הייתה זו יחידת החזירים של השייטת, שהייתה אמורה לתקוף את נמל טרטוס. חזיר באיטלקית, Maiale, הוא כינוי לדגם של טורפדו מאויש - כלי שייט קטן כמו צוללת פתוחה, המשמש להובלת ארבעה לוחמי קומנדו ימי בשייט מעל פני המים, בגובה המים או מתחת למים. אורכו 7.70 מטר, רוחבו 1.25 מטר, ומהירותו 4.5 קשר בצלילה, וההנעה חשמלית. ה״חזיר״ הוא בן דודו הצבאי של אופנוע הים, אבל בניגוד לאופנוע, הוא מסוגל לצלול לתוך הים ולהיעלם.

היינו עם מפקדים בכירים שלא הכרנו, ולא הבנו בדיוק מה הולך שם, ובסופו של דבר הפעולה נכשלה. לימים בצעו תרגיל מודל של נמל טרטוס בנמל אשדוד כדי להפיק לקחים, והבינו שאפשר היה להספיק לעשות הכול, אלא שאז היו שיקולים מבצעיים אחרים.

מבצע "ברק"

עד לסיום הקורס, שתוכנן לאוגוסט 1967, הורידו אותנו, החניכים, למבצע בשם "ברק" בתעלת סואץ ב-14 ביולי 1967. השייט בצד המצרי של תעלת סואץ נמשך לאחר מלחמת ששת הימים. הממשלה החליטה כי על לוחמי חיל הים והקומנדו הימי לסייר בסירות גומי המניפות דגל ישראל במספר גזרות, כדי לקבוע שגם לישראל זכות שייט בתעלה. המצרים הגיבו באש תותחים. בתקרית שהתפתחה נפגעה סירת ברטרם של חיל הים, נפצעו שלושה מחיילנו ושניים נפלו בשבי. בעקבות פעילות חיל הים, הופסק השייט המצרי לאורך התעלה, אבל הירי של המצרים לעברנו לא נפסק, ובמבצע הזה נהרגו כמה חיילים.

דני לוי ז"ל ואני בסיני, 1967

ב-14 ביולי 1967 שטנו, ישראל אסף ואני, בסירת גומי בתעלת סואץ מול העיר קנטרה כדי להפגין נוכחות. היה חושך, ואנחנו שטים בתוך התעלה. כשהשחר עלה התחלנו לראות מה קורה מסביב. המראה היה לא נעים. מולנו היו המצרים. צלף עלה על מגדל וכעבור כמה דקות החלו יריות לעברנו. אנחנו בסירת הגומי, שנפגעה והתחילה לשקוע. ישראל ואני בחגור ונשק, והמים מגיעים עד המותניים. הכדורים סביבנו, ותוך כדי ירי מטורף התקדמנו בצלילה לעבר הצד השני. עלינו על הגדה ונשכבנו על החול בצד השני של התעלה. לא ידענו מה קורה. חששנו שאולי רואים אותנו ממקום גבוה יותר, אבל סביבנו היה ירי מרגמות ולא יכולנו לקום ולברוח.

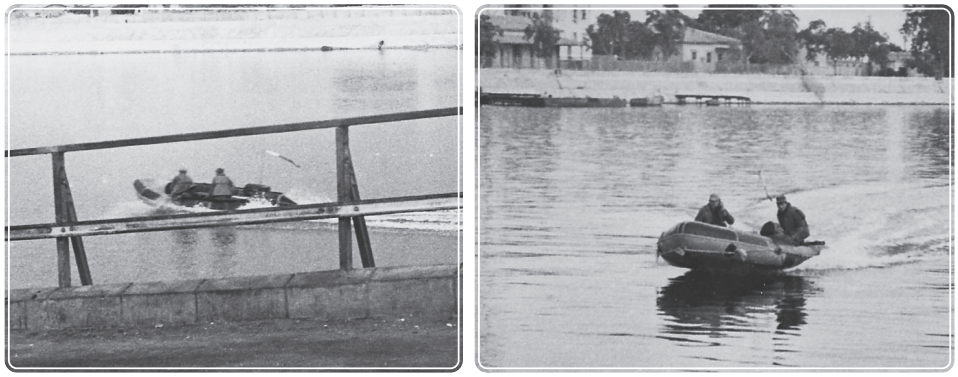

ישראל אסף ואני בשייט בתעלת סואץ להפגנת נוכחות. קנטרה, 1967

סגן אהוד בצר בן 24, קצין תפקידים מיוחדים ומפקד בסיס משנה קנטרה, שהיה בקרבת מקום והיה עד לאירוע, מספר:

"מידי יום בדקתי איזו פעילות מתוכננת על ידי כוח השריון שהחזיק בקו, כדי לתאם את פעילותי. בערב נודע לי מידידי יואב וספי ז"ל, שבישר לי בשמחה שבבוקר יוזמים תקרית גדולה, וכי הוא התמנה למפקד על כל הכוחות, ולמחרת יפקד על פלוגת הטנקים. הוא זה שיחפה עלינו כאשר נשוט ותיפתח עלינו אש. זה נראה לי מטורף. שאלתי מי הוא כוח החילוץ? 'לא יודע' הוא ענה, 'אני עסוק רק בטנקים ובחיפוי, לא בחילוץ שייטים. מאוד הופתעתי לשמוע מכם שאין כוח חילוץ שמחלץ אתכם'. באותו הרגע החלטתי שאני אהיה החילוץ שלהם ואלווה אותם מגדת הסואץ. שאלתי: מתי בבוקר? אמרו: 'ארבע'. אמרתי: 'אהיה'. לא הכרנו לפני כן, ושוב הביטו בי בהתעלמות מוחלטת.

"בשעה ארבע לפני עלות השחר נפגשנו במזח בקנטרה. הגיעו שלושה בטנדר פיז'ו, שגרר אחריו סירה. שלמה אסיף וישראל אסף ירדו עם הסירה למימי התעלה ונראו מרוכזים מאד במלאכתם. שום מילה מיותרת לא נאמרה. לא ניכרה כל דאגה בפניהם או כל היסוס במעשיהם.

"בשעה חמש הפציע השחר. הם ירדו אל הסירה במים. הניעו מנוע והחל שייט מהוסס בזמן שבגדה המצרית, כ-180 מטרים מהמקום, לא נראים עדיין החיילים

המצרים. לשמע רעש המנוע ותנועת הסירה, הופיעו מספר ראשי חיילים. בהמשך הגיע קצין והביט במשקפתו אל הסירה שבינתיים, הרחיבה את סביבה, והייתה עדיין קרובה לגדה אך משכה יותר ויותר צפונה ופנתה דרומה.

"קיים צפי לירי!! כל הטנקים, המקלעים, הזחל"מים והתותחים, כל הלוחמים והמפקדים במקומם דרוכים כולם לרגע פתיחת המצרים באש על שני הגברים הצעירים בסירת הגומי, הנושאים בשייט זה בגבורה את כל מאווייה של ממשלת ישראל להשגת שייט חופשי בתעלת סואץ.

"בגדה המצרית מאיישים החיילים במהירות את עמדותיהם, נשקם בידיהם. מספר קצינים מגיעים, מביטים ומצביעים על הבחורים בסירה ונכנסים לעמדותיהם. עובר זמן ואין ירי. ישראל ושלמה תפסו ביטחון והרחיקו לאט למרכז התעלה, לטווח של כ-60 מטר מעמדות המצרים. עקבתי אחרי תנועת הסירה שמשכה צפונה יותר, וגם אני משכתי צפונה במעקב אחריהם. כולם ממתינים במתח לפתיחת המצרים באש על הגברים הצעירים. שעה וחצי עברה וכלום לא קורה. נעתי צפונה כדי להיות קרוב יותר כך שאוכל להבחין היכן יהיו לכשתיפתח האש".

ואז החלה ההפגזה. אהוד בצר לקח ג'יפ רוסי מצרי, נכנס לשטח תחת הפגזה ארטילרית כבדה, עצר מולנו ואמר: "בואו היכנסו. אני מוציא אתכם מפה". ביקשנו שיחכה כדי שניקח את הסירה. "מה אתם משוגעים? היכנסו פנימה", ציווה עלינו. הוא הוציא אותנו משם. הרגשנו שלא מגיע לנו על האירוע הזה אות גבורה. לסגן אהוד בצר הגיע גם הגיע אות גבורה על האומץ והנחישות לחלץ אותנו ולהציל את חיינו. הוא נשאר גיבור, אמיץ ולוחם ללא חת.

ישראל אסף, אהוד בצר שחילץ אותנו בתעלה תחת אש, ואני. עין חרוד, 2019

טקס סיום הקורס

במסדר הסיום היינו תשעה. ישראל, חברי, סיים יחד איתי. ערכו לכבודנו טקס מפואר והיה מרגש. היינו במדים לבנים, וקיבלתי סיכת עטלף. אז עדיין לא עשו מזה חגיגה של אלפי איש, כמו כיום. יכולת להביא לטקס רק אורח אחד, והחברה שלי הגיעה. אחרי הטקס העלו את כולם על מתקן וטבלו אותנו במים. מעין מסורת כזאת. היה פשוט אירוע מרומם לבבות. שתינו, צחקנו והיינו בעננים. בסיום הטקס נסעתי לקיבוץ במכונית הסיטרואן דה-שבו שקיבלתי בשייטת עם החברה שלי. חברים בירכו אותי לרגל האירוע. רק אמא כעסה על כך שלא סיפרתי לה. לאורך כל אורך השבועות האלה לא סיפרתי דבר למשפחה. החברים מהכיתה ידעו, אבל אמא, כאמור, הייתה בטוחה שאני משרת כנהג בחיל הים. היא לא הבינה בכלל מה זה צבא או מה זה קומנדו. מהרגע שנודע לה מה אני עושה, היא הייתה, כפי שצפיתי, לחוצה עד סוף השירות שלי. אני הרי ידעתי שזה מה שיקרה, ולכן לא סיפרתי לה.

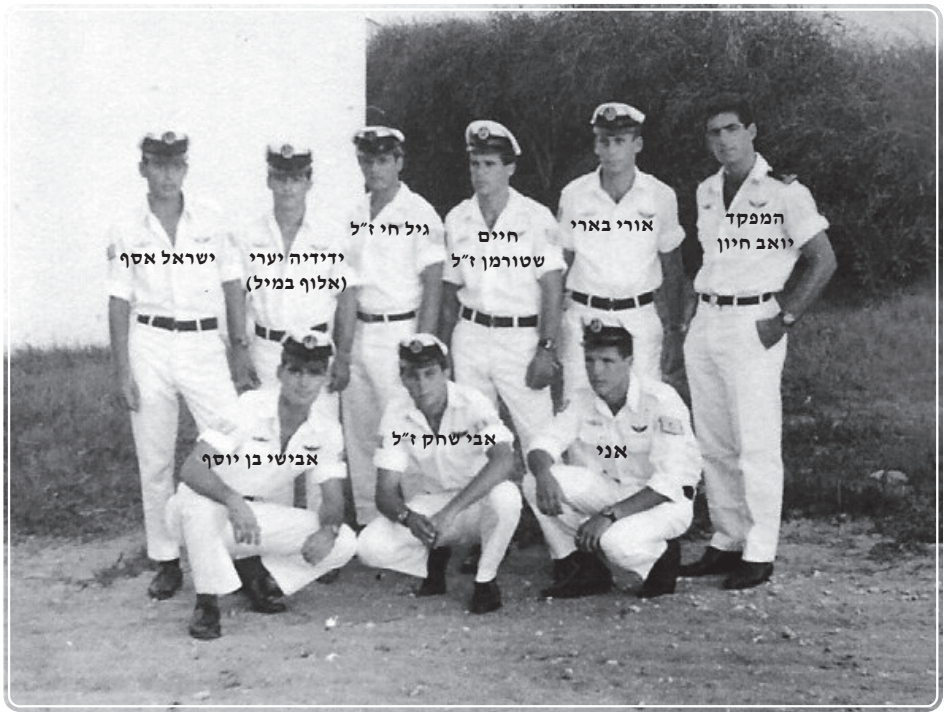

במסדר סיום הקורס בשייטת 13, 1967

השתלמות חזיראים

אחרי שקורס השייטת הסתיים הגעתי ליחידה צ-2, יחידה של צוללנים וחזירים, שמפקדה היה סא"ל במילי יצחק שמיר, שהיה ידוע בכינויו "הג'ינג'י". הוא היה מקצוען ובעל ידע רב בתחום "החזירים", ולידו צוות מדריכים, שהיה ממרר את חיינו באימונים, ובאימוני ספורט בעיקר. סבלנו בשקט עד לסיום ההשתלמות וההכשרה, ואיכשהו זה נגמר בלי דרמות. הצלחתי להגיע למסלול המתקדם - השתלמות חזיראים, יחד עם עוד חמישה חיילים מתוך התשעה שסיימו הקורס. צירפו אלינו שני לוחמים ותיקים. אחד מהם היה עודד ניר, שכפי שסיפרתי היה זה שגייס אותי לשייטת. הוא היה איש סירות נפץ. השני היה קצין בשם יואב חיון, שהיה מפקד הקורס שלי.

האימון נמשך שישה חודשים בנמל חיפה. המדריכים לימדו אותנו איך

לצלול עם החזירים, איך לתקוף אוניות, איך לעלות מעל פני הים, איך להפעיל מהלכים, איך עובד מהלך חירום, איך עוצרים ואיך עוברים ממכשיר צלילה סגור למכשירי אוויר. למדנו עוד כמה דברים שאסור לדבר עליהם.

בבסיס בירידה לדוג דגים בצלילה, 1968

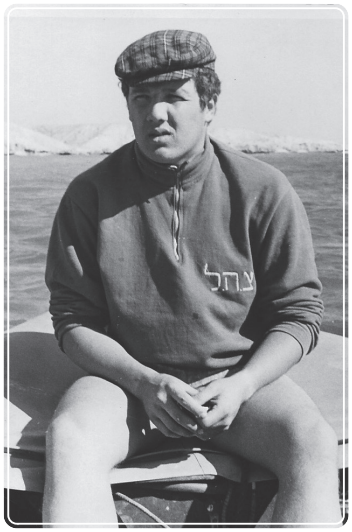

באימונים בשארם-א-שייך בסיני, 1968

ביחידה הזאת שירתו הצוללנים הכי טובים בשייטת. היו מפעילי סירות גומי, מפעילי סירות נפץ, היו צוללנים רגליים והיו החזירים שהיו

הטובים ביותר. הקורס היה לא קל. אבישי בן יוסף ואני סיימנו את הקורס ונשארנו. השאר עברו ליחידות אחרות.

ב-25 ביוני 1968 התחתנתי עם שושי בפתח תקוה, עם סיום הקורס בשייטת 13 וכניסתי לשרות בקבע כלוחם ביחידה. עברנו לגור בחיפה על הכרמל ברחוב מוריה מול קולנוע מוריה. צעירים ללא פחד, שמתחילים להקים משפחה לצד מלחמות, מבצעים ותקופה מאתגרת ללא ספק. עוד נספר עליה בהמשך. אחרי זמן לא ארוך יצאתי לאימון באיטליה.

אימונים וסטייקים באיטליה

בסוף 1969 נשלחתי לחודש וחצי לאימון צלילה באיטליה. האיטלקים הופתעו לשמוע שהייתי שותף בהטבעת שתי אוניות מצריות ב-7 עד 8 בספטמבר 1969 במבצע "אסקורט". האחראי שליווה אותנו ידע לדבר באנגלית. במלחמת העולם השנייה האיש הזה הטביע אוניות באמצעות מוקשים וישב בבית סוהר על הטבעת אנייה אנגלית, אבל בו זמנית קיבל עיטור מהמלכה, כי לפני שהאונייה התפוצצה, הוא דאג לפנות את כל האנשים וכך והציל את חייהם.

זה היה האימון הראשון שלי בחו"ל. המטרה הייתה ללמוד מהם. הם אלה שהמציאו את הקומנדו הימי. ציוד הצלילה שלהם היה הטוב ביותר, הם היו האורים ותומים של הצלילה, וכמובן שהיו לא מעט דברים שהם לא סיפרו לנו. כשחזרנו לרומא, התברר שבגלל תקלה נצטרך להישאר שם שבוע נוסף. עונש זה לא היה. עוד שבוע של אוכל טוב, פאבים, וטיולים.

עד הצבא לא נגעתי באלכוהול. בקיבוץ היה לנו ברז סודה בחדר האוכל, וזה מה ששתינו. ויסקי לא היה. אחרי כל שלב שעברתי בצבא השקו אותנו. שם למדתי את ההבדל בין ויסקי, קוניאק וערק. אחרי כל מבצע היינו יוצאים למסיבות בתל אביב, לשחרר לחץ, ושותים עד שכרון חושים.

באיטליה למדתי לאכול סטייק פלורנטין - הסטייק המפורסם שהוכן

לראשונה על ידי שפים מקומיים במאה ה-18. למעשה, זוהי חתיכת בשר בקר במשקל 1.5 עד 2 ק"ג צלויה על גחלים. אני, הקיבוצניק, התענגתי על גוש הבשר נוטף הדם. באיטליה למדתי גם לאכול מאכלים, שהס מלהזכיר את שמם, מאכלים אסורים על פי התורה.

ברומא, איטליה, 1969

באימון בשייטת ה-10 האיטלקית. לספציה, 1969

המבצעים - רשימה חלקית

בתקופה ההיא התחילו המבצעים הגדולים של השייטת. אני השתתפתי במבצעים רבים שהתקיימו בשנים האלה, בהם: מבצע כפתור ב-8 בנובמבר 1967, מבצע "אסותא דרום" ב-28 בינואר 1968, מבצע "אסותא צפון" ב-26 בפברואר 1968, מבצע "בוסתן 2" ב-13 במרץ 1969, מבצע "להב 32" ב-16 באפריל 1969, מבצע "להב 32" ב-24 באפריל 1969, מבצע "בולמוס 5" ב-21 ביוני 1969, מבצע "ברק" ב-14 ביולי 1969, מבצע "בולמוס 6" ב-20 ביולי 1969, מבצע "אסקורט 1" ב-8 בספטמבר 1969, מבצע "גלגל" ב-1 ביוני 1970 ומבצע "תרנגול 25א" ב-18 ביוני 1970.

לא על כל המבצעים אפשר לספר, חלק גם מטעמי סודיות. על חלק ארחיב בהמשך.

מבצע "בוסתן 2"

ב-13 במרץ 1969 לקחתי חלק במבצע בוסתן 2 - פיצוץ שדה הנפט "אל-מורגאן" שנמצא בלב ים, במרכז מפרץ סואץ, מול אבו רודיס. היינו ארבעה לוחמים עם שני חזירים, שהובלו על סיפון ספינת חיל הים, ביצעו סיור מקדים לאיסוף מודיעין על משטח ההפקה של שדה הנפט כדי להכין תכנית חבלה במתקן למקרה שיוחלט להפציצו. הסיור בוצע והושלם בתנאי ים קשים. כאשר הוחלט לבצע את הפעולה, אני הייתי באחד החזירים. הוחלט שעלינו לפוצץ את מתקן הנפט באמצעות חביות נפץ שבנה חבלן מהשייטת. היינו צריכים להתקרב אל המתקן הנפט בלילה. העמיסו את חומר הנפץ על החזיר והורידו אותנו מהספינה

האזרחית באמצעות מנופים. חיברנו את חומר הנפץ לאחת הרגלים של המתקן בעומק של כשמונה מטרים מתחת למים כשמסביבנו ברקודות[2]. לא ניתן היה לרדת מתחת לעומק הזה כי המשמעות של צלילה בעומקים גדולים יותר היא הרעלה ומוות תוך כמה דקות, מבלי יכולת לעלות למעלה. הפעלנו את המנגנונים, עלינו חזרה על החזיר והסתלקנו מהמקום. הים היה סוער, ברקים האירו את השמיים ובקושי הצליחו לעלות אותנו על הספינה, ואז שמענו פיצוץ אדיר. המתקן זז מעט, ואחר כך הבנתי שטנקים מהחוף הפציצו והפילו אותו.

הפשיטה על האי גרין

הפשיטה על מבצר האי גרין, מתחם מצרי מבוצר בים סוף בסמוך למבואותיה הדרומיים של תעלת סואץ, הייתה אחת הפעולות הקשות והמורכבות ביותר בתולדות צה"ל. במשך כחודשיים וחצי התאמנו הכוחות על הפשיטה המתוכננת. בוצעו סיורים מקדימים. שמונה צוללים עם שני "חזירים" ביצעו סיור מקדים לאיסוף מודיעין על המבצר במטרה לבדוק אפשרות לפשיטת חי"ר ולאסוף נתונים חיוניים לתכנונה. הממצאים הראו שכוננות השומרים ורמת הפעילות במועד המתוכנן לפשיטה היו גבוהות, אך אותרה נקודת פריצה בצפון היעד. עוד נמצא, כי עומק המים בגאות מאפשר גישה מוסתרת לאזור הפריצה, וכי במועד בו תוכננה להתבצע הפריצה לא יהיו זרמים סביב המבצר. נאספו נתונים על אתרי עזר סמוכים ועל תנועת כלי השייט סביב היעד. אני הייתי עם כמה לוחמים, ביניהם אבישי בן יוסף, אריה יצחק, אלדד דינור (פטי) ופז עמנואל (פאולין) שהיה מפקדנו. היינו צריכים לצלול סביב האי כדי לראות מה יש סביבו, למדוד זרמי מים ולאתר נקודות לנחיתה ופריצה. בחלק הצפוני היה מזח. דרומית לאי גרין היה תמרור ימי על משטח בטון.

בלילה שבין ה-19 ל-20 ביולי 1969 פשטו כוחות של לוחמי שייטת 13 וסיירת מטכ"ל על האי גרין. בשעה היעודה תקף הכוח בירי מקלעים

2 ברקודה - סוג של דג טורף ומסוכן. (ויקיפדיה)

ובזוקה את עמדות התותחים והמקלעים שעל גג המבנים, בזמן שכוח לוחמי שייטת 13 הושט בסירות גומי לקרבת האי והמשיך בצלילה עד לנקודת הפריצה בחלקו הצפוני של האי.

אני השתתפתי כמפקד סירת גומי שהובילה לוחמים לאי גרין. שלושה לוחמים נהרגו בחלק זה של המבצע, שניים בני מחזור שלי: דני לוי מקיבוץ חולתא וחיים שטורמן מעין חרוד. דני ואני נהגנו לנסוע יחד לגליל כחניכים, ואחר כך כלוחמים. הוא נהרג מכדור בהסתערות על אחד התותחים, ונפל מהגג למים. בנפילתו נתפס באחת הגדרות סביב האי, שעצרה את הנפילה למים, מה שאפשר לקחת את גופתו. הלוחם השני שנהרג, היה חיים שטורמן מקיבוץ עין חרוד שהיה בנו של משה שהשתתף בכיבוש בית שאן, בקרבות על הגלבוע ובכיבוש נצרת ונפל בקרב על סמריה ב-1.8.1948. סבא שלו, חיים, היה ממקימי הקיבוץ ונהרג עם שני חבריו, אהרון אטקין מגבע ודו"ר דוד מוסינזון מעפולה, בעת ששימש כאחראי הביטחון של הקיבוץ ורכבו עלה על מוקש.

דני לוי וחיים שטורמן היו ההרוגים הראשונים, ולא אשכח את הרגע שהביאו את גופותיהם שלהם. באותה העת המתנו בסירות גומי מתחת לגשר צמוד לאי גרין. למטה, ובשלב מסוים הגיעו לוחמי מטכ"ל, שגם הם איבדו שלושה מחבריהם. כשהתחיל ירי ארטילרי של המצרים, היה עלינו לעזוב את המקום. אחד הפצועים קשה היה חברי הטוב ובן מחזור שלי ישראל אסף, בן קיבוץ דגניה ב', שהיה בסירה שלי. הוא קיבל רסיס בכליות, ותוך כדי תנועה העלינו אותו על מסוק. הפעולה נחשבת כאחת מפעולות הקומנדו הנועזות והמוצלחות שבוצעו מעולם. אפילו רפאל איתן, רפול, לימים הרמטכ"ל, השתתף במבצע הזה, כאורחו של זאב אלמוג מפקד השייטת. הכרתי אותו אישית.

מאוחר יותר נכתב על המבצע שעל פי ההערכות כשמונים מהלוחמים המצרים נהרגו ומעטים נפצעו והסתתרו במבנים. עם תום חילופי האש נפגעים ישראלים פונו בסירות גומי. הכוח נסוג לאחר שבוצעה סריקה לאיסוף ציוד ואמצעי לחימה משדה הקרב. תוך כדי הפגזה כבדה.

בלחימה נהרגו שישה לוחמים ואחד עשר נוספים נפצעו. ללוחם עמי אילון, לימים מפקד חיל הים, שנפצע בפעולה הוענק עיטור הגבורה, ללוחם נוסף הוענק עיטור העוז ולארבעה לוחמים הוענק עיטור המופת. (ויקיפדיה)

מבצע "אסקורט"

כמה חודשים אחרי מבצע האי גרין, בתחילת ספטמבר 1969, כשעדיין לא הספקנו להתאושש מההרוגים והפצועים, יצאנו למבצע אסקורט[3], שהיה מבצע מקדים לפשיטה של צה"ל נגד המצרים שכונה בשם "רביב"[4]. הרעיון היה לבצע פשיטה של כוח משוריין שיפעל לאורך הגדה המערבית של מפרץ סואץ. הכוח, שכלל טנקים וחי"ר, היה אמור להיות מובל בנחתות של חיל הים ולהיות מונחת בצד המצרי של מפרץ סואץ, בהסוואה לחיילים מצרים. הבעיה הייתה שבעקבות הפשיטה על האי גרין, תגברו המצרים את צפון מפרץ סואץ בשתי ספינות טורפדו מסוג P-183, שהועברו מע'רדקה שבצפון הים האדום. סט"רים אלה, שסיירו בקביעות בקטע שבין ראס עדבייה לבין מסוף הדלק בראס סאדאת וממנו, ולעתים גם המשיכו דרומה עד מרסה ת'למת, היוו מכשול לביצוע ההנחתה ופשיטת הכוח המשוריין בגדה המערבית של מפרץ סואץ.

לכן, כהכנה למבצע רביב, נשלחו לוחמי שייטת 13 במסגרת מבצע "אסקורט", כדי להטביע את הספינות המצריות וגם לאסוף נתונים חשובים על דפוס התנהגותו של האויב באזור הפעולה.

---

3 מבצע אסקורט - בתחילת ספטמבר 1969, בעיצומה של מלחמת ההתשה, הונחת כוח שריון ישראלי בצדו המצרי של מפרץ סואץ. זוג ספינות טורפדו מצריות שעגנו באותה תקופה באזור ראס סאדת סיכנו את המבצע ולכן הוחלט להטביען טרם הנחיתה. המשימה הוטלה על יחידת ה'חזירים' של שייטת 13. (ויקיפדיה)

4 מבצע רביב היה פשיטה משוריינת שערך צה"ל ב-9.9.1969 במהלך מלחמת ההתשה. כוח שריון ישראלי שהוסווה ככוח מצרי הונחת מים סוף אל החוף המערבי של מפרץ סואץ, שם פשט על יעדים צבאיים לאורך 70 קילומטרים. לכוחות השריון הישראלי סייעו יחידות של חיל הים וחיל האוויר. (ויקיפדיה)

מבצע "אסקורט" היה פעולת קומנדו ימי קלאסית - טיבוע כלי שייט צבאיים באמצעות צוללנים. המבצע תרם רבות לתכנון מבצע הטיבוע של הסט"רים. המבצע חולק לשניים: בחלק הראשון ירדו שני חזירים. בראשון היה פטי - אלדד דינור, שהיה המפקד, ואני, שנחשבתי למפעיל חזירים מומחה, הייתי הנהג שלו. מאחור היו שני לוחמים - חבר שלי, אבישי בן יוסף, ועמי אילון. זאב אלמוג היה צריך להחליט את מי לוקחים למבצע של הדבקת המוקשים על הספינות. כולם רצו לצאת והחלה מריבה. בחזיר השני היה שלמה אשל משפיים, שזאב אלמוג קרא לו במיוחד למילואים למבצע. הנהג היה אריה יצחק המכונה "אריו", שהיה טיפוס צבעוני במיוחד. איתם בחזיר היו שני מדביקי מוקשים - עודד ניר מאילת השחר, לוחם מפואר וקר רוח שהשתתף במבצעים שונים, ורפי מלניק, אחד הלוחמים המשובחים בשייטת. בהתחלה רצו לצוות את עודד ואותי על אותו החזיר אבל מכיוון ששנינו מאותו קיבוץ הפרידו ביננו.

היו כל מיני מודלים למבצע הזה. הבעיה הייתה שלספינות הטורפדו המדוברות הייתה קרקעית מעץ ולא ניתן היה להדביק אליהן את המוקשים. החבלנים של השייטת בנו מוקש מיוחד עם מנגנון המאפשר הברגה לתחתית האונייה. מדובר במנגנון שאם מורידים אותו, או שהוא נופל או שהוא פשוט מתפוצץ.

וכך יצאנו שמונה לוחמים לניסיון הראשון שנכשל עקב גילוי מוקדם של המצרים, אשר תקפו אותנו. חלק מהתנועה ליעד היה על-מימי, ורק בחלק הסופי עברנו לציפה מינימלית, ולמרות הכל המצרים זיהו אותנו. מסוקים וספינות היו בכוננות. המודיעין לא היה מדויק. היה חושך מצרים וחיפשנו את שתי ספינות הטורפדו. עברנו את המכלית דרומה ופתאום שמענו רעש חזק של מנועים. ספינות הטורפדו זיהו אותנו והחלו לנוע לכיוון שלנו, כשהן יורות אש תופת מתותחי החרטום. בשלב הזה הכנסתי את החזיר למהלך 5 ולצלילת חירום, והחזיר רטט כולו במים. ירדתי במהירות לעומק של 17 מטר והם עברו מעלינו והשליכו לעברנו מטעני נפץ. הצלחתי לצאת החוצה מעל פני המים לאחר כמה

דקות של צלילה לכיוון מזרח, ואז חיפשנו את הטרפדות, אך לא מצאנו אותן. קיבלנו הוראה לחזור. חזרנו מאוכזבים מאוד.

בשלב שירו עלינו באותו לילה, נותק הקשר עם צוות החזיר השני. גם עליהם ירו. אריה, שהיה אמור להיות בחזיר השני, איחר להגיע באותו יום לטיסה וקיבל עונש לא להשתתף במבצע. הכול היה מאד חשאי והיינו לבושים בבגדים אזרחיים. במקום אריה נשלח בחור צעיר חסר ניסיון מקיבוץ תל יוסף. ברגע שהתחילו לירות עליהם, הוא נכנס למהלך חירום ונתקע בקרקעית הים. איכשהו הוא הצליח לצאת משם והם חזרו לראס סודר. חוסר הניסיון שלו הרגיז את החבר'ה והם דרשו מזאב אלמוג להחזיר את אריה למבצע. הוא היה מבוגר ממני בחמש שנים ואיש החזירים הכי טוב שהכרתי בשייטת. זאב אלמוג החזיר אותו ללילה השני כדי לנסות שוב.

בלילה השני העמסנו את החזירים, עם כמה שינויים קטנים, ויצאנו. לכל חזיר היה מוקש להשמדה עצמית במקרה שנתפסים. גם אני וגם החזיר השני הצמדנו את מוקש ההשמדה העצמית במקום המתאים בחזיר. לאחר שיצאנו לדרך ביום השני, החלק הראשון היה בגרירה על ידי כלי שיט, ובחלק השני התקדמנו עד אזור המבצע בציפה מינימלית, בגלל החשש שיום קודם המצרים גילו אותנו מוקדם יותר לפני ההגעה ליעד. כך חשב זאב אלמוג. התחלנו לצלול לכיוון דרום בעומק של כמטר וחצי מתחת לפני המים, כאשר אלדד דינור עומד על החזיר כשראשו מעל פני המים. הדריכות שלנו הייתה גבוהה, והתנועה הייתה איטית מאד תוך ניסיון למצוא את הטרפדות. לאחר כמה דקות הוא סימן לי לנוע לכיוון מערב. התחושות שלנו התממשו כשאלדד זיהה את הטרפדות ולחץ על ראשי כדי שארד לצלילת עומק באותו כיוון עד לסימון עצירה של החזיר, בעומק של כעשרה מטרים. הרמתי את ראשי ומצאתי את עצמי מתחת לשתי טרפדות שהמנועים שלהן עובדים ומוכנים לתזוזה. עזרנו לעמי אילון ולאבישי בן יוסף להעמיס את המוקשים על גבם ונפרדנו מהם תוך מעקב אחר תנועותיהם לכיוון הטרפדות. המים היו צלולים והראות הייתה טובה. ראיתי את האורות של הטרפדות ושמעתי את המנועים שלהן.

אלדד דינור (פטי) ואני המתנו להם בעומק של כעשרה מטרים. סובבתי את החזיר לכיוון מזרח כהכנה לנסיגה, כך שברגע שעמי ואבישי יחזרו, נוכל לצאת מהאזור. פטי ואני המתנו להם, והזמן עבר לאט, כמו נצח. ואז הם חזרו ונכנסו לחזיר וסימנו שהכול בסדר. פטי הרים את החזיר, הכנסתי למהלך קדמי, ועברתי לצלילה בעומק כשבעה מטר לכיוון מזרח כללי. אחרי כמה קילומטרים יצאנו מהמים והתברר כי הם הדביקו את המוקשים, מלבד במקום אחד שבו לא הצליחו להדביק. מיד התחלקנו בנצרות המוקשים, ולכל אחד נשארה מזכרת מהמבצע. הודענו בקשר על ביצוע המשימה. המשכנו בהפלגה על-מימית, חזרה לכיוון ראס סודר. הפלגה של כ-40 ק"מ ארוכים ומעייפים.

אובדן קשה מנשוא

שמחים ומאושרים חגגנו עם וויסקי באמצע מפרץ סואץ. הרגשנו שהצלנו את כבודו של צה"ל. אלא שאז, פתאום בתוך כל השמחה, שמענו פיצוץ ואחריו עוד פיצוץ ואז פיצוץ שלישי. לא הבנו מה קורה, אבל שמרנו על דממת אלחוט. הגענו לראס סודר, שם הרימו את החזיר מהמים. שמחה גדולה, סיגריות ראשונות, וויסקי וצילומים היסטוריים. בשלב זה החזיר השני עדין לא הגיע לראס סודר. התחילה אווירה של דאגה, כי הם לא ענו בקשר. לקראת אור ראשון התחיל לנוע מסוק חילוץ במסלול שלהם בניסיון לעלות על עקבותיהם. הייתה תחושה קשה שמשהו מאוד לא בסדר. מצאו בים את אריה יצחק שוכב על המים, פצוע. הוא סיפר שתוך כדי תנועה היה פיצוץ בחזיר. מטען ההשמדה העצמית התפוצץ מעצמו והרג את רפי מילוא, שהיה הכי קרוב למוקש. שלמה אשל ועודד ניר נפצעו קשה. הציוד שהיה אמור לעזור להם עף. שלמה אשל ביקש מאריה יצחק, לשחות לחוף להזעיק עזרה. עודד אמר לאריה שהוא הולך למות ומלמל כמה מילים על כך שהוא מוריש הכול לבנו הקטן.

אריה עזב אותם כדי להזעיק עזרה. המסוק מצא אותו, אבל גם מצא שלוש גופות שצפו על פני המים עם הקליפסו. הודיעו לנו שהם נהרגו. לקחנו את גופות הלוחמים וטסנו לכיוון השייטת. את הגופות הורדנו

בבית החולים תל השומר. אותנו הורידו בשייטת. זאב אלמוג שלח אותי לאילת השחר להודיע להורים על אסון מותו של עודד ניר. זאב אלמוג הלך להודיע לאשתו של שלמה אשל מקיבוץ שפיים. הוא היה זה שגייס אותו למילואים. מישהו נשלח להודיע לאשתו של רפי מילוא. כל אחד מהם היה נשוי עם ילדים.

משימתנו הצליחה ושתי הספינות טובעו, ולמחרת החל מבצע רביב המפורסם בתעלת סואץ. הייתה זו, הצלחה גדולה אך היא הייתה מהולה בעצב תהומי.

מפקד חיל הים האלוף אברהם בוצר מדליק לנו סיגריות במבצע "אסקורט". מימין: זאב אלמוג מפקד השייטת, אני, אלדד דינור ואברהם בוצר. ראס-סודר, סיני, 1969

אלדד דינור ואני עם מפקד חיל הים אברהם בוצר במבצע "אסקורט". ראס-סודר, סיני, 1969

צוות "החזיר", מבצע "אסקורט".
מימין: עמי אילון, אלדד דינור, אבישי בן יוסף ואני. ראס-סודר, סיני, 1969

ידיעה בעיתונות על החזרה מהמבצע. מימין: זאב אלמוג, אני, אלדד דינור, אברהם בוצר ועמי אילון, ספטמבר 1969

בשעה שבע בבוקר חזרנו לשייטת. קיבלתי רכב, ובנשר עצרתי להרים טלפון לאשתי, שהייתה בחודש החמישי להריונה. סיפרתי לה שעודד נהרג ושאני בסדר ובדרכי לספר למשפחתו מה קרה. היא פרצה בבכי וניסיתי להרגיע אותה. "אני אגיע ואספר לך את כל הסיפור", אמרתי לה. הגעתי לקיבוץ ישירות ונפגשתי עם יצחק לנדסמן, שיחד אתו הודענו לכל המשפחה. קודם אספנו את שלושת אחיו של עודד - שלומית, אבנר שלמד כיתה מעליי ואיתי, שהיה אז ילד קטן, כדי שנוכל להודיע ביחד את הבשורה הנוראה מכל להורים. עודד היה גרוש, והתכנסנו

כולנו בבית הוריו, אך התברר שהם בחיפה בביקור אצל נכדם. חששנו שהשמועה תגיע אליהם בדרך לא ראויה. הידיעה שהוא נהרג התפשטה בקיבוץ ואנשים התחילו להגיע אל בית הוריו של עודד. כעבור שעתיים נכנסו ההורים. הם התקרבו לבית, מבלי לדעת שבעוד רגע ייחרב עליהם עולמם. הם ראו אותי, וסיפרתי להם את כל הפרטים האפשריים. זה היה אחד הרגעים הקשים ביותר של חיי. הוריו של עודד והוריי היו חברים, ועודד היה זה שגייס אותי, כאמור, לשייטת. היה קשה מנשוא להיפרד ממנו. הוא נקבר למחרת בקיבוץ. כולם היו בהלוויה שהייתה קשה מאוד.

ללוויה של שלמה, הגיע שר הביטחון דאז, משה דיין ז"ל, בדברי ההספד לו ולחבריו אמר בין היתר: "סגן שלמה אשל וחבריו נוטעים כרמים - אך לא תמיד הם רואים את פריים; בונים בתים - ולעתים אין הם חוזרים אליהם; נושאים נשים - אולם לא כולם זוכים לגדל ילדיהם, לחנכם ולהיות אתם. עתה, לאחר מלחמת ששת הימים, זו השנה השלישית שהנם ערוכים על גדות הסואץ, ברמת הגולן בערבה ובבקעת הירדן - לוחמים לשלומה ולעתידה של ישראל. אין הם רבים - אך כוחם עולה על מספרם. וכאשר הם נופלים, באים אחיהם הצעירים לשאת את חרבם ולנצור את המעוזים שבגבולות, נכונים ללחום בים ומתחת למים וביחידות הרגלים - דבקים בדרכם ונאמנים לייעודם לתת לעמם חיים במולדתו".

בערב ההלוויה הייתה כל השייטת בהיכל התרבות בהופעה של סמי דיוויס ג'וניור, ואחריה יצאנו למועדון "כליף" ביפו. כולנו השתכרנו, מנסים לשכוח לרגע מה עברנו. במכונית של מפקד השייטת, כשהייתי בדרך לקחת את אשתי אל הוריה, קלטתי לפתע שלא אראה אותו יותר. קלטתי שעודד נהרג ופרצתי בבכי.

תעודת השתתפותי במבצע "אסקורט 1", 1969

צלילה בנחל קישון

אני מהדור שצלל בנחל קישון, הנחל המזוהם ביותר בישראל, שדוחות רשמיים מצביעים על כך שהמים מכילים ריכוזים קטלניים של חומרים מסרטנים. בתקופה שלי לא ידעו שהמים מזוהמים. עשרות שנים צללו לוחמי העילית של הקומנדו הימי במי הקישון, וביצענו שם לא מעט תרגילים של השייטת. הקישון היה מטונף, והיית צריך לדעת איך להתמצא במים, בלי לראות שום דבר מסביב. אתה ובן הזוג שלך צריכים לשחות במרחק של פחות מחצי מטר אחד מהשני, כדי לראות אחד את

השני. בדיעבד, הסתבר שהזיהום הגדול במקום היה בשנות ה-70.

לא רק נחל קישון היה מזוהם. לפעמים, כשצללתי בנמל חיפה, הייתי יוצא מהמים עם סנטימטר של זפת על הראש, בעיקר באזור רציף הנפט בנמל חיפה. איש לא דיבר על כך. רק אחרי שנים, כשכל כך הרבה לוחמי השייטת חלו בסרטן, התחילו לחשוב שזה קשור לצלילות האלה בקישון. לא היה כמעט חומר רעיל בתעשייה של ישראל שלא הוזרם לנחל הקישון, ובפרט לקטע המזוהם ביותר, שבעה קילומטרים בשפך הנחל, הנושק למפרץ חיפה: כימיקלים, פסולת רעילה של מפעלי דשנים וחומרים כימיים, מתכות כבדות, אמוניה, ניטרט, זרחן, שמן, דלק, סולר, נפט, שמן דיזל וחומצות. לעומק ביצת הזוהמה הזאת נשלחנו אנחנו חיילי השייטת.

ועדת שמגר, שמונתה לחקור את הנושא, מצאה כי נחל הקישון מזוהם על ידי מספר מפעלים פטרוכימיים באזור חיפה, ונוצר בעיקר מביוב תעשייתי. נמצא כי הסדימנט (קרקעית) בנחל הקישון הוא המזוהם מבין נחלי החוף במתכות, כולל במתכת הרעילה כספית. ועדת שמגר קבעה שאי אפשר למצוא קשר ישיר בין הזיהום בנחל הקישון לבין מחלת הסרטן אצל רוב הלוחמים שצללו בנחל. עם זאת, הוועדה מתחה ביקורת על צה"ל וחיל הים ועל התנהלותם בפרשה. בעקבות דעת המיעוט של יו"ר הוועדה, לפיה "ישנו קשר סיבתי והגיוני בין מצב הקישון לבין מחלת הסרטן אשר פגעה בחיילים", הכיר משרד הביטחון בנפגעי הצלילות כחללי צה"ל או נכי צה"ל.

עם צביקה מילר גיסי בצלילת כיף בבסיס, 1970

ממונה על כושר גופני

קורס קצינים

המבצע האחרון שבו השתתפתי התרחש ב-18.6.1970. היו לי אז כבר ילדים. עברנו את כל מפרץ סואץ בסירות גומי והנחנו מוקשים. אחד החברים מהשייטת נפצע במבצע.

ביוני 1972 עמדתי להשתחרר, וזאב אלמוג שכנע אותי לחתום קבע. הוא הציע לי לעזוב את יחידת החזירים, ולהיות רס"ר הקורס של השייטת יחד עם חברי אילן אגוזי. אחרי שנה וחצי של הדרכה, יצאתי לקורס קצינים בבה"ד 1. הקורס עבר בקלות וסיימתי כחניך מצטיין פלוגתי. בני הבכור, אופיר, שהיה אז בן שלוש, הגיע למסדר סיום הקורס יחד עם סבא וסבתא. אשתי נפלה כמה ימים לפני כן ולא יכלה להגיע.

בחצר של שושי בפתח תקוה, 1970

אחרי קורס הקצינים, התוכנית שלי הייתה ללמוד בין השנים 1972-1975 חינוך גופני במכון ווינגייט, ולאחר מכן לכהן כקצין אימון גופני של חיל הים.

חניך מצטיין פלוגתי עם האלוף "צ'יץ", ראש אכ"א, בסיום קורס קצינים בבה"ד 1, 1971

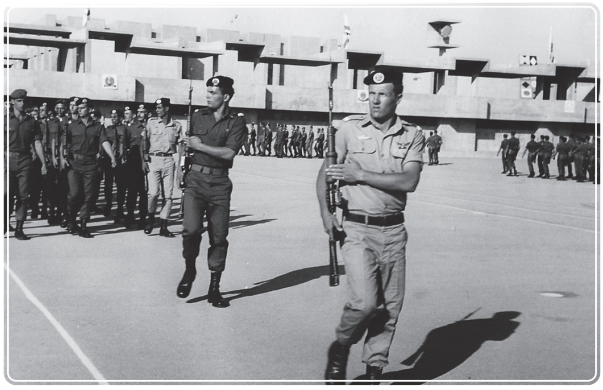

בסיום קורס קצינים בבה"ד 1, 1971

קצין כושר גופני של חיל הים

עם פרוץ מלחמת יום כיפור, במהלך הלימודים שלי במכון ווינגייט, חזרתי לשייטת 13 לתקופה של חצי שנה. במלחמה עשיתי מעט מאד גיחות הביתה, טלפונים לא היו אז. היה קשה מאד, והייתי גם בין האחרונים שחזרו הביתה מהמלחמה. היינו אמורים לצאת לכבוש את פורט סעיד, ולמזלנו הפעולה הזאת לא יצאה לפועל. היא הייתה עלולה להסתיים בטרגדיה גדולה. פה ושם יצאנו לפעילויות, ואחרי חצי שנה

חזרתי ללימודים. הייתי מבין החוזרים האחרונים ללימודים. במבחן הסיכום היינו אמורים לבצע תרגיל על מקבילים. המורה ויתר והעביר אותנו, שהרי בכל זאת נעדרנו לא מעט חודשים מהלימודים.

בשייטת 13 בכוננות ביום כיפור.
מימין: אודי דיין, צביקה ליטבק ז"ל ואני. 1973

בבית היו לי תאומים קטנים, כבר גרנו בדירה החדשה בקלישר, ואמא של אשתי עזרה לה מאד. תקופת הלימודים בווינגייט עזרה לי להחלים ולהחזיר לעצמי את השפיות והשקט, ולחזור לחיי המשפחה, אחרי תקופה לא פשוטה בשייטת ובמהלך מלחמת ההתשה עם החברים שנפלו ונפצעו.

ב-1.11.1975 התמניתי לקצין אימון גופני בחיל הים. קיבלתי חדר בקריה ורכב. הסתובבתי בבסיסים בכל הארץ מחיפה ועד אילת בואך שארם א-שייח', והתחלתי לבנות תכנית כושר גופני. עד אז לא הייתה כזאת. אמנם היו פה ושם קציני ספורט, אבל לומר את האמת, הם לא עבדו כמו שצריך. היה לי ברור שאני משנה את כל מערך הכושר בחיל הים.

במשך ארבע שנים שימשתי קצין אימון גופני ועסקתי בשיפור הכושר של חיילי חיל הים, ולא רק של לוחמי השייטת. החלפתי רבים ממדריכי הכושר עקב יכולות נמוכות מדי במדריכים מקצועיים, גייסתי לקבע את

מיקי הדר מגבעת חיים כקצין אימון גופני בבה"ד חיל הים. התחלנו באימוני כושר מיוחדים לקורס חובלים, ושאר הקורסים בבה"ד. כנ"ל גם לחיילי הספינות בחיפה, אילת ושארם א-שייח'. בכל בסיסי חיל הים מונו קציני ספורט מצוינים כמו סא"ל במיל' יוסי דואק, רס"ן במיל' עמוס מורן ועוד. התחילה תקופה של הדרכות מקצועיות, הגיעו להישגים באליפויות צה"ל בכושר קרבי, נבנו חדרי כושר בבסיסים, נרכש ציוד מתאים, סודרו תקנים לקציני ספורט בכל הבסיסים והפעילות הגופנית תפסה מקום חשוב יותר באימון הלוחמים. ארגנתי גם את משחה חיל הים. מפקדים התחילו להתייחס לנושא הכושר ברצינות. היה קצין, שלימים הפך מפקד חיל הים, שממש נזפתי בו בצעקות שאזרוק אותו אם הוא לא יתחיל להשקיע יותר באימונים. הכרתי לא מעט חברי'ה מהלימודים בווינגייט ויכולתי לבחור אנשים טובים לתפקידים של מדריכי ספורט. בתחרויות שנערכו בכרמיאל, שייטת 13 זכתה לא פעם במקום ראשון באליפות צה"ל בכושר קרבי.

ב-12 באוגוסט 1979 עזבתי את חיל הים ועברתי לשרת במחלקת כושר קרבי בצה"ל. באותו היום מונה זאב אלמוג למפקד חיל הים, ואחר הצהריים הוא העניק לי את דרגת הרב סרן בטקס שבו נכחו גם ילדיי ואשתי. ואז נפרדתי מזאב אלמוג בפעם השנייה ועזבתי את חיל הים לירוקים.

בטקס קבלת דרגת רס"ן. שושנה, אני ומפקד חיל הים זאב אלמוג, 1979

כמה מילים על זאב אלמוג

במהלך שירותי בצה"ל הכרתי מפקדים רבים בחיל הים ובצה"ל בכלל, אבל זאב אלמוג, מפקדי בשייטת ובהמשך מפקד חיל הים, היה המשפיע העיקרי. בגללו ובזכותו המשכתי את הקריירה שלי בצה"ל. הוא לחץ עליי להישאר בצבא. הסכמתי, ואני שומר לו חסד נעורים על כך. הוא בנה את תכנית השירות שלי בצה"ל, כולל יציאה לקורס קצינים, לימודים בווינגייט ותפקיד קצין אימון גופני בחיל הים. הוא גם עזר לי לקבל את ההלוואה הראשונה בחיים מצה"ל לרכישת דירה ראשונה, כשעזבתי את הקיבוץ ללא לירה בכיס. הוא גם סייע לי בהמשך הקריירה בצבא עד שחרורי לגמלאות. זאב אלמוג היה מהמפקדים הטובים של שייטת 13 והביא אותה להישגים גדולים במהלך תקופת שירותו ביחידה, ובהמשך כמפקד חיל הים. זאב היה איש חכם שעסק בעיקר ולא בטפל. היו שאהבו אותו והיו שפחות, אבל על דעת כולם הוא היא המפקד ששינה את פני השייטת לתמיד.

הוא הגיע לשייטת לאחר מלחמת ששת הימים, והבין מיד את כל הכשלים והכישלונות של היחידה במהלך המלחמה. בתקופתו התחילה הפעילות המשולבת עם הצנחנים וגולני. הוא ביסס ושינה את כל נושא הציוד והאמל"ח ביחידה. כל המבצעים הנועזים והמוצלחים במלחמת ההתשה היו בתקופתו.

מחלקת כושר קרבי של צה"ל

כאמור, באוגוסט 1979 עברתי למחלקת כושר קרבי של צה"ל בבה"ד 8 בווינגייט. שרתי שם ארבע שנים. המפקד היה דוד בן אשר. עסקתי בביקורות בבסיסי צה"ל בנושא כושר והייתי שותף לכתיבת סרגל מאמצים של צה"ל. גייסתי למילואים כמה מורים מווינגייט שעזרו לי, כמו פרופסור עודד בר אור שגויס למילואים, ואני גאה לומר שהייתי שותף ל"במבחן בר-אור" המפורסם שהמציא.

מבחן בר-אור הוא מבחן לכושר גופני, אמצעי בדיקה לפיקוד כדי לוודא

רמת כשירות סבירה לחייליו. באמצעותו גם ניתן משוב לחייל או לחיילת בנוגע למצב הכושר שלהם. בעבר נבדקו במבחן מספר כפיפות הבטן (15 נקודות מקסימום) שמסוגל הנבחן לבצע, כמה שכיבות סמיכה שמסוגל הנבחן לעשות (15 נקודות מקסימום), ומשך זמן הריצה למרחק של אלפיים מטר (70 נקודות מקסימום). ב-2014 בוטל תרגיל כפיפות הבטן מחשש לפגיעה בגב. ביחידות השדה הוחלף התרגיל בתרגילי מקבילים ועליות מתח עם אפוד. בנוסף, הנבחנים מבצעים ריצות ספרינטים קצרות בין קונוסים. הריצה הוארכה למרחק של 3,000 מטר במבחני מיון ליחידות שדה. בצה"ל משתמשים לא מעט במבחן זה כדי לבחון את שיפור הכושר של החייל במהלך קורסים שונים, כמו טירונות וקורס קצינים. הייתי גם שותף מלא לתכנון והביצוע של מרוץ גולני מהחרמון עד אילת.

לימים עזב דוד בן אשר, ובמקומו הגיע ניר ניצן, צנחן שהשתתף בקרב על גבעת התחמושת. העובדה ששרתי בשייטת 13 עשתה עליו רושם עז. במשך ארבע שנים עסקנו בתשוקה גדולה בכל נושא הכושר הצה"לי. יום אחד הפתעתי את אביגדור קהלני, שהיה אז מפקד אוגדה, במבחן כושר לכל הקצינים שלו. "עזוב, כל הנושא הזה של כושר הוא משני", אמר לי קהלני. לניר היה גיבוי מלא מרפול בנושא הזה. הוא ביקר אותנו כל שבועיים, וקצינים שלא נענו לאתגרי הכושר, קיבלו ניעור לא קטן.

בביקור אצל הוריי באילת השחר.
מימין: אבא, שושנה אשתי ואמא, 1968

בביקור באילת השחר. מימין: עמית, אבי, אמא ואופיר. אני מאחור. 1981

מפקד הפנימייה הצבאית חיפה

בתום ארבע שנים הובטח לי שאקבל תפקיד כראש ענף בדרגת סגן אלוף. ניר ניצן הבטיח, אך לא קיים. הרמתי טלפון לחברי מקיבוץ מעברות, שידעתי שיש לו קשרים עם ראש מה"ד והרמטכ"ל רפול. כעבור כמה ימים קיבלתי טלפון, ושאלו אם אני מעוניין להיות מ"פ בבה"ד 1, בית הספר לקצינים של צה"ל, שמשמש כבסיס ההדרכה המרכזי להכשרת קצינים בצה"ל. רוב ההכשרות של קציני וקצינות צה"ל מתבצעות שם, למעט טייסים, חובלים וקציני סייבר. הסכמתי.

מפקד הפנימייה הצבאית בחיפה, 1982

התחלתי ללמוד ולהכין שיעורי בית לקראת הירידה לבה"ד 1. בעודי עסוק בלימוד החומר בבית, קיבלתי טלפון מלשכת הרמטכ"ל. עליתי מיד על מדים ונסעתי לקריה. רפול, הרמטכ"ל, קיבל את פניי בחיוך ואמר: "סע לחיפה לפגישה עם מנהל בית הספר 'הריאלי'. אני רוצה שאתה תהיה מפקד הפנימייה הצבאית בחיפה", אמר לי רפול. ואני? אין לי מושג מה זה הפנימייה הצבאית בחיפה. "אתה מתאים. למדת פסיכולוגיה והיית לוחם", המשיך. זו הייתה פגישה קצרה, ומיד יצאתי לחיפה כדי לפגוש את יצחק שפירא, מנהל הריאלי.

בשנות החמישים שפירא היה מנהל בית הספר התיכון בקריית מוצקין, מוסד שהקים ד"ר ארתור בירם והיה בשעתו בחסותו של בית הספר הריאלי. משם עבר שפירא לנהל את חטיבת הביניים של בית הספר הריאלי. בשנת 1955, לאחר התפטרותו של יוסף בנטוויץ', מונה למנהל בית הספר הריאלי. הוא כיהן בתפקידו עשרים ושמונה שנה, עד לפרישתו בשנת 1983. למדתי ממנו המון. הוא היה אדם משכמו ומעלה. הוא ראה בשותפות של כל אנשי סגל בית הספר - מורים, פקידים ועובדי האחזקה - מעין אחווה משפחתית, וכינה זאת "משפחת בית הספר הריאלי". שפירא החשיב את החינוך החברתי-ערכי לא פחות מאשר את החלק הלימודי בבית הספר. הוא דאג לתלמידים שהיו זקוקים לעזרה באופן אישי. זה היה ערך עליון עבורו. הוא כינה זאת "דיני נפשות" והקדיש שעות רבות מזמנו, כולל ימי שישי אחר הצהריים, למפגשים עם אותם תלמידים. קראו להם "ילדי שפירא".

הריאיון שלי עם שפירא ארך שעה. כשנכנסתי אליו לבוש במדים עם הדרגות, כבר היה לו רקע עליי מלשכת הרמטכ"ל. הוא ביקש שאספר לו על עצמי. דיברתי על השירות הצבאי, הלימודים וגם על המשפחה שלי. "אני מברך אותך, בהצלחה בתפקיד", סיכם את המפגש.

גרנו אז בפתח תקוה וסידרו לי דירה בבסיס. הגעתי לחפיפה עם צביקה רק שהיה מפקד הפנימיה. החפיפה ארכה כחצי שעה על כוס קפה. "להתראות, אתה תסתדר", אמר לי. הגעתי למוסד חינוכי עם מסורת

משלו, והיה עלי להכיר עולם ומלואו לבדי תוך כדי תנועה. הזמנתי אלי את רס"ר הבסיס מאיר ברקו, ואת כל בעלי התפקידים, ומהר מאד נכנסתי לעניינים.

חלק מהמפקדים בבסיס חששו מהרקע הקרבי שלי, וחלקם היו מאד מרוצים. בפעם הראשונה מגיע לפקד על הפנימיה לוחם משייטת 13, בעל עבר צבאי, ולא עוד קצין מהשריון. גם בבית הספר הריאלי לא ידעו איך לקבל אותי, אבל הם התרגלו אליי מהר מאד וגם אהבו אותי מאד בהמשך. הפנימייה צבאית היא מוסד ותיק שהוקם על ידי בן גוריון, שביקש להקים אקדמיה לתלמידים שיעסקו בהכשרה צבאית, קצת כמו בארה"ב. הרעיון היה שהתלמידים ילמדו מקצועות רגילים ברמה גבוהה מאוד בבית הספר הריאלי, אחד המוסדות הנחשבים בארץ, ובפנימייה הם ילמדו מקצועות צבאיים. זהו מוסד חינוכי-צבאי להכשרת נערים בשנות התיכון, בתנאי פנימייה, לפיקוד על יחידות שדה לוחמות בצבא ההגנה לישראל. הנערים הלכו לבית הספר לבושים כמו כולם, ובתום הלימודים הגיעו לפנימייה ועלו על מדים. הם ישנו שניים-שלושה בחדר. חונכים וחונכות עזרו להם בשיעורי הבית בכיתות לימוד. ברוח של שפירא, המדריכים ידעו בדיוק מי מתקשה וצריך יותר עזרה.

התחלתי ללמוד את הפנימייה. נפגשתי פעם בשבוע עם שפירא כדי לספר ולהתייעץ אתו בעיקר על התלמידים היותר בעייתיים. מהר מאוד למדתי מה התפקיד שלי. באחת הפגישות שאל אותי שפירא איך אני מרגיש עם קצינים שאינם נאמנים לי. הופתעתי. זאת הייתה הפעם הראשונה ששמעתי שאלה כזאת. נורה כתומה נדלקה. הייתי עדיין חדש, אבל ידעתי מה אני רוצה, ועוד יותר ידעתי למה אני לא מוכן.

אחד הדברים הראשונים שעשיתי הוא הוראה לזרוק מהפנימייה את כל האופנועים והווספות של חניכי הפנימייה. ההחלטה הנחרצת שלי הגיעה בעקבות חניך שלי, ששבר את ראשו ורגליו בתאונה בירושלים. נתתי להם 24 שעות להיפטר מהאופנועים. התחיל מרד של חניכי י"ב נגדי, ותוך 24 שעות כל הבוגרים עפו הביתה. תחנוני ההורים החזירו אותם לפנימייה.

בעיה אחרת הייתה שהבסיס היה מזוהם. הבאתי שלושים משאיות, הפסקתי את האימונים, והודעתי שבמשך שבוע שלם עובדים רק בניקיון. חניכים וקצינים רק מצחצחים בוקר וערב. הבסיס נמצא ברחוב אחוזה, ודאגתי להעיף את ערמות הזבל מהרחוב, למרות שזאת בכלל אחריות העירייה. השמועה עברה מפה לאוזן - הגיע לפנימייה מפקד משוגע. ההורים לא הבינו מה אני עושה. הם היו בהלם כשראו את המקום. "בחיים לא ראינו את הבסיס כך", אמרו לי. אחד ההורים, שסגר את החממה שלו, הביא לי מאות שתילי ורדים. עד היום הפנימייה מלאה בערוגות ורדים נפלאות.

חלק מהחיילים הגיעו ממוסדות לעבריינים ובתי סוהר. אני זוכר שנגנב רדיו מרכב של אחד ההורים שחנה בחוץ. את הרדיו מצאנו אמנם תוך עשר דקות, אבל היה ברור לי שאינני מעוניין בחיילים כאלה בפנימייה. זה מוסד חינוכי, לא מוסד עבריינים. הרמתי טלפון אל ראש אכ"א, מתן וילנאי, בוגר פנימייה בעצמו, ובקשתי נענתה מיד. הוא ביקש שאעביר אותם ישירות לבקו"ם, והוא יעביר אליי חיילים חדשים.

לא רק חיילים - גם את הסגל הפיקודי החלפתי בקצינים מצוינים. הבאתי לניווטים לוחמים מסיירת גולני, החבר'ה הכי טובים שיש. הרמה עלתה גם מבחינה צבאית וגם מבחינה אקדמית. יותר ויותר חניכים סיימו בהצטיינות.

כדי להתקבל לפנימייה נערכו מבחנים באנגלית, מתמטיקה ועברית ברמה גבוהה מאד. נערכו גם מבחני אישיות, מבחן פסיכומטרי וכושר גופני. הייתי עורך להם מסעות ובוחן את התנהגותם במצבי לחץ. עברתי מבחנים כאלה על בשרי, וידעתי בדיוק מה אני עושה. בחרתי להם מערך תמיכה, שיאפשר להם לסיים בגרות ללא ציונים שליליים.

הפסקתי את המסורת, לפיה חניכי י"ב מוליכים את החניכים החדשים בחצות לחיפה ומתעללים בהם בטקס "זובור" בתחתונים. כששמעתי שהם בדרך, נסעתי יחד עם הסגן שלי מאיר בראב באמצע הלילה לעצור את הטרטור של הילדים. אני בא מיחידה שלא קיימים בה דברים כאלה.

נכון, פגעתי במסורת רבת שנים, אבל שיפרתי דברים אחרים וסיימו את הפנימייה תלמידים מצטיינים. מבחינתי, לא היה מקום להשפלות כאלה תחת פיקודי.

שעות אחר הצהריים הוקדשו לתוכניות העשרה בחינוך משלים. שלחתי אותם להצגות, בעיקר בתיאטרון חיפה, לטיולים לידיעת הארץ ולקונצרטים. עד היום הם מודים לי על כך. הבאתי את יוסי ויליאן כקציין חינוך חדש מחיל הים. לכל שנתון הייתה תכנית אימון שהתאימה לו, כולל קורס צניחה. בחופש הגדול נערך חודש אימונים בבסיסי צה"ל. החיילים היו מבצעים תרגילי אש ולמדו להפעיל מטענים. עם הגיוס לצה"ל אחרי שלחצתי עליהם ללמוד ולהגיע להישגים, הם כבר היו ברמה של קורס מ"כים. רבים מהבוגרים מצליחים מאד בכל תחומי העשייה במשק הישראלי - בכלכלה, משפט וביטחון, ותרומתם רבה.

האמירות של שפירא על נאמנות הקציניים חלחלו אליי לאט לאט. ביקשתי מרס"ר הבסיס מאיר ברקו לשים מעקב על שיחות החוץ, כך שכל השיחות עברו דרך מרכזייה. מי שרצה לדבר, היה צריך לבקש קו. רציתי מעקב בעיקר אחר השיחות שמקבל מנהל הריאלי. אחרי כמה ימים הייתה התשובה: "מדובר בקציין החינוך שלך", הודיעו לי, זה שאחראי על כל ההעשרה החינוכית. כשנכנסתי לתפקידי הוא כבר עבד בפנימייה כשבע או שמונה שנים. הוא התחיל להדליף על כל מה שקורה בפנימייה וסיפר על כל התוכניות והאמירות שלי. לא חיכיתי יותר מידי. ביקשתי שיזמינו את הבחור למשרד. "יש לך ארבע דקות ללכת לשלישות. אתה עוזב. סיימת כאן", אמרתי לו ברגע שהתיישב. הוא היה בהלם. הוא החוויר, רץ לשלישות, לקח את התיק האישי ויצא משם. לימים הוא הגיע למחלקת החינוך בצה"ל. מאותו רגע כולם היו נאמנים לי, וכאשר מנהל בית הספר הריאלי מר שפירא שאל אותי על כך אמרתי לו: "אתה, ידידי, תנהל את בית הספר הריאלי ואני אנהל את הפנימייה הצבאית, וכולם יהיו לויאליים למפקד". היינו חברים טובים ואהבתי אותו מאד.

במהלך השנים כל ראשי הממשלה הגיעו לביקור בפנימייה הצבאית, כולל יצחק שמיר, שמעון פרס ויצחק רבין, אותו פגשתי פעמים-שלוש במסדרים. כשרבין היה שר בטחון הוא היה מאד מקורב ליצחק שפירא, והם שוחחו לא מעט בטלפון. רבין ידע על כל מה שהתרחש בפנימייה. הוא תמיד רצה לשמוע על החיילים ועל האימונים. כשהיה מגיע למסדרים תמיד היה עוצר ומשוחח. הוא גם הגיע לטקס סיום של החיילים בפנימייה, יום לפני שטס לארה"ב לפגוש את נשיא ארה"ב.

בסיום מחזור בפנימייה, עם האורח המרכזי, שר הביטחון יצחק רבין, 1983

עם יצחק רבין שר הביטחון ויצחק שפירא מנהל ה"ריאלי",
בסיום מחזור בפנימייה הצבאית, 1983

במסדר סיום בפנימייה הצבאית עם ראש הממשלה יצחק שמיר, 1986

במסדר סיום בפנימייה עם שמעון פרס שר הביטחון ושייקה תדמור מנהל "הריאלי", 1988

בשנה האחרונה שלי כמפקד הפנימייה, שפירא סיים את תפקידו ומונה להיות נשיא הריאלי, שזה תואר כבוד. כנשיא הוא דרש לפגוש אותי כל שבוע. היו לו קשרים בינלאומיים. הוא היה מסור כולו למוסד החשוב הזה. פעם בשנה הוא נסע ללונדון וגייס כספים לריאלי ללא הפסקה. הביליונר והפילנתרופ מייקל ספנסר היה חבר שלו, והייתה לו גם ידידה עשירה שהייתה עירית, והוא היה מבקר אצלה ומארח לה חברה. בסופו של דבר היא הורישה את כל הבתים והנכסים שלה לריאלי. כל מה שיש להם היום, זה מהכספים ששפירא גייס.

כיום הלימודים בפנימייה כוללים גם תואר ראשון באוניברסיטה, דבר שהתחיל להתבשל בתכנון תחת פיקודי. מסיימים תואר ראשון באוניברסיטת חיפה במהלך הלימודים בתיכון.

מילאתי את התפקיד מ-1982 עד 1988 ואז יצאתי לפנסיה מהצבא. שפירא עצמו הגיע לטקס הסיום ובירך אותי.

מהצבא יצאתי לדרך עצמאית.

בקבלת שבת בפנימייה הצבאית, 1988

מפקד הפנימייה הצבאית בחיפה, 1983

איש עסקים

הרהורים על כסף

נודה על האמת, כסף אף פעם לא היה לי. כשהייתי נער בקיבוץ גייסו אותי לעבוד בבית ההארחה הקיבוצי בתפקיד הסבל שמעביר את המזוודות של האורחים לחדרים. יום אחד הגיע אוטובוס שלם, עזרתי לזוג אמריקאים והם נתנו לי טיפ של דולר אחד. התביישתי לקחת מהם את הכסף. גם לא ממש הבנתי מה זה דולר, אבל הם בכל זאת דחפו לי את הכסף לכיס. כשהתחילו לתת לי עוד ועוד כסף עבור סחיבת המזוודות, הבנתי שזה הנוהל. זה היה הכסף הראשון שהכרתי. התחיל להיות לי כסף ואהבתי את זה מאד. עם הכסף הזה היינו נוסעים לקריית שמונה או לחצור לקנות פלאפל ופינוקים מסוג זה.

כשהייתי חייל צעיר, הייתי דג דגים ומביא למסעדה ובתמורה קיבלתי עשר ארוחות בחינם במסעדה עם חבר. כשהסתיימו הארוחות, הלכתי לדוג שוב. כשלא היה לי כסף, הלכתי גם לתרום דם ועבדתי בנמל בהעמסת תפוחים. תמיד היה לי ראש טוב לעסקים, אך לא מימשתי את הפוטנציאל הזה הטמון בי.

הייתי קיבוצניק עם ערכים מצוינים ושרתי בצבא קבע 22 שנה. כמפקד בסיס קיבלתי את המשכורת הגבוהה ביותר, אבל רק כשראיתי את תלוש המשכורת של חבריי באזרחות, הבנתי שאם אני רוצה לדאוג למשפחתי, אני מוכרח לפרוש מהצבא. חינכתי דורות שלמים של בוגרים לשירות בצה"ל. קצינים בכל הדרגות, שהיו כמו בניי. אמיר ברעם, אלוף פיקוד

צפון, היה אחד מילדיי שגידלתי. את כל הטוב הזה עזבתי בלב כבד.

אני שורד ולא פוחד לנסות, גם אם זה אומר להיכשל. אימי לימדה אותי שבשביל ללמוד לשחות, צריך להרטיב את הביצים.

כך בגיל 40 קפצתי למים והפכתי לאיש עסקים.

אחרי השחרור

ידעתי שאני רוצה להשתחרר מהצבא כדי לעשות כסף. חברים טובים שלי היו אנשי עסקים מצליחים וידעתי שאם הם יכולים, גם אני יכול. אני לא פחות מוכשר מהם. הבעיה היא שהצבא לא באמת מכין אותך לאזרחות. שלחו אותנו, הפורשים, לשבוע ימים לנתניה, שם הפגישו אותנו עם מנהל בנק וסוכן ביטוח, אבל תכל'ס אתה לא יוצא משם עם שום דבר.

שנה וחצי לפני שהשתחררתי למדתי באוניברסיטת חיפה שיווק, מכירות וסחר בין לאומי. התחלתי להתעמק בעולם העסקי. לא ידעתי אם ארוויח או אפסיד. ידעתי כי חייבים לעשות מאמץ ולהצליח כלכלית וזה אפשרי רק בלהיות עצמאי, בעל עסק משלך. אתה אחראי לכל מעשייך. עם פנסיה של 2,000 שקל, שלושה ילדים קטנים, בלי גב כלכלי חזק אבל עם אמונה ביכולת שלי, קפצתי למים סוערים, והתחלתי שוב מהתחלה. הפעם לעשות לביתי ומהר ככל האפשר. החלטה נכונה היסטורית. בגיל 40 פרשתי מצה"ל, למרות שנתבקשתי על ידי האלוף מתן וילנאי להישאר עוד שנה כמפקד הפנימייה, ולקבל דרגת אלוף משנה. אמרתי "תודה" ופרשתי.

עם החברים מחיפה, 1990

לקראת שחרורי התחלתי לקבל לא מעט הצעות עבודה, חלקן מכובדות. למשל, הוצע לי להתמנות למנהל האדמיניסטרטיבי של בית הספר הריאלי ולהיות מנכ"ל עיתון בחיפה. דחיתי את כל ההצעות בנימוס. החלטתי שמרגע זה והלאה אני בעל הבית. רציתי להיות עצמאי. כל השנים בצבא היו מעליי מפקדים שנתנו לי הוראות ולא רציתי יותר לקבל הוראות מאף אחד. היו לי אז כמה רעיונות. למשל, חשבתי להקים חברה שתעסוק באיסוף גרוטאות ברזל, ואני אביא אותם למפעל בעכו להתכה, אלא שמנכ"ל החברה בעכו הוריד אותי מהרעיון. הוא הסביר לי שאני יותר מדי הגון וישר לתחום זה. בזמנו עסקו בתחום הרבה מאד עבריינים.

לאחר בחינת האפשרויות שעמדו בפניי החלטתי להקים חברה לשירותי סיעוד עם רפי אלחנני שותפי, וקראנו לה 'יאלסן אסיף שירותי סיעוד ורווחה בע"מ'. בשלב הראשון שעדין לא היו לקוחות, התחלתי לספק חובשים ומאבטחים לטיולי בית ספר. בית הספר הריאלי התחיל מיד לעבוד איתי. סיפקתי בין 50 ל-70 חובשים ליום, כולל רובים וציוד חבישה, והרווחתי הרבה מאד כסף. הכירו אותי בכל הארץ, עד כדי כך שבחופש הגדול פנו אלי מתנועת בני עקיבא כדי לספק להם את החובשים למחנות הקיץ שקיימו. חובשים הגיעו אליי להדרכה, וביתי נראה כמו חמ"ל. הייתי אחד הגדולים בארץ עם מוניטין של 100% אמינות. כששני

חובשים לא הגיעו בזמן לטיול שיצא מחיפה לאילת, דאגתי להטיס אותם לאילת על חשבוני, העיקר שיגיעו לטיול בזמן. לא חייבתי את בית הספר בעלות הנוספת שהייתה לי, כמובן. "אמינות ושם טוב חשובים יותר מהר של כסף", כך נהג אבא שלי להגיד לי בילדותי.

חברת "אלסן אסיף"

חצי שנה לפני השחרור שלי פנה אלי רפי אלחנני, חבר שאשתו ואני היינו בני אותה כיתה מהגנון ועד הגיוס לצה"ל. אלחנני עבד בסונול, ופרש והקים לעצמו חברה בשם 'אלסן מערכות' יחד עם ארבעה-חמישה שותפים. הוא הציע לי שברגע שאשתחרר אכנס לחברה שלו, אך אני סירבתי. לאחר ששמע שעומד לצאת חוק לפיו המדינה תעניק שירותי סיעוד, וכל איש ואישה סיעודיים שיעמדו בקריטריונים יקבלו מטפלת, הוא הציע שנקים יחד חברה חדשה לשירותי סיעוד, כשחלקו של כל אחד מאיתנו בחברה הוא 50%. קיבלתי את הצעתו.

באוקטובר 1987, כשיצאתי לחופשת שחרור של חצי שנה, היה לי זמן ללמוד את נושא הסיעוד, לעשות הכנות להקמת חברה ולשכור את המשרד הראשון שלנו ברחוב מעברות 7 בחיפה. רפי ואני התחלנו להכין את מסמך ההסכם בינינו על הקמת החברה החדשה. בינואר 1988 הקמנו את החברה - 'אלסן אסיף בע"מ'. אני הייתי מנכ"ל החברה, ורפי אלחנני שותפי היה מנהל בחברה וגם מנכ"ל אלסן מערכות. בדיעבד, התברר שזו הייתה החלטה חשובה מאוד, שכן למרות חילוקי הדעות שלנו בדרך הגענו להישגים גדולים בהמשך.

בטרם הקמת החברה למדתי ובדקתי מה קיים בארץ בתחום הסיעוד ואיך פועל התחום. אספתי חומר, כמו שאוספים מידע מודיעיני בצבא. בעיקר הבנתי מה לא נותנים, כדי לדעת מה לתת. גיליתי, למשל, שנותנים אוכל קר לאנשים, ואני קניתי מנות חמות בהדר הכרמל במחיר שבעה שקלים למנה. המנה כללה מרק, שניצל ופירה. לא כל הקשישים מסוגלים לחמם אוכל, לכן הבאתי להם מנות שכבר היו חמות ומוכנות לאכילה.

הבנתי גם שקיימת עמותה אחת בשם מט"ב, עמותה הסתדרותית לשירותי טיפול ורווחה שפועלת מ-1965. העמותה פעלה בכל הארץ בתחום הסיעוד. השירות שהחברה סיפקה היה פחות טוב, והמטפלות שהיא העסיקה היו ברמה נמוכה. ידעתי שהשירותים של החברות הקיימות אינם ראויים, ומיד הבנתי איך אני יכול להרוויח מזה כסף. ידעתי שאם אעניק שירותי סיעוד טובים ברמה הגבוהה ביותר, עם בקרה ושירות, ואוסיף שירותים נוספים כמו אוכל חם או שירותי אחזקה, אספק למעשה שירותים שהחברות האחרות מעולם לא נתנו. הקשיש או הקשישה יקבלו מטפלת, מנקה, מבשלת ואיש אחזקה.

כשערכו לי את מסיבת סיום השירות בפנימייה הצבאית, הגיע למסיבה גם האלוף דורון רובין, שהיה ראש מחלקת ההדרכה באגף המטה הכללי. אני זוכר שהראיתי לו את כרטיס הביקור שהכנתי לאזרחות. זה היה כרטיס שחור כמו מצבה, ועליו כתוב אותיות בזהב: "שלמה אסיף שירותי סיעוד ורווחה". דורון התפוצץ מצחוק. "במה אתה מתעסק? בבתי אבות?" אמר ונקרע מצחוק.

לקוחות ראשונים

כיום אני מעסיק בחברה מעל אלף עובדים. כשהקמתי את החברה בינואר 1988 עדין לא היה לי כסף מהפיצויים שהייתי אמור לקבל במרץ. הייתי זקוק לכסף להקמת החברה, ופניתי לחברי מרק בינון ז"ל, בעל עסק לשיווק יינות, שיעזור לי בהלוואה של 7,000 שקל, לצורך תשלום לרשם החברות. כבר למחרת היום הגיע מרק עם הכסף המזומן. הקמתי את חברת אלסן אסיף בע"מ. במרץ 1988 החזרתי למרק את החוב עם זר פרחים, ותודה על חברות אמת עם איש יקר ואהוב.

בחודש יולי החלו להגיע הלקוחות הראשונים של הסיעוד. לחצו עליי לחתום על הסכמים עם הביטוח הלאומי, אבל השותף שלי התנגד לכך כי חשב שסכומי התשלום שלהם נמוכים. בסוף הגענו להבנה שחייבים להיכנס לפרויקט, ובהמשך נבחן את הכדאיות הכלכלית. רפי הסכים ויצאנו לדרך.

פניתי לחברה טובה שלי, חיה אידלמן, שהיא עובדת סוציאלית, נסענו יחד לירושלים וחתמנו על הסכם עם הביטוח הלאומי. הייתי החברה בע"מ הראשונה שחתמה עם הביטוח הלאומי על שירותי סיעוד בחיפה - חברה שאינה עמותה.

מבול הלקוחות הראשון לא איחר להגיע. גייסתי לחברה פסיכולוגית, עובדות סוציאליות, אחיות ורופאים, ולאט לאט גדלתי. עד סוף שנת 1988 כבר היו לי לקוחות פרטיים. חברות ביטוח וקופות החולים פנו אלינו. זהו מערך לוגיסטי שלם שצריך לבנות אותו. צריך מישהו שמקבל את ההזמנה, מישהו שמטפל, מישהו שמסכם בסוף החודש את שעות העבודה, מערך תשלומים, העברת משכורות ועוד. אני גביתי תשלום גבוה יותר מהחברות האחרות כי השירות שאנחנו נתנו היה הרבה יותר מקצועי ומיטיב.

המטפלות שהעסקתי קיבלו שכר גבוה יותר משכר המינימום. הבאתי אנשי מקצוע עם הסמכה והעברתי אותם השתלמויות ולימודים. העסקתי את העובדים הכי טובים. ב-1992, אחרי גל העלייה הגדול מברית המועצות, הגיעו רופאות רבות עם רישיון שחיפשו אצלנו עבודה בסיעוד. הצעתי להן עבודה כנשות בקרה, כלומר לבקר את עבודת האנשים ולבדוק שהמטפלת עושה עבודה טובה. הייתי הראשון שגייס רופאות לתפקידי איכות ובקרה.

השם שלי התחיל לעבור מפה לאוזן. למשל, בקרב חולי אלצהיימר שאף חברה לא ידעה איך לטפל בהם. הייתה לי עובדת מומחית בתחום, וכך כל חולי האלצהיימר הגיעו לחברה שלנו. חלשתי על פלח גדול בתחום הסיעוד שהיה רק שלי. הייתי מוצף בלקוחות. התחלתי לגבות יותר כסף כשהמטפלות התחילו גם לנקות ולבשל. לא היה צורך בשירות נפרד של אספקת אוכל, כי המטפלת פשוט בישלה מה שהקשיש או הקשישה ביקשו. תוך כדי בניית העסק הצבתי לעצמי רף שכלל אילו שירותים אני נותן ואילו לא. בניתי מערך שכלל סל שלם של שירותים. המטפלות בחברה הציעו תרופות, בישול, קניות, ניקיון, ולא פחות חשוב - מישהי שתשב עם הקשיש כשהוא לבד.

בתחילת שנות ה-90 נסענו רפי ואני לארצות הברית ללמוד על פעילות הסיעוד. במשך חודש ימים עברנו בניו יורק, וושינגטון, מיאמי, ולוס אנג'לס. נפגשנו עם גורמי ממשל מוניציפלי, ועם הארגונים היהודיים, ולמדנו את כל שניתן על הפעילות בתחום הסיעוד באמריקה. זה היה מסע מלמד, שנתן לנו מימד נוסף להבנת התחום בו אנו עוסקים. בארה"ב גם הבנתי דבר נוסף חשוב מאד - אני מוכרח להפסיק לעשן.

גמילה מעישון

לאורך כל השנים בצבא, בפנימייה ובתחילת דרכי כאיש עסקים, ליוו אותי הסיגריות. התחלתי לעשן כבר בגיל 12 או 13 כחלק משובבות גיל הנעורים. בצבא כולם עישנו, וגם אני. עישנתי סיגריות סילון, שהן סיגריות חזקות, והרבה מהן. כשהייתי חניך בצבא, היינו צוללים בנמל במסגרת אימוני לילה. הלאנצ'מן היה האיש שמפעיל את הגוררות של האוניות. אחד הלאנצ'מנים היה קרוב משפחה של אביה של אשתי. הוא ידע שאני חניך בקומנדו ושבשעה מסוימת אגיע לרציף. כשראה את הפקחים של השייטת נעמדים, זה היה הסימן שהצוללנים אמורים להגיע. הוא היה מחכה לי שם עם חבילות של סיגריות אמריקאיות שקיבל מהימאים. הייתי יוצא מהמים, כולי צבוע בשחור, הוא היה נותן לי את הסיגריות, ואני הייתי מחלק לחברי'ה קופסאות. לקבל פתאום סיגריות אמריקאיות היה צ'ופר.

כשסיימתי את תפקידי כמפקד הפנימייה הצבאית, נאלצתי לעבור ניתוח במיתרי הקול. הייתה לי יבלת בגרון, כנראה כתוצאה מהעישון, ולא יכולתי להוציא מילה. בגיל 40, לאחר שהגעתי למצב של הרעלת ניקוטין, הפסקתי לעשן, בעזרת מכון אברמסון לגמילה מעישון. אחר כך הייתה לי מעידה בנושא, כשטסתי לארה"ב בענייני עסקים בשנות ה-90. נחתי בניו יורק, ובשדה התעופה, קניתי שני קרטונים של סיגריות מרלבורו, אחרי שלא עישנתי ארבעה או חמישה חודשים. עישנתי יום אחד בניו יורק, טסתי לוושינגטון ביום השני ושם כבר התחילה הרעלת ניקוטין, ובמיאמי כבר לא הייתי מסוגל לדבר. הפסקתי לעשן שוב ושרפתי את כל הסיגריות שנותרו לי.

בניית החברה והסניפים

בשלב ראשון פעלנו בסניף חיפה ממשרד ברחוב מעברות, כשרפי עבד במשרדו ברחוב דיזראלי באחוזה חיפה. בתחילת הפעילות התרכזנו בנושא של אספקת חובשים ומאבטחים לטיולי בתי ספר בכל הארץ, ובמקביל התחלתי לקדם את נושא הסיעוד בחברה באספקת שירותי סיעוד באזור חיפה, קריית חיים, קריית אתא, קריית מוצקין, עכו, כרמיאל, הגליל המערבי, נהריה, מושבי גבול הלבנון, פתח תקוה והסביבה ועוד. לאחר כשנה סגר רפי אלחנני את עסקיו ועבר להתרכז ולעבוד בחברת 'אלסן אסיף בע"מ' יחד איתי. הקמנו את סניף הקריות, לאחר מכן את שאר הסניפים.

עם רפי אלחנני שותפי במשרדי חברת אלסן-אסיף בע"מ בחיפה, 2021

במהלך השנים רכשנו נדל"ן משרדי לחברה שהקמנו בשם א. ל. אשלים ורוב משרדי החברה בארץ היו בבעלות שלנו. היו לנו לא פעם חילוקי דעות בנושים שקשורים לניהול החברה, דרך השיווק תמחור וכלכליות השירותים, שכר ובעיות בתחום הניהול הכללי של החברה. אבל תמיד

ידענו להגיע להבנות ולהתקדם להצלחות גדולות יותר בהמשך. לימים הקמנו חברות ניהול לכל אחד. אני הקמתי את חברת 'שלאור אחזקות בע"מ' ורפי הקים את חברת 'אלמור אחזקות בע"מ', מה שאפשר לכל אחד מאתנו להתנהל באופן פשוט ויעיל יותר בכל עסקיי החברות בהמשך.

הדור השני מצטרף

עם הזמן, צירפתי את בני אבי שסיים לימודי משפטים (עורך דין), ותואר שני בכלכלה מנהל עסקים. זה היה מזלי הגדול. בהתחלה הוא עזר לי להקים את כל המערך הארגוני. מאוחר יותר הוא בנה מנגנוני בקרה, כך שאם נמצא משהו לא הגיוני בתלוש השכר נדלקת בתוכנת המחשב נורה אדומה. עד אז הכול היה מאד מסובך. היינו ממלאים ביד דוחות שלמים לביטוח לאומי ולמשרד הביטחון. היום כבר יש תוכנות מחשב שעושות את כל העבודה. עם מעל אלף עובדים, אתה חייב להיות מסודר, כי אם לא - אפשר בדקה אחת לפשוט את הרגל.

בשנים האחרונות אבי משמש מנכ"ל החברה. הוא פיתח את החברה, ובנה ביידע שלו את כל מערך המחשבים. מאוחר יותר הצטרף גם בנו של השותף שלי, ארנון, שהיה טייס F16 וגם הוא איש מחשבים. שניהם שיפרו וייעלו את יכולת השליטה והביקורת.

לפני כעשר שנים עמית, אחיו התאום של אבי, שגר בברזיל, חזר לארץ והצטרף לחברה. הוא לקח על עצמו את הטיפול בנושאים הלוגיסטיים של החברה, בעוד שאבי עוסק יותר באדמיניסטרציה. עמית התחיל לקדם את הנושאים הארגוניים בסניפים ובשטח, ופעל מול מנהלות הסניפים בכל הקשור לפעילות, שיווק ועוד. גם נורית, בתו של ארנון הצטרפה כעובדת בחברה.

כך שני בניי הצטרפו לעסק שלי, ואילו אופיר, בני הבכור, בחר בכיוונים אחרים. הוא הצליח יפה להגשים את רצונו בתחום הלימודים והמקצוע. הוא סלל את דרכו תוך מאבק עיקש, להצליח ולהתקדם בתנאים קשים

של שפה ובדידות בתקופת לימודי המשפטים באנגליה, ואני גאה על הצלחתו. ההתרגשות במעמד קבלת הדיפלומה באנגליה זכורה לי עד היום. כל המשפחה הייתה באירוע, והאושר היה עצום. היכולות של אופיר להסתגל למצבים שונים ומאתגרים במהירות ובנחישות, הקלה עליו מאד בהמשך דרכו כאבא לאור בנו הבכור, כאשר הגידול, החינוך והטיפול עברו אליו בהסכמה עם גרושתו. גם בצה"ל אופיר ממשיך ומגיע למילואים כל שנה. הוא אף עלה לדרגת רס"ן במיל. לא מוכנים לשחרר אותו.

היום הדור הצעיר הוא שמנהל את החברה. בשנת 2010 העברתי לבני אבי סמכויות ניהול. הוא לקח את המושכות, ומוביל את עסקי המשפחה יחד עם עמית אחיו.

סוד ההצלחה

אנחנו היינו החברה הגדולה ביותר בחיפה שמספקת שירותי סיעוד. כל הגופים כמו משרד הביטחון וקרן נפגעי השואה עבדו אתנו. פיתחתי שיטות שיווק שאף אחד לא חשב עליהן. כשכולם פרסמו את החברות שלהם בעיתונות, אני פרסמתי אצל דוברי יידיש ורומנית, בפרסום נכון וממוקד. בדקתי גם איך כל לקוח הגיע אלינו. בשנה הראשונה ביקשתי מאשת השיווק להביא לי 100 כרטיסי ביקור של אנשים שעוסקים בסיעוד כדי לאתר אנשים שהם לקוחות פוטנציאלים. בדקתי את הפרסום והשיווק של החברה דרך גופים שונים, ומהר מאד הבנתי שהפרסום הכי טוב שלי הוא השירות. קשיש אחד מרוצה, ועוד חמישה חברים שלו ישמעו על זה. קשיש אחד לא מרוצה מהשירות, גם על זה ידעו חמישה חברים שלו. לקוחות מרוצים עם שירות איכותי זה המפתח להצלחה גם אם הוא קצת יקר יותר.

חקרתי ולמדתי כל הזמן. כשהתחלנו, היינו בין חברות הסיעוד הבודדות שקיימות. אחרי כמה שנים ביטוח לאומי התחיל להוציא מכרזים, וכל חברות כוח האדם נכנסו לשוק הזה. כל מי שהייתה לו חברת שמירה, הכניס לתוכה גם את תחום הסיעוד. כך נכנסו עשרות ומאות חברות

לתחום. אחר כך נכנסו העובדים מחו"ל, שהם בלבד מונים 15-20 אלף איש.

בשנים הראשונות השקעתי בלימוד. רציתי להבין איך אני מתפתח בתחום הסיעוד. כל חבריי עמדו מהצד ולא ממש הבינו איך אצליח בתחום, שהיה זר להם. למשל, כשהתחלתי לפעול בתחום האוכל החם לקשישים, עשיתי אני את השליחויות. אחד החבר'ה ראה אותי ביום שישי באמצע עבודת שליחות כזאת, והלך לספר ששלמה אסיף מביא אוכל לקשישים. אנשים רבים לא הבינו זאת.

כל סניף בחברה היה למעשה מעגל סגור של רווח והפסד. ההתנהלות הארגונית בתוך הסניף, הביקורת, הפיקוח, ההדרכה של העובדות, היעילות הכלכלית, הרווח וההפסד, ובעיקר הרוח והמוטיבציה של כל העובדים בשדרת הניהול, הם שהביאו להצלחת החברה.

החברה עברה התחדשות והתייעלות בעזרת הדור הצעיר, הכנת השכר, ביקורת ופיקוח, תלושי שכר נכונים. עמידה ברמת ביקורת גבוהה על ידי הרגולטור, מחשוב ויכולת עבודה גמישה תרמו רבות לשיפור הביצועים ולהצלחה.

היחס לעובדים בחברה היה נהדר. הענקנו לעובדים הטבות על הצלחות, סופי שבוע באילת למנהלות, מתנות לחגים, זרי פרחים בימי הולדת. הלוואות לעובדים נזקקים, ועזרה לעובדים חולים. החברה הייתה כמעט משפחה. חיפשנו את העובדים הכי טובים, הכי מוכשרים ושילמנו להם יותר. התפרסמנו כחברה יקרנית בגלל איכות המנהלות והמנהלים, ואיכות המטפלות והמטפלים בשטח.

קרדיט עצום מגיע לבני אבי על תרומתו הרבה בניהול החברה בשנים האחרונות. הידע המקצועי שצבר, הניסיון המשפטי שלו כעורך דין, ויכולת האירגון והניהול שלו מהווים תרומה גדולה להצלחת החברה.

מועדון רוטרי

אני רוצה להרחיב את הדיבור על ארגון רוטרי הבינלאומי, שהוא ארגון עסקי, כלכלי, חברתי שפועל בקהילה של בעלי מקצוע מובילים בתחומם. המועדון הראשון הוקם לפני 115 שנה בשיקגו ארה"ב על ידי עו"ד פול האריס, שצירף אליו אנשי עסקים ובעלי מקצועות חופשיים במטרה לעזור לקהילה ולנזקקים בעזרת המצוינות, הקשרים, והכישורים שמקצועם מקנה להם. העיקרון המלווה את תנועת הרוטרי הוא השירות לזולת. לישראל (אז פלסטינה) הגיעה הרוטרי ב-1929 על ידי אחד ממנהלי חברת הנפט, אשר יזם את הקמת המועדון של ירושלים, כשהמועדון היוזם היה קהיר. שנתיים לאחר מכן, ב-1931, נוסד מועדון חיפה על ידי מועדון פורט-סעיד, וכעבור עוד שנה מועדון תל אביב. כיום קיימים כ-60 מועדונים בישראל.

בכנס רוטרי

תחומי המיקוד של רוטרי הם רבים. בין הנושאים החשובים: בריאות, חינוך, נוער וצעירים, איכות הסביבה, שלום ומים.

אני הצטרפתי לארגון לאחר שהשתחררתי וקפצתי למים העמוקים של עולם העסקים. התקבלתי לרוטרי חיפה, שכל אושיות הכלכלה והעסקים של חיפה, בהם מנכ"לים וסמנכ"לים של חברות ותאגידים, היו חברים בו. אני הייתי אז בחור בן 40 בלי שקל, אבל הארגון בחיפה ידע לקלוט צעירים מבטיחים. פרופסור שמואל אידלמן, מנהל מחלקת הגסטרו בבית חולים רמב"ם, היה הספונסר שלי, והוא היה זה שהביא אותי למועדון רוטרי חיפה.

את שמואל הכרתי כשהייתי מפקד הפנימייה הצבאית ליד בית ספר הריאלי בחיפה. היו לי אז חברים טובים בחיפה. את שמוליק וחיה אידלמן הכרתי במסיבת פורים המסורתית שהתקיימה דרך קבע בביתו של חברי ד"ר יורם קנטור ז"ל. רבים רצו להשתתף באירוע. באותו זמן היינו חבורה של זוגות, כולם אנשי עסקים, שיוצאת ומבלה ביחד בארץ ובחו"ל. אנשים צעירים ושאפתנים, מלאי מוטיבציה להתקדם ולהצליח. כאיש צבא ההשתייכות התאימה לי גם מבחינה חברתית. זאת גם הייתה דרך להכיר טוב יותר את חיפה.

בסביבות 1984, לאחר שנת אבל על מות בנם רונן ז"ל, שהיה קצין בסיירת גולני במלחמת לבנון, גם שמוליק וחיה אידלמן הגיעו למסיבת הפורים שהייתה פרועה ומשוחררת. שם נוצר הקשר הראשון ביניינו, שהוביל לחברות ורעות בעודי קצין בצה"ל וגם לאחר שחרורי עת גייס אותי כחבר במועדון רוטרי בחיפה.

המפגש עם חיה ושמוליק אידלמן, שזה מקרוב עברו תקופת אבל והתמודדות קשה, זרק אותי אחורה לתקופה שהייתי גם אני בוועדה לקשר עם משפחות שכולות בשייטת 13, והתמודדתי עם השכול על חבריי שנפלו ועם ההורים שהתמודדו עם נפילת בנם. הייתי בקשר עם המשפחות השכולות ונחשפתי להתמודדות שלהן עם האובדן. זה היה קשה.

לאט לאט הפכנו חברים טובים והקשר התחזק. בתחילת דרכי בעולם העסקים, אידלמן היה חבר בוועדת גיוס חברים למועדון רוטרי, והוא

סבר שאני מתאים והציע את חברותי למועדון, ואני מודה לו על כך. מדובר בוועדה של תשעה אנשים שמחליטה אם אתה ראוי להיות חבר במועדון. המדד הראשון לבחירה נעשה על פי סיווג מקצועי. למשל, לא יצרפו יותר מחמישה עורכי דין. אני הגעתי מתחום הסיעוד, וחברי הוועדה החליטו להעביר את ההחלטה לגביי להנהלה. ההנהלה החליטה שההמלצה שקיבלתי ראויה, והעבירה את החלטת הקבלה למאה חברי המועדון. אילו היו שני מתנגדים או יותר לא הייתי מתקבל. אושרתי.

מימין: שלום ואנו ז"ל, אריה ברגמן, ד"ר אלחנן גרינברג ואנוכי, ביער פאול האריס של רוטרי ישראל ביער צפת

משלחת חברי רוטרי חיפה למצעד החיים בפולין, בכניסה לאושוויץ, שנות ה-90

אידלמן היה הספונסר שלי, ומאותו רגע התחלתי להיות פעיל במועדון. אריה מהולל היה אז נשיא המועדון, ובהמשך הוא זכה גם לתואר יקיר חיפה. גם פרופסור אידלמן הוא יקיר העיר. בשנת 1990 מוניתי לוועדה של אזרחים ותיקים במועדון.

ב-1992 מוניתי ליו"ר ועדת בטיחות של רוטרי חיפה. ארגנתי פרויקט גדול של תחרות כתיבת חיבורים בנושא בטיחות בדרכים. ילדים ונוער מחיפה השתתפו בתחרות, ובסיומה ערכנו אירוע גדול מאד לילדים המצטיינים וחילקנו מלגות בנושא הבטיחות, והכל יחד עם מחלקת החינוך בעיריית חיפה. אירוע חינוכי בהשתתפות מאות ילדים מבתי ספר בעיר חיפה.

ב-1993 מוניתי ליו"ר ועדת רוטראקט - מועדונים לצעירים בטווח הגילים 18 עד 30 הנתמכים על ידי מועדוני רוטרי במטרה לפתח מנהיגים ואזרחים בעלי מודעות לשירות. כולם סטודנטים, חלקם כבר עובדים. לפחות שלושה זוגות הכירו והתחתנו במועדון הזה. חלק מהם מחזיקים בתפקידים בכירים בעיריית חיפה ובעסקים.

ב-1994 כבר הייתי חבר הנהלה וראש אפיק המקצוע. פעלתי בתחום תיק המקצוע במועדון, בעיקר ב"בית מילר", שהוא מרכז ייחודי ברשות הנוער והצעירים במערכת החינוך בתחומי התקשורת, האמנות ומרכז למנהיגות צעירה. המרכז מופעל על ידי העירייה בשיתוף פעולה הדוק עם מועדון רוטרי חיפה. בבית מילר יש חמש קומות של פעילויות, וגולת הכותרת של המרכז היא קומת התקשורת בה פועלת תחנת טלוויזיה לנוער ולצעירים.

ב-1995 נבחרתי לתפקיד מזכיר מועדון רוטרי חיפה, כשהנשיא היה עודד פלר. הוא ביקש שאהיה המזכיר שלו, ובתפקיד הזה למדתי להכיר היטב את חברי המועדון ועסקתי בעיקר בניהול ואדמיניסטרציה. אז כבר הייתי חמש שנים בעולם העסקים, בתחילת קריירה שנייה, עסוק בפיתוח החברות שלי ובמקביל פעיל במועדון רוטרי חיפה. אז עוד לא ידעתי מה מצפה לי בהמשך, כי מיד בסיום שנת הנשיאות של עודד פלר

נבחרתי להיות נשיא המועדון המיועד. באותה תקופה הנשיא היה סעיד אליאס ז"ל, בעל חברה ידועה מאוד של ציוד חשמל לבית. חבר יקר ואהוב, איש חשוב וותיק במועדון שלנו. בשנת 2011 הוענק לו מגן הנגיד לסובלנות על 39 שנות עשייה ברוטרי ופועלו המבורך, שכלל בין היתר יוזמות לפעילות בינעדתית במסגרת המועדון ובהמשך במסגרת הקהילה, בצורת מפגשים בין תלמידים בבתי ספר יהודים וערבים למען שכנות טובה. בשנת נשיאותי חולקו מלגות לסטודנטים, תלמידים וחיילים בודדים.

בין השנים 1996-1997 כיהנתי כנשיא המועדון בחיפה. ראש העיר אז היה עמרם מצנע. המזכיר שלי היה חברי ורעי צבי ענר ז"ל, שנפטר השנה. בשנה הזאת הקמתי שני מועדוני יום לקשיש במקומות חלשים בחיפה, מועדוני נוער והמון פעילויות שקשורות לרווחה בעיר. לנהל מועדון רוטרי ותיק עם מסורת ארוכת שנים של עשייה למען הקהילה, ועם אנשי עסקים מהמובילים בחיפה היה אתגר גדול, במיוחד לנוכח העובדה שהייתי רק בן 46, ובעצמי שקוע עד צוואר בפיתוח העסקים שלי. זה היה אתגר גדול ומעצים, ויחד עם זאת אהבתי את התפקיד, שמהר מאד הוביל אותי להיכרות עם ארגון הרוטרי בישראל.

דמי החבר במועדון שלי בחיפה הם גבוהים ביחס למועדונים אחרים בארץ, אנחנו נפגשים מידי שבוע למפגש מועדון על ארוחת צהריים באחד מבתי המלון בעיר. הכספים שנתרמים על ידי החברים, או מערב גאלה, או על ידי חברות ותאגידים חוזרים כולם לקהילה לטובת פעילות הומניטרית. בימי הסגר בתקופת הקורונה, המועדון סיפק כ-400 מחשבים לילדים בעיר לצורך למידה מהבית. העזרה והתמיכה של מועדון רוטרי חיפה בשנה מגיעה למאות אלפי שקלים במגוון רחב של פעילות לפי צרכי השעה.

בכנס רוטרי בים המלח עם יונה מזור ואולי רשטיק חברי, 2021

עם חברים באירוע של מועדון השייט של רוטרי ישראל בחיפה, 2019

באירוע של רוטרי ישראל, תל אביב, 2019

הקמת מועדונים חדשים

בשנים הראשונות עד סיום תפקידי כנשיא המועדון בחיפה פעלתי בעיקר במועדון שלי בחיפה. מיד לאחר מכן התחלתי להיות פעיל בצוות הנגיד שמנהל את ארגון רוטרי בישראל, וכך גם הכרתי את חבריי נגידי האזור - השופט בדימוס מבית המשפט העליון סלים גובראן, הנגידים שאול דאנגלי ודני פסלר מחיפה, הנגידה מלי לוי מגדרה, הנגיד אלון בנדט מבאר שבע, הנגיד חיים קנת מתל אביב, ד"ר רן לין מחדרה, הנגיד אהרון גריזים מנתניה, הנגיד נחום פרנקל מרעננה ועוד רבים וטובים נוספים, שיחד איתם פעלתי לקידום המועדונים בארץ.

לפני כשמונה שנים, הרחבתי את פעילותי בתחום של חיזוק מועדונים והקמת מועדונים חדשים בישראל. עזרתי להקים את מועדון קיסריה, כולל גיוס החברים, הדרכה והכשרה של ההנהלה, עד השלב הסופי של קבלת הצ'ארטר מרוטרי הבינלאומי. הצלחנו במשימה והמועדון חי נושם ומצליח. ההתמקדות הייתה בעיקר בהצלת מועדונים חלשים, או כאלה המתקשים בגיוס חברים ובארגון פעילות בהתאם. מדובר בעבודה קשה של נסיעות בכל הארץ במשך שלוש שנים בניסיון להעלות

חזרה על המסלול מועדונים שאיבדו את דרכם וזהותם וחיפשו נואשות אחר עזרה.

הראשון שפנה וביקש את עזרת הצוות שבניתי, היה מועדון כרמיאל עם תשעה חברים בלבד. היו מועדונים רבים נוספים שהתקשו לשרוד בצורה נכונה ולהבין את התהליכים הארגונים שעליהם לעבור, בהם למשל, מועדון חדרה ומועדון הרצליה, ועוד רבים אחרים.

באירוע של מועדון רוטרי חיפה, 2021

בשנים האחרונות אני חבר בצוות הנגיד של רוטרי ישראל כיועץ אסטרטגי בתחום של בנייה והקמת מועדונים, תקנון המועדון, שיטות גיוס חברים צעירים, הגדרת חזון הרוטרי ויצירת מודלים נכונים להבנת הקשר של אנשי עסקים, יזמים חברתיים והקשר לקהילה. במהלך הוועידה של רוטרי בסאן פאולו בברזיל הבנתי מה המשמעות להיות חבר בארגון הרוטרי. פגשתי שם אנשי עסקים מאפריקה, יפן, דרום אמריקה, אירופה ואפילו שכנים שלנו מהמזרח התיכון. הקשרים,

החברות והרעות שנוצרו חיזקו בי אף יותר את ההבנה, כי אני שייך לקבוצת חברים מצוינת של אנשים מצליחים בדרכם העסקית כלכלית, וכולם יחד פעילים ועושים למען הקהילה שלהם בביתם. כולם פעילים ויזמים חברתיים בנשמה, דוגמא ומופת לקהילה של אנשים טובים שנותנת ונותנת, ולא מבקשת דבר לעצמה.

את הרוח הזאת פגשתי גם במועדון רוטרי חיפה ואז גם הבנתי איזו משמעות גדולה יש לו בחיי. ביקרתי במועדונים בלונדון, איטליה, ארה"ב ובעוד מקומות בעולם. פגשתי אנשים, והבנתי את העוצמה והכוח של הרוטרי. יש משהו שמחבר בין אנשים ששייכים לארגון הזה. תוך כמה דקות של מפגש, אנחנו מרגישים כאילו אנחנו מכירים מילדות.

ב-15 שנים האחרונות קיבלתי על עצמי את הטיפול בארכיון של מועדון רוטרי חיפה, שנמצא "בבית מילר". הייתה מסורת שכל נשיא משאיר שני קלסרים עם תיעוד משנת נשיאותו. עם השנים העלינו את כל החומר על מחשב וכך הוא נשמר היטב. יש שם תיעוד היסטורי של פעילות רוטרי בחיפה מאז הקמת המועדון בשנת 1931 ועד היום בנושאי רווחה, נוער וחינוך, כולל מכתבים שהמועדון קיבל ממועדון קהיר, אלכסנדריה ותמונות של ראשי ממשלה ונכבדים שהגיעו לביקור במועדוננו.

בימים אלו אני מקים את מועדון רוטרי יוקנעם. אמנם היה ביוקנעם מועדון רוטרי בעבר אבל הוא כשל ולא שרד. במשך כמה שנים אני עסוק בחיפוש אחר מועמדים טובים לצורך הקמת מועדון ואכן הצלחנו למצוא שניים כאלו, ויצאנו לדרך. התחלנו באיתור מועמדים מתאימים למועדון מהסקטור היזמי, העסקי, בעלי חברות, ומתחום הניהול הבכיר שכולם עם יכולות ניהול ומודעות חברתית גבוהה. הקמנו ועדה שעוסקת בגיוס חברים, מונו בעלי תפקיד בהנהלה, וכולם עברו הכשרה על ידי הצוות שלי לפרויקט. המועדון כבר בתהליך של גיוס משאבים, תכנון פעילות במישור הקהילתי, הבינלאומי, נוער וצעירים. החברים שמתקבלים למועדון הם אנשים משכילים באיכות הגבוהה ביותר, עם יכולות ביצוע ועשייה נהדרת, שיובילו את מועדון יוקנעם להצלחה ועשייה פורייה בהמשך.

במהלך השנים האחרונות אני פעיל בגיוס חברים צעירים לארגון הרוטרי, כפי שקיבלו אותי למועדון שהייתי בן 40 בערך. הצערת גיל החברים במועדונים היא אתגר קשה אך הכרחי להישרדות המועדונים בעתיד. זאת סוגיה שעוסקים בה בכל המועדונים בעולם. איך מביאים חברים מצוינים למועדונים? ומה הערך המוסף שהחבר יכול לקבל מעצם היותו חבר רוטרי?

פעלתי בנושא בכמה מועדונים בארץ בהצלחה רבה, והתווספו חברים רבים ואיכותיים למועדונים. הפעילות ההומניטרית גדלה והתחזקה ויכולת גיוס המשאבים התעצמה. זו תרומה חשובה לכל מועדון חפץ חיים, שרוצה לפעול ולתרום בקהילה. על כך אני גאה מאד.

מעל 32 שנה אני חבר בארגון הרוטרי במועדון חיפה. עשיתי כמעט את כל התפקידים, ומוניתי להיות נשיא המועדון בגיל צעיר. בתחילת דרכי בעולם העסקים, פגשתי והכרתי במועדון שלי את מיטב אנשי העסקים, האקדמאים, הרופאים, המשפטנים, הכלכלנים ואנשי התרבות והרוח. פגשתי שם גם בעלי חברות ותאגידים, מהמצליחים והמוכשרים שפגשתי. מכולם למדתי ועם כולם פעלתי למען הקהילה. הם היו לי כבני משפחה וחברים.

קיים קשר ישיר בין הצלחתי העסקית לבין כניסתי כחבר במועדון רוטרי חיפה. החברים הטובים שהיו לצידי בתחילת הקריירה, היו לי לעזר תמיד בשעת הצורך. כך גם אני ממשיך במסורת, עוזר ומסייע לחבריי הצעירים שמגיעים למועדון וזקוקים לייעוץ ותמיכה. זוכר, ולא שוכח את תחילת הדרך.

פרידה מאבא, חנוך אוסובסקי

אבא עם בני אופיר, פתח תקוה, 1970

אבא נפטר ב-1981, עשר שנים לפני אמא. הוא היה בן 75 במותו ואמא הייתה בת 77 במותה. גרתי אז בפתח תקוה, ובשעת חצות, אולי קצת אחרי, צלצל הטלפון. רציתי להדליק את האור ולא הצלחתי כי המנורה נשרפה. אמא הייתה על הקו והודיעה לי שאבא נפטר. הוא קיבל התקף לב, נלקח באמבולנס מהקיבוץ לבית חולים בצפת. בבית החולים התאושש קצת, אבל אז קיבל התקף נוסף ומת. בימים ההם 75 נחשב כגיל מבוגר יחסית למות. אבא היה מאד שמן, סבל מלחץ דם וקצת

סוכרת. כמו רבים מבני דורו, לא הייתה לו מודעות לפעילות גופנית ואוכל בריא. אמא הייתה איתו לבד בדרכו האחרונה. התקיימה הלוויה גדולה והוא נקבר בקיבוץ. גם ישבנו שבעה בקיבוץ. אז נודע לי לראשונה שהוא היה מאד מעורב בבניית בית כנסת בקיבוץ.

בשבעה ראיתי את הטליתות והספרים שאבא קנה בכסף שאחי ואני נהגנו לתת לו כדי שיוכל לקנות מתנות לנכדים. בשבעה תרמנו אחי ואני כל אחד 5,000 שקל לבית הכנסת שקיים שם עד היום. הוא לא זכה לראות את בית הכנסת, שנפתח חודשיים אחרי מותו. אבא לא זכה לראות את האנשים הולכים לשם בחגים ויוצרים קהילה.

הייתי בנו הבכור של אבא מנישואיו לאימא, לאחר כל מה שעבר בזמן מלחמת העולם השנייה ומות אשתו הראשונה ושלושת בנותיו. מאד אהבתי אותו וכיבדתי את התנהלותו. הוא דאג כל הזמן למה שקורה איתי, ובמיוחד כאשר הייתי כבר לוחם בצה"ל. הוא היה מאד גאה במדים שלי, אהב לראות אותי מסתובב חבוש בכובע קצין בחיל הים. כאשר הייתי מגיע לחופשות בקיבוץ כחניך בקורס, הוא היה נחפז לדאוג למדים, לנעליים ולכל דבר שהיה צריך.

אבא תרם ועזר לכל מי שהיה צריך וראה בזאת מצווה. הוא דאג ונתן בסתר, ובמיוחד דרש לבנות בית כנסת בקיבוץ ועזר בבנייתו. מעולם לא ראיתי אותו צועק או מרים את קולו, תמיד בשקט וברוגע היה מבקש, מסביר וגם משכנע בצדקת דבריו. גם כשהגיע לבקר אותי בבית החולים רמב"ם, כאשר הייתי פצוע ולא סיפרתי לו על כך, ידע להבליג ורק אמר: "אני כאן. איך אתה מרגיש?" את הנזיפה על כך שלא סיפרתי לו על פציעתי הביע בנועם, וכמעט בהתנצלות.

אין ספק שבמידה רבה אנחנו דומים. היכולות שלו לשמור על קור רוח, ההתמדה והנחישות שאיתן הצליח והתקדם בחיים, הידע, החוכמה, והאינטליגנציה הרגשית שהיו לו תרמו רבות לאן שאנחנו, הילדים שלו, הגענו. כמי שאיבד את משפחתו, נושא המשפחה היה הדבר הכי חשוב שיש. רבות הוא דיבר על חשיבות הקשר בין האחים, תמיכה וסיוע בעת

משבר, כי ביחד אנחנו חזקים יותר. אלה היו תובנות שקיבל ורצה להעביר לדור הבא. הוא היה נוהג לומר שלא רבים על כסף, כי כסף בא והולך. אבא היה איש מקצוע מעולה, שכולם אהבו אותו ולכולם הוא עזר. הוא היה חרוץ ומסור לעבודתו בסנדלריה של הקיבוץ. ילדיי אהבו את הסנדלים שיצר במו ידיו.

עם אבא ואמא, שושי בצד שמאל. אילת השחר, 1971

פרידה מאמא, יפה אוסובסקי

אל תקשקש בקומקום

אמא ליוותה אותי לאורך כל שנות ילדותי, נעוריי וגם בגרותי, והייתה דמות מאוד משמעותית בחיי. היא הייתה אישה מאוד חזקה. אני חושב שהאופי הזה עבר גם אלינו, הילדים. החיים שלה היו מסע קשה של הישרדות שכלל הרבה מאוד אירועים קשים: הבריחה לרוסיה עם תינוק, לידה של תינוקת באמצע המסע, מחלת הצהבת ואשפוז, המעבר של הילדים לבית יתומים, היעלמותה של בתה, נישואיה לאבי, שאיבד אישה ושלוש בנות, ולבסוף מותו של אבי. את כל אירועי החיים הקשים האלה היא הצליחה לשרוד בזכות העוצמות הנפשיות שלה. את העוצמה הזאת היא העבירה גם אלינו, ששת הילדים שלה.

לכל אחד מאתנו הייתה הרגשה שאמא אהבה אותו יותר מכולם. זאת ההרגשה שנתנה לכולנו. לכל אחד מאתנו הייתה פינה שהייתה רק שלו בליבה. כשהייתי מגיע לבקר, היא הייתה מכינה לי כבד עוף שהביאה מחדר האוכל ובישלה בעצמה. "תאכל ואל תספר לאחים שלך. הכנתי את זה במיוחד בשבילך", אמרה לי, וכמובן שזה גרם לי להרגיש מיוחד. כך, מבלי ללמוד, היא הייתה פסיכולוגית. הייתה לה יכולת להבין את הילדים ולתת להם הרגשה שהם הכי חשובים, שאוהבים אותם. תמיד הקשבתי לה. היא הייתה אישה חכמה, ולרוב צדקה בדבריה.

אמא הייתה אדם מאוד ענייני, ולא עסקה בתפל. גם התכונה הזאת עברה אליי. כילד, כשהייתי מתחיל לדבר על משהו לא חשוב, היא

הייתה אומרת ביידיש: "אל תקשקש בקומקום". אני חושב שזאת התרומה הכי גדולה של אימי לחיי - תמיד לחשוב על העתיד ולשאוף למצוינות. גם כשכבר הייתי אבא לילדים משלי, היא המשיכה לדבר אליי כאילו אני בן שמונה, והמשיכה ללא הפסק להחדיר בי את מנטרת המצוינות. כשבשייטת 13 סיימנו את הקורס תשעה מתוך 80 שהתחילו אותו, ואחר כך כשסיימתי קורס קצינים כמצטיין פלוגתי, אמא הייתה גאה בי. היא הרגישה שהצליחה.

כשהייתי בצבא אמא ואני דיברנו הרבה, אבל לא על נושאים אישיים. לא שיתפתי אותה בחיי האהבה שלי, למשל. כשהתחתנתי, היא דיברה איתי על המשפחה, על הילדים ועל העבודה. היא רצתה לדעת איך הנכדים מסתדרים בלימודים והתעניינה בהם מאוד. כשהילדים היו קטנים, אני התגוררתי בפתח תקוה והיא באילת השחר, והגעתי איתם לבקר אצלה. בייביסיטר היא לא הייתה מעולם, גם בגלל המרחק וגם כי כבר הייתה מבוגרת ופחות שיחקה איתם. היא גם בקושי ידעה עברית, כך שלא ממש יכלה לשוחח איתם, אבל היא עשתה עבורם את מה שידעה לעשות הכי טוב - תפרה להם בגדים יפים והכינה להם מאכלים.

אמא קראה עיתונים וספרים רבים ביידיש, ספרים שאינני יודע מאין השיגה. היו לה דעות נחרצות על הכול: על הקיבוץ, על משפחה ועל נישואים. היה לה המון ידע על פוליטיקה ועל צבא. נהגנו לשוחח על הכול. אחי הכניס לספר שהוא תרגם את כל המשפטים וגם את הקללות שהייתה זורקת ביידיש. היו לה המון משפטים שהיא חזרה עליהם, כמו: "האק נישט אין צ'ייניק" - אל תבלבל בקומקום, שזה אל תבלבל את המוח, "א פייפער צי א דעקל" - מכסה לקומקום, שזה מתאים אחד לשני, "קימט אויף א ווילע זעט א מיילע" - אורח בא לרגע רואה כל פגע, "וויינען און לאכן, זיינען ביי וויבער לייכטע זאכן" - לבכי וצחוק נשים בקלות מגיעות, "שוואגן איז גולד" - שתיקה שווה זהב, "קליין וויקסיק גרוייס פעציש" - כמה קטן ככה מטומטם, "אז די ביסט א ווילער מיט גאט וועסטו אריבער" - אם יש ברצונך אלוהים אתך, "ביי יענען לאכט זיך ביז ממאכט אויף די טיר איז ערגער ווי ביי מיר" - אצלו הצחוק עד

שפותחים את הדלת, ואז יודעים שזה לא מתוק, "העלפן ווי א טויטן באנקעס" - כמו כוסות רוח למת. ועוד ביטויים כמו: "דו פרצופי", "עקרת בית כל יכולה", "ללעוס ולתפור השכל יקרוס", "דג ממולא שיהיה מתוק וללא עצמות", "את הפולקע מקבל ראש המשפחה", "כל אחד זקוק למקצוע" ו"חובה להגיד קדיש על אמא ואבא", "אל תהיה לי מסמר".

אמונות תפלות ותרופות סבתא

אמא האמינה בעין הרע. בעקבות זאת, היו לה כל מיני מנהגים והתנהגויות. למשל, היא תמיד הצמידה לי סרט אדום כשהייתי ילד, והניחה שום בכל פינה בבית נגד עין הרע. אם היא הייתה רבה עם מישהו, היא הייתה הופכת כוס. עד היום אין לי מושג מה המשמעות של זה. היה גם איסור מוחלט לעבור במקום שעומד בו חתול שחור. גם אסור להגיד על ילד שהוא יפה, כדי שלא לעשות עין הרע. כשאנשים היו מחמיאים לילדים שלה, היא הייתה נכנסת ללחץ.

אמא הייתה אלופה בטיפול בכוסות רוח, ויישמה את מומחיותה גם עליי. לא משנה מה הייתה המחלה שלך - דבר ראשון שעושים זה כוסות רוח. קודם מרחה על האזור בגוף, בדרך כלל על הגב, אלכוהול, אחר כך הדליקה אש בתוך כוסות למשך כמה שניות והניחה אותם על הגוף למשך כעשר דקות. האוויר החם שבכוסות התקרר ותפס פחות נפח וכך נוצר ואקום, שזה כנראה יוצר סירקולציה טובה בגוף. אחר כך נותרו סימני העיגולים של הכוסות על האזור שטופל.

מלבד כוסות רוח, אמא הסתמכה מאוד על תרופות סבתא. היא הייתה מכינה גוגל-מוגל, שהוא ביצים לא מבושלות מעורבבות עם סוכר, דבר שנחשב בעיניה כתרופה. גם מרק עוף נחשב כתרופה לכל מחלה. שמן דגים ואשכולית נחשבו כחובה לעיכול. מאוחר יותר גיליתי שהיא גם הייתה נוסעת להר מירון לקברי צדיקים.

אין על האוכל של אמא

לאוכל הייתה משמעות גדולה מאד בביתנו. אני משער שזו הייתה אחת התוצאות של טראומת השואה. כשהיינו מגיעים לבית ההורים, קודם כל, לפני הכול, היינו מקבלים אוכל. בבית שלנו אף פעם לא זרקו לחם. אמא הייתה מביאה ביום שישי חלה מחדר האוכל. את שאריות הלחם שנותרו לאחר הארוחה הכניסה לקופסא גדולה והכינה מהם צנימים, שעליהם מרחה שום או שמאלץ (שומן בשר עוף). לעתים הייתה טוחנת את הלחם הישן ומכינה ממנו פירורי לחם לשניצלים.

את השמאלץ הכינה בעצמה. היא הייתה חותכת ומטגנת את העור של העופות במחבת עם הרבה בצל ושום. את כל השומן הזה היינו מורחים על הלחם. רק מי שהגיע מאירופה, הבין מה זה וידע להעריך את הטעם המופלא. לימים, כשעבדתי באירופה, הייתי מביא לחברים קופסאות שלמות מלאות בשמאלץ. לפני כמה שנים מצאתי מישהו בסטלה מאריס בחיפה, שמכין קרפלך דומים לאלה של אימי, אבל לא לגמרי. זהו בחור ממוצא רוסי שמכין מאכלים מזרח-אירופאיים.

היו מאכלים שהכינה רק בחגים, כמו גפילטע פיש, כבד קצוץ או קרפלך. לא היו מתחרים לקרפלך של אמא שלי. היום כל אחד מכין את הבצק בצורות שונות ועם כל מיני מילויים. לא אצל אמא. אצלה היו רק כיסונים קטנים ממולאים בנדיבות בעוף ובצל, בתיבול ייחודי לה. אחרי שהוציאה את הקרפלך מהמים הרותחים, היא הניחה אותם בתוך שקיות והקפיאה אותם. עד היום אינני יודע מהו סוד הטעם האלוהי המיוחד של הקרפלך שלה. אולי זה בגלל שהיא טיגנה את העוף בשמאלץ. אני רק יודע שלא טעמתי מעולם קרפלך כאלה. גם לאחר שנישאתי, היא הייתה שולחת אלי עם אבא קופסאות עם המאכל הנהדר הזה. היא גם בישלה אטריות (לוקשן) שהכניסה למרק עם סלרי, גזר ושמיר, ועל זה כמה קרפלך. הכול היה חם ורותח. אצל אמא המרק היה מוגש בסוף האוכל. לשטוף את הארוחה...

את הקניידלך הנהדרים שלה תמיד הגישה בתוך מרק עוף. את המרק

הייתה מכינה מרגליים של עופות. לאחר ששרפה את הנוצות מעל לאש, היא הייתה מכניסה את העוף כולו למרק ואכלנו אותו כעוף "מכובס". לא היו הרבה עופות בקיבוץ, אבל אמא שלי תמיד הצליחה להשיג עוף לבישול המרק. עד היום אין לי מושג איך השיגה אותו. עם העוף המכובס שנשאר הייתה מכינה כריכים מחלה מיובשת, לאחר שהקפיצה את העוף בתוך חביתה. כולם היו מחכים בקוצר רוח לסנדוויץ' הזה. כשהייתי יוצא לצבא, היא הייתה מכינה לי עשרה כאלה לדרך. שלא יחסר.

אמא הייתה מכינה גם גפילטע פיש עם סוכר ופלפל. זה היה הגפילטע פיש שהכרתי - מתוק. לימים אכלתי אצל אמה של אשתי, שהייתה הונגרייה, גפילטע פיש חריף. כדי להכין גפילטע פיש, אמא הייתה מביאה קרפיון חי הביתה, ששחה לו בפיילה יום-יומיים עד שטיפלה בו במערוך. לא היו אז דגים מוכנים לבישול, בוודאי לא קפואים. בשנותינו הראשונות בקיבוץ גם לא היו מקררים, ואחר כך הביאו ארגזי קרח לכל בית. אמא הייתה מנקה בסבלנות את הקשקשים מהדגים וטוחנת את הבשר במטחנה ידנית שהורכבה על השיש עם בורג. היא הוסיפה לבשר לחם ישן, טחנה שוב ושוב והוסיפה סוכר וביצה. אז היא הייתה ממלאה את העור, יוצרת קציצות עם גזר ומבשלת. לאורך שנים ארוכות ניסה אחי לשחזר את המתכון של אמא, אך ללא הצלחה. בערוב ימיו טען שהצליח...

אמא נהגה להכין לארוחת הערב ביום שישי או לארוחת חג כבד קצוץ. היא טיגנה הרבה בצל, הוסיפה כבד מטוגן, ביצה קשה, מלח ופלפל וטחנה הכול. זה היה מעדן. היא הייתה מכניסה את הכבד הקצוץ לקופסא ושומרת בפריזר כדי שאף אחד לא ייגע בזה עד יום שישי.

למרות שבקיבוץ אכלו ברוב ימות השבוע בחדר האוכל, אמא אהבה לאכול בבית. אבא היה ממלא בחדר האוכל שתי מגשיות, לו ולאמא, ומביא הביתה. בסופי שבוע הם אכלו לעיתים בחדר האוכל ולעיתים בבית. בכל מקרה, אמא אהבה לבשל את מטעמיה בעצמה, ולא ויתרה על בישוליה.

אמא, וגם אבא, מאד אהבו לשתות תה עם לימון. היה קומקום מיוחד לתה, והייתה לה כוס זכוכית בעלת ידית דקה. היא נהגה לשתות תה ולאכול עם אבא עוגיות יבשות שהכינה במיוחד. את עוגת טורט-חנק שלה, שאפתה בסיר פלא עם חור באמצע, פחות אהבתי. למה חנק? כי בכל פעם שאכלתי מהעוגה הזאת נחנקתי... עד היום אני לא נוגע בטורט. כשכבר היו לי ילדים, אבא היה מגיע לביקור עם הטורט המפורסם. אשתי הייתה פורסת את הטורט לשלוש שכבות ומורחת ביניהן שוקולד וקצפת, והילדים אהבו את זה מאד.

אימא הלכה לעולמה ב-23 במרץ 1991 בבית החולים בצפת. יום לפני מותה ביקרתי אותה והיא שוחחה איתי, וביקשה שאביא לה גפילטע פיש כמו שהיא אוהבת. חיפשתי בכל המסעדות של צפת מנה של גפילטע פיש, ובסוף מצאתי. היא טעמה מהדג, חייכה חיוך קטן ואמרה תודה. לקראת ערב חזרתי לחיפה, ולא ידעתי שזה היה הביקור האחרון. למחרת הלכה לעולמה, בגיל 77, ולי נשאר הזיכרון הזה של החיוך עם הביס האחרון של הגפילטע פיש. שמוליק היה היחיד מאתנו שחי בקיבוץ לצד אמא בשנות חייה האחרונות. הוא דאג לה עד הרגע האחרון, גם כי התגורר לידה, אבל גם כי פשוט הוא אדם כזה.

שושנה מספרת

נולדתי להוריי יואל ולאה גלבמן בשנת 1947 בבית היולדות מולדה בחיפה, לאחר עלייתם לארץ ובעת שהותם במחנה המעבר "עתלית".

שני הוריי ניצולי שואה. לצערי, הם לא דיברו על מה שעברו בתקופה ההיא, ולכן כמעט ואין לי מידע עליהם. אימי, לאה גלבמן לבית שטיין, נולדה בעיירה סלוטונה בצ'כיה בשנת 1925 ובגיל 16 כבר הייתה באושוויץ עם כל המשפחה. אביה, אברהם שטיין, נולד ב-1894 ואימה סוסי (שושנה) נולדה ב-1904. שניהם ניהלו בית מרזח בעיירה, וכך התפרנסה המשפחה עד פרוץ המלחמה.

אימי הייתה באושוויץ כנערה צעירה יחד עם אחיותיה סימי, רוזי, טרי ופונצי, שכולן ניצלו מהמחנות. האח הקטן אליעזר נרצח יחד עם הוריו ב-1944 באושוויץ. אלה היו הסבא והסבתא שמעולם לא הכרתי.

לאבא של אבי, הסבא שמעולם לא הכרתי, קראו אברהם גלבמן, ולאמו, הסבתא שמעולם לא הכרתי, קראו ינטל (קראוס) גלבמן. אבי נולד ב-1925 בעיירה דיימרה. היו לו שני אחים, נתן ומונדי, ושניהם נספו יחד עם הוריו בשואה. הם מתו באושוויץ ב-1944, ואבי נשאר ללא קרובי משפחה.

שלמה ואני ליד בלוק 18 באושוויץ, שם היה אבי,
יואל גלבמן, בזמן מלחמת העולם השניה

לאמא הייתה בת דודה שהצילה אותה כששתיהן היו באושוויץ. אמא הייתה אז חולה מאוד, ובת דודתה החביאה אותה מתחת לחצאית שלה כדי שתתחמם. היא גם הייתה זאת שלימדה אותה לתפור, ואני זוכרת שהייתה מגיעה אלינו לפעמים לארוחות בשבתות.

אימי לאה פגשה את אבי יואל במחנה ניצולים בבודפשט אחרי המלחמה. הוא היה אז בן 20 והיא הייתה בת 17 בערך. הם נישאו במרץ 1946 בכפר דיימרה בהונגריה, ובדצמבר 1946, כשכבר היו נשואים, עלו לישראל דרך קפריסין. הם היו במחנה מעצר בעתלית שבעה חודשים, עד שנולדתי.

אמא עלתה ארצה עם ארבע אחיותיה, בארץ הן התפזרו וכל אחת עברה למקום אחר, התחתנה ובנתה לעצמה חיים.

אמא ואני, פתח תקוה, 1948

בפתח תקוה, 1948

בגן הילדים בפתח תקוה, 1951

בגן הילדים בפתח תקוה, 1951

כשאבי הגיעה ארצה, שאלו אותו איפה היה רוצה לגור, והוא ענה: "פתח תקוה", רק כי שמע מישהו שהזכיר את שם העיר הזאת. הוא לא ידע עברית ודיבר רק הונגרית. כך הם בנו את ביתם בפתח תקוה בשכונת

פג'ה על חלקת אדמה של 750 מ"ר, שכללה את מחסן העבודה של אבא וגם המון דשא, עצי לימון, מנגו, גויאבה, רימון, ואגוזים בחצר. גרתי שם עם אחותי הקטנה אוצי (יהודית) עד שהתחתנתי עם שלמה, ועברנו לחיפה ביוני 1968.

אבי היה נגר ועבד זמן מסוים כעצמאי בפתח תקוה. מאוחר יותר עבד בבית חרושת לעץ לבוד, וכשפיטרו אותו התחיל לעבוד בהרכבת ארונות קיר לחברה בתל אביב. בהמשך עסק בתיקונים בגני ילדים של העירייה, כעובד עיריית פתח תקוה.

הוריי, למרות כל הטראומות שעברו, הצליחו לגדל אותי ואת אחותי יהודית כמשפחה נורמלית. הבית הראשון של ילדותי היה ברחוב לוחמי השחרור 4 בפתח תקוה. שביל חצץ הוביל אל הבית, ובפתחו דלת עץ עם מנעול פשוט. אז לא היו נכנסים גנבים לבתים. היה לנו שולחן אוכל יפה שאבא בנה במו ידיו. להורים היה חדר שינה, ואחותי ואני ישנו בסלון על מיטה מתקפלת. אבא גם בנה ארון קיר עם שש דלתות וחלקנו אותו עם ההורים. בחצר הבית הייתה גינה ושתלנו בה ירקות שאבא אהב, עצי פרי ושיח תותי בר.

מוצרי חשמל כמעט לא היו אז, מלבד תנור חשמלי קטן שהיה מונח על השיש במטבח. בשלב הרבה יותר מאוחר קנינו מקרר, ועד אז השתמשנו בארגז קרח. בזמנים ההם היה עובר ברחובות השכונה מחלק הקרח והיה מוכר קרח, והיה גם מוכר נפט שעבר ברחובות. לאט לאט התחלנו לקנות מוצרי חשמל, כמו מיקסר חשמלי ששימש לא מעט את אמא באפייה.

ההורים אף פעם לא התביישו לומר שאין כסף, ואנחנו אף פעם לא עשינו מזה עניין. כשרציתי אופניים בגיל 12 ואי אפשר היה לקנות, לא בכיתי ולא נעלבתי, פשוט קיבלתי את זה. אמא, אחותי יהודית ואני נהגנו להחליף ביניינו המון בגדים. אמא הייתה רזה מאד כך שאותם בגדים התאימו לכולנו.

את הכבסים אמא הייתה מכבסת בפיילה. היא הייתה מרתיחה מים בפרימוס, מוסיפה לפיילה שבבי סבון, מכניסה קודם את הלבנים להרתחה ואחר כך את הבגדים הצבעוניים. פעם בשנה ההורים נסעו לבית הבראה מטעם ההסתדרות בזכות העבודה של אבא, שבדרך כלל היו כמה ימים בנהריה.

כשאבא התחיל לקבל את השילומים מגרמניה כניצול שואה, הוא קנה בגאווה גדולה את המכונית הראשונה שלנו. מכיוון שהיה נגר, הוא היה צריך מקום לכלים שלו וקנה רכב מסחרי קטן. "סוף סוף אני מקבל משהו מהגרמנים", הוא אמר.

הוריי אמנם לא דיברו הרבה על מה שהם עברו בשואה, אבל לאבא היה חשוב מאד שניסע לאושוויץ. כשגדלנו, הוא מסר לנו את מספר הבלוק בו היה וביקש שניסע לשם.

בחופש הגדול היינו נוסעות שתינו, אחותי יהודית הצעירה ממני בארבע שנים ואני, אל פונצי, אחת מאחיותיה של אמא, שגרה במושב בארותיים בעמק חפר. הגענו לשם באוטובוס כדי לעזור להם במשק. היו להם תרנגולות ופרות, ויהודית ואני עזרנו בעיקר לנקות את הרפת ולאסוף ביצים. זה היה ממש כמו בית שני שלנו, ומאד אהבנו להגיע לשם.

מבית ספר דתי ללימודי אופנה

בית הספר הראשון שלמדתי בו היה "נצח ישראל", בית ספר דתי לבנות בלבד. אומנם להוריי לא הייתה זיקה לדת, אבל בית ספר זה נבחר בגלל קרבתו לבית. היינו מתחילים את היום בתפילת הבוקר, ולמדתי שם דברים נוספים שקשורים לדת ולמסורת. אהבתי מאד את המחנכת שלי. בכלל, היה לי מזל גדול עם המורים שלי. אהבתי אותם מאד והייתי אהובה עליהם. לא הייתי תלמידה טובה, אבל הייתי ילדה נוחה ולא עשיתי בלגן.

כשעברנו דירה, עברתי לבית הספר "גורדון", בית ספר חילוני מעורב. היינו חבורה של חברים וחברות טובים, ואני הייתי טום בוי. אהבתי

לטפס על עצים, בעיקר על עץ האזדרכת של השכנה שלנו. הייתי מטפסת הכי גבוה שאפשר, וצועקת: "אני רואה את תל אביב". אוטובוסים לא היו רבים אז, והלכנו המון ברגל (אבא היה נוסע לעבודה באופניים עד שקנה רכב). המרחק מהבית לבית הספר היה הליכה של כעשר דקות, והייתי צועדת עם חברות במסלול שעבר דרך שכונת בתים פרטיים. בכל השכונה לא היה שכן אחד שלא ידע מי זאת שושי.

בגיל צעיר מאד כבר למדתי לשחות, בזכות הקשרים של אבא. המציל בבריכה בפתח תקוה היה הונגרי שאבא עשה עבורו כמה עבודות נגרות. הם עשו עסקת חליפין שבמקום לשלם הוא ילמד אותי לשחות. אחרי שני שיעורים המציל אמר לאבא: "אתה רוצה שאשלם לך על העבודות? כי הבת שלך יודעת לשחות". עד היום אני הולכת לשחות בבריכה.

כשסיימתי את בית הספר היסודי, עברתי לבית הספר המקצועי "ויצו" בתל אביב. נסעתי לשם יום יום באוטובוס בתחושת עצמאות נפלאה, ושם כבר יכולתי לפרוח במקצועות שאני טובה בהם. היה לי כישרון ציור ובחרתי במגמת אופנה. למדתי איך לגזור ולתפור מחוברות בורדה, שהיו מאד פופולריות אז. פעם בשבוע למדנו גם במגמות אחרות בבית הספר ובחרתי בבישול. למדתי שם דברים נהדרים שקשורים לבישול ואירוח כמו איך עורכים שולחן, באיזה צד המזלג הגדול, היכן מניחים את המזלג הקטן והכוס.

הייתה לנו מכונת תפירה "זינגר" בחדר המלאכה של המגמה, עם הנעה רגלית מתחת לשולחן. ההורים שלי קנו אחת שתהיה בבית עבור שיעורי הבית שלי, ומכונה זו נמצאת עד היום אצל הבן שלי. למדנו חמישה ימים בשבוע מהשעה שמונה בבוקר עד שלוש בצהרים, ואחר הצהרים היינו יוצאים לשחק עם חברים במשחקים כמו חמש אבנים, קלאס, מחבואים, חבל קפיצה ובלורות. אהבתי לשחק עם הבנים מחניים או מקל ארוך, ולפעמים היינו הולכים לראות סרט באחד משני בתי הקולנוע שהיו בעיר. גם אהבתי מאוד לקרוא, והייתי מחליפה המון ספרים בספרייה העירונית ליד הבית.

הייתי בתנועת הנוער בשם "מחנות העולים", והיינו נפגשים פעם בשבוע בצריף לפעילות התנועה. הייתה לנו חולצה כחולה עם שרוך לבן, ומידי פעם יצאנו לטיולים בסביבה. בבית הספר היה לנו מורה שאהב מאד לטייל והוא היה יוצא איתנו לטיולים שנתיים. הגענו אתו עד ירוחם וערד.

גיוס לצה"ל

ב-1966 התגייסתי לחיל הרפואה, ובמשך שנתיים עבדתי כפקידה של רופא מנתח. במלחמת ששת הימים הצטרפתי אליו לביקורי חולים אצל פצועי צה"ל. הוא היה פלסטיקאי, והיו חיילים רבים שהיו צריכים ניתוחים לשחזור איברים שאיבדו בפציעה.

בזמן השירות התגוררתי אצל הוריי. אהבתי להגיע מוקדם לבסיס כדי לזכות בדייסה של סולת עם קינמון שהכין הטבח ההונגרי בכל בוקר. הקפדתי לא לאכול בבית כלום כדי להנות מהדייסה הטעימה שלו.

חיילת בתל השומר, 1966

החיבור לדת

המשפחה שלנו לא הייתה מחוברת לדת. לא הדלקנו נרות בשבת, ואני אפילו לא זוכרת שהתחפשתי בפורים. את פסח היינו חוגגים רק ארבעתנו. אחיותיה של אמא היו דתיות ולא הגיעו אלינו בחגים. פסח נחשב לחג של המשפחה שלנו, למרות שלא היו הכנות מיוחדת לליל הסדר ואכלנו לחם בחול המועד. עם זאת, אבא היה קורא את ההגדה של פסח, ואת האפיקומן חיפשנו אחותי ואני לסירוגין.

ליד הבית היה בית כנסת, ואבא היה הולך אליו לפעמים בראש השנה, ביום כיפור ובפסח, ופעם בשנה היה תורם להם כסף. הוא מאד אהב לשמוע חזנות, והיה מקשיב לקטעי חזנות בטרנזיסטור קטן שהיה צמוד אליו כל היום. בבית היה לנו רדיו גדול. אני קניתי פטפון חדש מהכסף שהרווחתי בעבודתי כבייביסיטר לבת של השכנה.

אהבת הבישול

אמא הייתה בשלנית אדירה, ותמיד היה אוכל טעים בבית. אבא הכי אהב את עוגות השמרים שלה, אבל היא ידעה להכין הכול. הייתה לה פתיליה לבישול איטי ופרימוס לבישול מהיר בחום חזק יותר. בפתילייה היא הייתה מכינה את החמין המופלא שלה עם בשר ותפוחי אדמה, קישקה שמולא בעוף, לחם ושומן, שהתבשל לאטו משישי עד שבת. כל האחיות של אמא גרו בסביבה, ולעיתים קרובות עשו הליכות לכיוון הבית שלנו כדי לאכול בשבת את החמין המהביל והנדיר הזה. היא לא ידעה לבשל לשני אנשים, ותמיד הכינה כמויות.

ביום שישי היינו יושבים ארבעתנו סביב השולחן. לכל אחד היה הכיסא הקבוע שלו והארוחה תמיד התחילה במרק. היא הייתה מכינה קניידלך ורגל קרושה שלימים שלמה מאד אהב. למנה עיקרית היא הגישה עוף עם תפוחי אדמה, ובסוף הארוחה קינחנו בקומפוט, שזה בעצם לפתן עם שזיפים יבשים. אמא ידעה להכין אוכל טעים מכל דבר, כך שאת תקופת הצנע אני לא ממש זוכרת כאירוע משמעותי בחיי.

אמא לא הגבילה אותנו בשום דבר ומעולם לא הכריחה אותנו לאכול. היא עבדה בקונדיטוריה, ומכיוון ששני הוריי עבדו, אחותי ואני היינו מנקות את הבית. בפעם הראשונה ששלמה הגיע אלינו לפתח תקוה, הוא ראה את אחותי מנקה ושאל אם היא העוזרת. היא כמעט התעלפה, ואמרה לו בכעס: "אני אחותה".

אחד המאכלים ההונגריים בבית שאני מכינה נקרא רקוט-קרומפלי. אני מניחה בתוך תבנית פרוסות תפוחי אדמה, עליהן פרוסות ביצים קשות ועל זה גבינות שונות כמו קוטג' וגבינות צהובות, ובסוף עוד שכבת תפוחי אדמה - ואופה בתנור. כולם מלקקים את האצבעות, גם הנכדים. דודתי, אחות של אמא שחיה בהונגריה, הייתה מכינה את הרקוט-קרומפלי עם שינקן. למדתי ממנה ולפעמים אני מכינה את זה עם נקניק, לא עם שינקן.

היכרות עם שלמה

את שלמה הכרתי כשהגעתי לעבוד בקיבוץ אילת השחר, בסיום הטירונות. כחלק מהשירות הצבאי שלנו, הגענו עשרים בנות לעשרה ימים לעזור בקטיף ובכל מה שאפשר בקיבוץ. קיבלנו חדרים במשק, והשותפה שלי לחדר עבדה בקטיף ואני בחדר האוכל. בישול היה אהבתי הגדולה, ומהר מאד גילו בקיבוץ את כישורי הבישול שלי.

אלה היו עשרה ימים נפלאים, ובסוף השבוע, ממש לפני שחזרנו הביתה, נערכה לכבודנו מסיבת סיום בחדר האוכל הגדול. בין כל החיילים במדים שהגיעו ראיתי את שלמה, ומהרגע שראיתי אותו ידעתי שהוא יהיה בעלי. פשוט אהבה ממבט ראשון. עד היום כשאני מספרת את הסיפור הזה, קשה לי להאמין שזה באמת קרה לי, ושזה לא איזה סרט רומנטי שראיתי. מיד הלכתי להתיישב לצדו. שאלתי אותו מאיפה הוא, איפה הוא משרת, והחלפנו קצת פרטים אחד על השנייה. הוא סיפר לי שהוא בשייטת בחיל הים, ולא ממש ידעתי מה זה. דיברנו ארוכות באותו ערב, כשעתיים שלוש. הוא הציע לי לבוא אליו לחדר אבל סירבתי. שאלתי אותו מה הוא עושה בשבת בצהריים וקבענו להיפגש בחדר האוכל.

הייתי בסך הכל בת 18 ואין לי מושג מאיפה היה לי האומץ לשאול אותו אם הוא רוצה שנתכתב, כי טלפונים לא היו אז. קניתי בלוק מכתבים ומעטפות והתחלנו להתכתב. אחרי חצי שנה של התכתבויות כבר נחשבתי לחברה שלו באופן רשמי, והגעתי אליו לקיבוץ. הוא מאד מצא חן בעיניי, אבל לא יכולתי להזמין אותו אליי הביתה כי היה לנו בית קטן ולא היה מקום להלין אותו. לכן אני הגעתי אליו לחדר בקיבוץ, ושם התחיל סיפור האהבה שלנו.

באחד הביקורים שלי התארחנו אצל ההורים שלו. אמא שלו שאלה אותי, כיאה לפולנייה טובה, מאיפה ההורים שלי, וכשאמרתי מהונגריה היא כנראה נרגעה ואמרה: "אנשים טובים". עברתי את מבחן ההורים בהצלחה. יצאנו שנתיים, וכשהתחלנו לדבר על חתונה עלתה גם האפשרות ששלמה יחתום קבע בצבא. ידעתי מה המשמעות של זה, ואכן הוא היה שבע שנים בשייטת, ובאותה תקופה ראיתי אותו מעט מאד.

התחתנו ב-1968 בפתח תקוה. אמא לקחה אותי לסלון כלות, ועברתי שם את כל הטקס: שמלת כלה, איפור ותסרוקת. ההורים שלי נתנו לשלמה כסף לקנות חליפה כי הוא היה קיבוצניק ולהוריו לא היה כסף. לחתונה הגיעו כשבעים מוזמנים, כולל הדודות הדתיות שלי שהסכימו להגיע כי האולם היה כשר. הגיעו חברות שלי וחברים של שלמה מהצבא. כמתנות חתונה קיבלנו בערך שבעה סיפולוקסים, קעריות לפתן וצלחות פלסטיק. את הלילה הראשון עשינו אצל חברה שלי שהתחתנה לפניי והשאילה לנו את הדירה שלה ללילה.

בחתונתנו, 1968

מימין: חנוך, יפה, שלמה, שושי, לאה ויואל, בחתונתנו, 1968

מימין: יפה, חנוך, שלמה ושושי, בחתונתנו, 1968

יואל ולאה גלבמן הוריי, בחתונתנו, 1968

משפחתנו בחתונה, 1968

חברים מהקיבוץ בחתונתנו בפתח תקוה, 1968

בחצר של הוריי, פתח תקוה 1969

בחצר של הוריי, פתח תקוה 1969

במשך שנה גרנו ברחוב מוריה 72 בחיפה. בשנת 1969 במהלך ההריון עם בני הבכור, ולקראת הלידה של אופיר, אמא שלי הציעה שנעבור לגור בפתח תקוה לידה. סגרנו את המרפסת ויצרנו כך חדר נוסף. אחרי שלוש שנים של מגורים אצל הוריי קיבלנו הלוואה מהצבא ומשכנתא וקנינו בית ליד הוריי בפתח תקוה. אז המשכנתא הייתה לשבע שנים, לא כמו היום לעשרות שנים.

כששלמה קיבל את תפקיד מפקד הפנימייה הצבאית בחיפה, עברנו לחיפה בעקבותיו. אהבנו מאד את המקום. הבית נראה כמו צריף וקראנו לו צריף בן גוריון. ארבעה חדרים, מטבח ומסביב הכול ירוק. הייתה זו תקופה נהדרת, שבה סוף סוף ראיתי את בעלי יום יום.

בחתונה בשנות ה-80

בשנות ה-90

באירוע משפחתי, שנות ה-2000

לאורך חיי עבדתי בכל מיני מקומות: חמש שנים בחנות למוצרי ניקיון בפתח תקוה, ואז תקופה קצרה בחנות חשמל בחיפה. כששלמה קיבל את תפקיד מפקד הפנימייה, הילדים יכלו להגיע אליו אחרי בית הספר ואני יכולתי להתפנות לבניית קריירה. התחלתי ללמוד קוסמטיקה בקריית אליעזר, שם היה בית ספר למקצועות כמו ספרות, קוסמטיקה פדיקור ומניקור. במקצוע הזה עבדתי 23 שנה. כששלמה פרש מעבודתו כמפקד הפנימייה, קנינו בית ברחוב איינשטיין וגרנו בו 13 שנה. זה היה בית נהדר, אבל היו צריכים לעלות 74 מדרגות כדי להגיע אליו ולא כולם עמדו בזה. אחר כך קנינו בית בישוב צרופה בחוף הכרמל, בו אנחנו גרים עד היום.

גם אחותי יהודית התחתנה והקימה משפחה. היא נישאה בגיל 19 לצביקה, אותו הכירה דרך בת הדודה שלו, ושניהם עברו לגור בטבעון. לצביקה יש מפעל לעיבוד שבבים, ואחותי עסקה בהוראה במשך 33 שנה במשרד החינוך ויצאה לפנסיה. יש להם שלושה בנים, בהם זוג תאומים. אנחנו משפחה מרובת תאומים. גם לנו יש זוג תאומים - עמית ואבי.

המחלה

באחת מנסיעותינו לחו"ל, בשנת 2016, במסגרת חברותו של שלמה ברוטרי, לפתע הרגשתי שאינני רואה בעין אחת. כשחזרנו מהטיול, שלח אותי רופא העיניים, פרופסור בני מילר, לעשות MRI כי הבחין במשהו בעצב הראייה. בצילום התגלו שני גידולים בראש, אחד על עצב הראייה ואחד קטן יותר, אותו שאבו בניתוח. את הגידול שישב על עצב הראייה אי אפשר היה לנתח בגלל המיקום שלו, אבל הצליחו להקטין אותו. אי אפשר היה להחזיר את הראיה לחלוטין, ועד היום אני לא רואה בעין אחת.

התחלתי טיפול ביולוגי, בהתחלה דרך הווריד ואחר כך בעזרת תרופות שאני נוטלת עד היום. המחלה הזאת גם פוגעת בעצמות ולפעמים אני מתקשה ללכת. מה שהכי מפריע לי זה הראייה. אני עוברת המון טיפולים, ושלמה איתי בכל התהליך. אני בסדר כל עוד שאני עצמאית ומתפקדת ושלמה איתי.

לפני הקורונה היינו נוסעים הרבה לחופשות, כל פעם למקום אחר. אהבתי מאד את הנסיעות שלנו, בעיקר את הקרוזים, כי שם אין צורך להזיז את המזוודה ממקום למקום. באוניות האלה דואגים כל הזמן לתעסוקה, וכמעט כל יום יורדים לחוף לטיולים במקום וחוזרים. אוכל יש בשפע. לעיתים נסענו עם זוג חברים ולפעמים רק שנינו. היום, עם הקורונה, אנחנו נוסעים יותר לטייל בארץ - בצימרים עם המשפחה או בבית מלון עם חברים.

אנחנו נשואים 53 שנה, ובמשך שנים רבות כששלמה היה בשרות קבע טיפלתי רק אני בילדים במהלך השבוע, אבל בסופי שבוע שלמה תמיד דאג שנהיה יחד כמשפחה בכל מובן אפשרי. בשבתות היינו נוסעים הרבה לטייל בכל הארץ עם אוהלים. הייתה לנו ערכה מיוחדת לטיולי שטח. שלמה והילדים היו דגים דגים והיינו אוכלים אותם. גידלתי ילדים למופת, עצמאיים, טובים, ושונים מאוד זה מזה. אפילו התאומים אינם זהים. כל אחד עם האופי המיוחד שלו, ושלושתם נשמות טובות.

רציתי ששלמה ישתחרר מהשרות בצה"ל וימצא עבודה כשכיר עם משכורת טובה, אבל הוא רצה להיות עצמאי, לעשות עסקים ולהצליח בגדול. לחשוב שהקיבוצניק מאילת השחר יגיע להישגים כאלו בצה"ל ואחר כך בעולם העסקים, זה יותר מחלום שהתגשם. הנחישות שלו, ההתמקדות במטרה והדבקות במשימה שלקח על עצמו, האחריות, החריצות ותבונתו הרבה הביאו אותו להגשמת רצונותיו. אני מעריכה ומכבדת אותו על כך אף יותר. הוא גם אבא למופת ומהווה דוגמא והשראה לכל המשפחה ולחבריו הרבים.

שושנה אסיף, חיפה, שנות ה-90

מימין: עמית, שושי, אבי, שלמה ואופיר, בביקור אצל אופיר בלונדון, 1995

מימין: אבי, שושי עמית ושלמה, בביקור אצל אופיר בלונדון, 1995

מימין: שלמה, אבי, אופיר, שושי ועמית, בטקס סיום
לימודי משפטים של אופיר, לונדון, 1997

מימין: עמית, אופיר, שלמה, שושי ואבי, באילת השחר, 2017

אופיר מספר

אני הבן הבכור של שלמה, יליד 30.12.1969, גרוש זה עשר שנים עם שני ילדים, ועובד כעו"ד לנזיקין, בעיקר נזקי גוף. אני חי בקריות, קצת רחוק משאר המשפחה. אור, בני הבכור, בן 18.5, עדיין תלמיד בכיתה י"ב באליאנס בחיפה. בגיל 16 הוא אובחן על הספקטרום של האוטיזם. כשאור היה כבן 12, הוא עבר לגור בעיקר אצלי, כמובן בהסכמת אימו. ברק, בני השני, הוא בן 14.5, ג'ינג'י שקט. אני תמיד אומר לאבא: "אם יש יורש לקומנדו הימי זה ברק". יש בו שקט עמוק, אבל הוא ג'ינג'י, אז יש גם אש... הוא לומד בכיתה ט' בבית ספר בקריית מוצקין.

אופיר ואור בצרופה, 2002

מימין: אופיר ואור, עמית וגבריאל, בצרופה, 2004

אופיר וברק, בצרופה, 2007

ברק

אור

ילדות נהדרת עם סבא וסבתא

כנכד הבכור הייתי קשור אל סבא וסבתא, הוריה של אימי, באופן מיוחד, הרבה יותר משאר האחים ובני הדודים. כשנולדתי, להוריי עדיין לא הייתה דירה, וגרנו אצל סבא וסבתא בפתח תקוה. הקשר המיוחד איתם נותר כנראה מאז. כשהייתי ממש קטן, הייתי שומע את אמא קוראת לסבתא: "אמא", וסבתא קראה לאמא "שושי", אז גם אני קראתי לאמא "שושי", ולסבתא "אמא". זאת הייתה נבואה שהגשימה את עצמה לא מעט. אמא עבדה אז בחצי משרה והייתי המון אצל סבתא, גם אחרי שעברנו לדירה משלנו. בשכונה של סבתא, שכונת ותיקים, היו ילדים בגילי וגם קטנים יותר, והיינו חבורה.

אחר כך עברנו לרחוב קלישר 14 בפתח תקוה, בשכונה קצת יותר רחוקה מסבא וסבתא. כשהייתי בן שש כבר רכבתי אל ביתם באופניים. מיד כשלמדתי לרכוב, הודעתי שאני מתכוון להגיע ברכיבה אל סבא וסבתא. מדובר במרחק של קילומטר. ההורים סיפרו לי שבפעם הראשונה שהעליתי את האפשרות הזאת הם התלבטו, ובסופו של דבר הסכימו,

אבל אבא עקב אחריי בנסיעה ברכבו כדי לבדוק שאני עושה זאת כפי שצריך. במהלך הרכיבה גיליתי אותו, ונעלבתי. בכיתי אצל סבתא על כך שאבא לא סומך עלי.

השכונה שלנו בקלישר הייתה שכונה שמחה מאד ומלאה בהמולה של ילדים. היו שם שלושה בניינים צמודים ועוד כמה מבנים. גם שם היינו בחבורה. בערב מישהו היה צועק: "משחקי לילה!" ובאותו רגע ירדו כ-40 ילדים למטה לשחק.

היה לנו סדר יום די שגרתי. בבוקר היינו הולכים ברגל, הליכה די ארוכה, כולל חציית כבישים, לבית הספר. היה לי חבר שגר כמה בניינים לידי, חיים דיגה. היינו נפגשים מול הבית שלו, והולכים יחד לבית הספר "הס" בפתח תקוה. כשהיינו חוזרים, אמא בדרך כלל כבר הייתה בבית, ממתינה לי עם ארוחת צהרים מסודרת שהכינה, לרוב שניצל עם פתיתים או עוף עם משהו.

סבתא הייתה הבשלנית של מאכלים הונגרים. היא הייתה מכינה רקוט-קרומפלי (פשטידת תפוחי אדמה וביצים), עוגיות ושטרודלים, ואפילו גלידת תות מעשה ידיה. היא הכינה גם מיונז וריבות. הם גרו בבית דו-משפחתי קטן יחסית, עם חצר גדולה בשטח של 750 מ"ר. מבחינתנו היו שם שני אוצרות גדולים - המחסן של סבתא עם מכונת הכביסה וכל מיני דברים ישנים, והנגרייה של סבא. סבא היה נגר והקים לעצמו בית מלאכה בחצר. ביליתי אתו לא מעט. היו לו המון כלי עבודה ומלטשת. עזרתי לו לבנות דברים. הוא היה קונה מוצרים תוצרת בוש, ונהג להגיד: "הגרמנים הכניסו אותי למחנה השמדה, אבל כלים טובים הם יודעים לייצר".

לסבא וסבתא היו מספרים על הזרוע, שהוטבעו במחנה הריכוז. סבא היה יורד פעם או פעמיים בשנה לים המלח ומקבל טיפולים, בעיקר לכאבי הגב שלו. הוא יצא ממחנה הריכוז עם לא מעט בעיות. הייתי מצטרף אליהם המון והיינו נוסעים שלושתנו. לרוב סבא וסבתא ישנו באוהל, וסבא היה מסדר לי מיטה בטרנזיט-טרנספורט שלו, שם הייתי

ישן. משם היינו נוסעים דרומה למרחצאות, לטיפולים של סבא. פעם, למשל, היינו בעין גדי ועל רצפת הבטון הקמנו אוהל. היו שם שירותים, מקלחות משותפות, מטבחון שבו סבתא בישלה ולוקרים לנעילת דברים יקרי ערך. כך היינו מבלים שבוע שלם.

רק בתקופה הרבה יותר מאוחרת עברנו לישון בבית הארחה בעין גדי, או במקום אחר. באחד מבתי ההארחה האלה ראיתי לראשונה בחיי זוג תוכים. ממש תוכים מפוארים שהתיישבו על קו חשמל.

מרד נעורים

יש לי הורים טובים, באמת. זה שאבא אדם לא רגיל ידענו עוד מילדות, אז כבר הבנו שהוא יוצא דופן. על המבצעים לא ממש ידענו. פה ושם הוא היה מספר באופן כללי. את רוב הסיפורים שמענו מחברים שלו, ומהם הבנו מי הוא. גדלנו בבית עם אבא בצבא קבע, והמשמעות היא שהוא לא היה בבית כל יום. רוב הזמן היינו עם אמא. אמא הייתה זאת שגידלה אותנו ביום יום. אמא זה הבית, האוכל, השיעורים ובית הספר. כשאבא היה מגיע, הדינמיקה בבית הייתה משתנה. אבא הוא המטרייה הגדולה שכולם חוסים תחתיה. מעולם לא דאגנו היכן אבא ומה הוא עושה.

כילדים טיילנו המון עם אבא בכל הארץ. לוקחים את האוטו ומנות קרב, ונוסעים. הייתה תקופה שנכנסנו חזק לנושא הדייג. הוא קנה שתי רשתות דייג, והיינו נוסעים למקומות שונים בהם מים צלולים כמו באמבטיה. הוא היה מדליק לנו מדורה ומקפיץ על המחבת לוף ותירס. בגיל צעיר כבר ידענו איך מכינים את הדגים שדגנו: נותנים מכה בראש עם הסכין ומגרדים את הקשקשים.

הבעיות התחילו כשהייתי כבן 13 ועברנו לחיפה. אז גם הפסקתי להצטרף לנסיעות של סבא וסבתא. את בר המצווה שלי עוד חגגנו בחצר שלהם: הקמנו אוהל וסבתא הכינה כיבוד. הגיעו חברים מקלישר, בני משפחה וחברים של ההורים.

התחלתי ללמוד בעירוני ה' בכיתה ח'. לא הייתי תלמיד טוב. אמנם מגיל צעיר היו לי בעיות בבית הספר, אך ביסודי בפתח תקוה עוד החזקתי מעמד. בחיפה זה כבר היה סיפור אחר. נוסף לקשיים בלימודים, חוויתי גם קשיים של מעבר. היה לי קשה להיפרד מהחברים, בהם גם חברתי הטובה, עמית, מהשכונה של סבתא.

בעירוני ה' החלה הנסיגה שלי. גרנו אז בפנימייה הצבאית בחיפה עליה פיקד אבא, והתחברתי לבחור שהיה שכן שלי. הבחור הגיע ממשפחה עשירה מאד שגרה באזור הווילות הצמודות לפנימייה. כשהוא קיבל רישיון נהיגה כבר היה לו רכב ספורט. הוא היה בחור חלקלק ומרדן ונסחפתי אחריו, ולא ממש הייתי בעניין לימודים. אבא ניסה לעזור לי באמצעות שיעורים פרטיים במסגרת הפנימייה, אבל לא השקעתי בהם. היום, בדיעבד, אני חושב שכנראה היו לי בעיות קשב ואחרות, אך לא הייתי מאובחן. ההבנה שיש לי קושי הגיעה רק כשלמדתי במכינה באוניברסיטת חיפה.

בכיתה ט' הודיעו לאבא שאני לא ממשיך בעירוני ה'. אבא לא עשה מזה עניין ופנינו לבית הספר המקצועי בסמת, שם סיימתי בלי בגרות מלאה. למדתי הנדסת בניין, אחרי שסבתא תמיד אמרה לי: "תהיה מהנדס בניין", וזה כנראה נחרט בראשי. לא הייתי מוכשר בזה ולא המשכתי עם זה.

צבא

בילדותי הייתה לי אסטמה, לכן בצבא קיבלתי פרופיל 45. זה היה שוק, בעיקר בבית כמו שלנו עם אבא לוחם. ביקשתי לערער על הפרופיל ונסעתי עם אבא לתל השומר כדי לעשות מבחן מאמץ על מכשיר ריצה. אבא חיכה בחוץ. נכנסתי לחדר עם רופא ועשיתי את הבדיקה. הפרופיל נשאר 45. הרופא יצא לדבר עם אבא והצלחתי לשמוע שהוא אמר לו, שהוא יכול לתת לי טיפה יותר נקודות בפרופיל, אבל זה עלול להחמיר את מצבי, ואז אבא אמר: "זה מה שיש". כל הדרך חזרה הביתה בכיתי, מתחת למשקפי שמש כהים. זאת הייתה חוויה קשה מאד.

את הטירונות עברתי בבה"ד 4 והתגייסתי לשלישות עם כל מיני חבר'ה שבמילים פשוטות אפשר לומר שלא היו מיטב הנוער. הייתה שם חבורה בעייתית שהייתה גונבת לנו ציוד ומוכרת אותו תמורת כסף. סיפרתי לאבא והוא אמר: "אין לי איך לעזור לך, ברוך הבא למדינת ישראל, תסתדר".

מי שהוציאה אותי לבסוף מהשלישות הייתה מישהי שהכרנו בפתח תקוה שעבדה שם וטיפלה במחשוב של האוגדות. כך הגעתי לאוגדה 36 בקריות והפכתי להיות קצין מחשבים. באותה תקופה כבר הוציאו צווים ממוחשבים וביצעו גיבויים למחשבים. הייתי שונה מהקצינים האחרים שהיו בקישור או בגיוס - הייתה לי ליגה משלי, יותר כיפית ועם פריבילגיות. היה לי גם חדר מחשב נחמד משלי. היו לי שיטות משלי, שהמפקדים האחרים לא ממש אהבו. שמרתי על החדר שלי, על היחידה הקטנה שלי. הבטחתי לחיילים שלי שאף אחד לא יגע בהם. אם מפקד היה צועק על אחד החיילים שלי ומעלה אותו למשפט, התעקשתי לעלות למשפט במקומו. לא עניין אותי מכך שזה יירשם בגיליון שלי. אחר כך הייתי יושב עם החייל כדי לבדוק איפה הייתה התקלה, ואם זו בכלל הייתה תקלה שלו. נתתי לו לבחור את העונש שלו. בדרך כלל זה היה כמה ימי ריתוק. המפקד שלי לא אהב את הדרך הזאת, אבל למרות זאת ביקש שאחתום קבע. סירבתי. הייתה זו תקופה שאפילו נהניתי בה, אבל בגדול הצבא לא היה בשבילי.

אופיר בסיום קורס קצינים בבה"ד 1

אוניברסיטת סאסקס באנגליה

מאחר שהציון שלי במבחן הפסיכומטרי לא היה מאוד גבוה, עשיתי מכינה באוניברסיטת חיפה עם עוד כמה חברים טובים. הייתה לי אז חברה שאביה היה מהנדס ברשות הנמלים והרכבות, איש מאד צנוע ומשכיל, שדיבר הרבה שפות. הוא אמר לי: "אופיר, סמוך עלי שאני יודע לזהות. אתה בחור חכם. תעשה מכינה, קח חמש יחידות. מה שהיה בבית ספר לא חשוב. עכשיו אני אשב אתך". הוא באמת עזר לי מאד. סיימתי את המכינה עם ציונים יפים מאד.

בתום המכינה ביקשתי ללמוד משפטים, אך לא הצלחתי להתקבל. הלכתי עם עוד כמה חברים מהמכינה ללמוד ביחד כלכלה בשלוחה של האוניברסיטה בעמק יזרעאל. דרור, אחד החברים שלא התקבל גם הוא למשפטים, טס ללמוד משפטים באוניברסיטת סאסקס באנגליה, שמוכרת כאחת האוניברסיטאות הטובות בעולם.

אחרי בקושי סמסטר הבנתי שכלכלה זה ממש לא בשבילי. אבא בכלל לא הבין למה אני לומד כלכלה, כי מבחינתו זה לא נחשב למקצוע. הוא אמר לי: "אמא שלי לימדה אותי שהבן אדם צריך מקצוע בחיים. עו"ד אני מבין, סנדלר אני מבין. כלכלן - אני לא מבין מה זה אומר".

יום אחד קיבלתי טלפון מדרור: "מה אתה עושה שם? בוא לאנגליה", אמר לי, "תלמד משפטים. זאת חוויה שלא מהעולם הזה". האפשרות מצאה חן בעיני, וניגשתי לחברה שמבצעת את התיווך בין סטודנטים ישראליים לחו"ל. רציתי לנסוע לסאסקס ללמוד עם דרור למרות שהאנגלית שלי הייתה גרועה, ולא הבנתי שאני נכנס לתואר משולב של משפטים וספרות אנגלית. אבא בדיוק אז הקים את הרוטראקט - הרוטרי לצעירים. הייתי חבר במועדון הזה, ואני זוכר שאיזה בחור די שחצן וסנוב שם, שמע אותי מדבר על הנסיעה ללימודים באנגליה, ואמר לי: "אתה לא תצליח, האנגלית שלך איומה".

הדרך לסאסקס הייתה גם היא רצופה חוויות. אבא הסיע אותי לשדה התעופה, וזלגו שם לא מעט דמעות. הגעתי לנמל התעופה גטוויק, שממוקם כ-45 קילומטר דרומית ללונדון, והתחלתי לחפש את קופת הכרטיסים לרכבת לברייטון, ומשם רכבת לפאלמר, לאוניברסיטה. היו שם לא מעט ישראלים, והתברר שכולם חיפשו כרטיס לרכבת. לבסוף מצאנו את מבוקשנו ועלינו על הרכבת. ישבתי ליד שני ישראלים שכנראה היו סטודנטים בסאסקס. הם דיברו ביניהם אבל לא הקשבתי. הראש שלי היה בנופים הנהדרים שבדרך. הייתה זו בסך הכול הפעם השנייה שלי בחו"ל. בפאלמר חיכו לנו נציגים מהאוניברסיטה. הלכנו בשבילי סאסקס ונכנסנו לעולם של גן עדן, שלא דמיינו שקיים. הכול ירוק, אבל ירוק אחר ממה שהכרתי. ירוק רטוב. הכול טבל בעצים, סנאים רצו בין העצים, רקונים ושועלים הסתובבו חופשי ופרות רעו באחו. התברר כי בצמוד לאוניברסיטה שכן כפר. קשה לתאר את היופי של המקום.

תלמיד שנה ראשונה זכאי לגור במעונות של האוניברסיטה. לכל אחד מהשותפים במעונות יש חדר משלו עם ספרייה, ארון ומיטה. המטבח, השירותים והמקלחת משותפים. כמו בית בתוך בית. צמוד לדלת שלי גרה בחורה מיפן, מולי בחורה אנגליה, צמוד אליה בחור גרמני, ובהמשך בחור אנגלי שמוצאו מהודו, ועוד בחורה אנגליה. כל אחד היה מכין אוכל, ומדי פעם יצאנו לקניות בעיר. הפעם הראשונה שבה טעמתי סושי הייתה שם.

הלימודים שם היו חוויה לא פשוטה. רוב הלימודים בסאסקס הם לימודיים עצמאיים, כשפעם בשבוע נערכת הרצאה פרונטלית על ידי מרצה, ופעם בשבוע הדרכה בקבוצה של ארבעה או חמישה אנשים, על נושא מסוים. התחברתי עם בחור בשם גדי, ישראלי שגר במעונות, שהפך לחבר הכי טוב שלי, ותמכנו מאוד זה בזה.

ההרצאה הראשונה שנכנסתי אליה הייתה של מרל דין, שופטת בית משפט שלום באנגליה. היא התחילה לדבר ולא הבנתי מילה. לרגעים לא הייתי בטוח שזה באנגלית. לפני הטיסה אבא של שרון, החברה שלי, נתן לי ספרים באנגלית לקריאה, כדי לשפר את הידע שלי בשפה, ספרים

כמו "מלך עכברוש" שלג'יימס קלאוול. למזלי רוב הלימוד היה לימוד עצמי, והעובדה שידעתי לקרוא הצילה אותי. פעם או פעמיים בשנה היו מבחנים. בכל סמסטר היו שתי עבודות בכל מקצוע. רוב היום ישבנו בספרייה, והיינו עסוקים בהבנת החומר.

אחרי שנה כבר יכולתי לקרוא הרבה יותר טוב. הצלחתי גם לכתוב, כמובן עם עזרה, בסגנון ראוי. כל הזמן, התפתחתי והשתפרתי, גם מבחינת החברה, הביטחון והיכולות. בשנה הראשונה נכשלתי בשני מקצועות - האחד ספרות, והשני מקצוע נוסף שבו עשיתי מבחן חוזר ועברתי אותו.

מאחר שלא עברתי את אחד המבחנים, נאמר לי שאני לא יכול להמשיך באוניברסיטה. זאת הייתה מכה קשה עבורי. היה כל כך יקר ללמוד שם, ואבא השקיע בי את מיטב כספו. בחופשת הקיץ, כשנודע לו שלא אוכל להמשיך, אני זוכר שישבנו בחצר של סבתא בפתח תקוה, עוד לפני שנפטרה, והוא, איש צבא בדמו, פדגוג ואיש חינוך, אמר לי: "תקשיב אופיר, אנחנו לא מתרגשים. בוא ננשום. עזוב את החופשה. אני רוצה שתטוס לאנגליה, ותבדוק אם אתה יכול לחזור על המבחנים. תבדוק מה כן אפשר לעשות. אם לא, בדוק את האפשרות ללמוד שנה שנייה באוניברסיטה אחרת".

כך הגעתי לאוניברסיטת גרניץ', הידועה כיום כמכללה הימית המלכותית הישנה.

חוויה מתקנת באוניברסיטת גרניץ'

בגרניץ' נפגשתי עם רכז תחום המשפטים פול וון, שקיבל אותי ללימודי משפטים. היינו שלושה ישראלים בגרניץ'. בעקבותיי הגיע גם אדי, שלמד איתי בסאסקס והוא עד היום חבר שלי. פגשנו שם ישראלי נוסף בשם בועז, שהגיע מהמזרח הרחוק כשהוא לבוש במכנסי דייגים. הייתה לו חברה אנגליה שהייתה עו"ד, משפטנית, וכנראה הוא רצה להוכיח לה שגם הוא יכול.

המעונות היו ממש צמודים לקמפוס, שהיה מתחם אדיר כמו כפר סטודנטים, שגרו בו כ-5,000 סטודנטים. היו במקום דיסקוטק ענק, פאבים, מגרשי כדורגל ופוטבול ומועדוני כושר. אוניברסיטה זו הייתה חוויה מתקנת עבורי. שם באמת קיבלנו הרבה יותר סיוע, מעבר ללימודים עצמם. הצמידו לנו מישהי שעזרה לנסח את העבודות. עברתי את המבחנים והשלמתי את התואר. יכולתי לקצר את הלימודים לשנתיים במקום שלוש, אבל חששתי מהעומס והשארתי שני מקצועות לשנה האחרונה. הכול היה מאד נעים, גם חברתית וגם אקדמית. לאדי היה רכב וטיילנו לא מעט באנגליה ובאירופה. בין השנה הראשונה לשנייה הגיעה שרון לבקר אותי ועשינו טיול לסקוטלנד.

בזכות אבא זכיתי לחוויה המתקנת הזאת. הוא יכול היה להגיד לי לחזור הביתה, אבל הוא לימד אותי שיש כמה דלתות מסתובבות בחיים וכיוון אותי לדלת הנכונה.

גם עם גדי נשארתי בקשרי חברות. עשינו את החגים ביחד. בחופשות הגדולות הייתי בדרך כלל מגיע הביתה. בשנה הראשונה שלי בגריניץ' היה איתי בדירה בחור צרפתי, שלא הצליח להבין למה אני מסתובב תמיד בנעלי ספורט. הוא היה בטוח שאני עושה משהו שקשור לספורט. "זה לא נעלים", הוא אמר לי, "זה נעלי ספורט, נעליים זה לספורט". הוא יצא איתי לעיר וקניתי אתו את הנעלים הראשונות שלי. מאז אני הולך רק בנעליים.

תמיד התקשיתי להיות מרוכז במהלך יום לימודים, גם בספרייה, במיוחד כשהרבה אנשים סביבי. כל השנים ניסיתי למצוא לעצמי פתרונות איך ללמוד. את רוב הלימודים שלי, בעיקר בתקופת גריניץ', עשיתי כשכולם ישנו. ההבנה וקליטת החומר הייתה בעיקר בלילות. מדי פעם, באמצע הלילה, הייתי רץ בקור כלבים למכבסה, שהייתה שפתוחה 24 שעות, וקונה שוקולדים מהמכונה שהייתה שם. בזכות השוקולד הצלחתי להישאר ער. כך עברתי את המבחנים. היו לי כל מיני ניסיונות לחפות על הקושי שלי באנגלית. הייתי משנן בעל פה פסקי

דין. הייתי מסוגל לזכור עשרות ומאות מקרים למבחן אחד. המרצה לא הבינה איך אני זוכר כל כך הרבה מקרים ודוגמאות.

עד היום אבא אומר שאני יותר אנגלי מאשר ישראלי. לאבא לקח זמן להבין את התרבות האנגלית. למשל, ישנם מקומות שהדלתות שם הם פרפר - נדחפות לשני הכיוונים. כשאתה עובר בדלת, אתה בודק שאין אף אחד מאחוריך. אם יש מישהו, מחזיקים את הדלת. באחד הביקורים של אבא באוניברסיטה, הוא פתח דלת כזו בחוזקה מבלי לבדוק אם יש מישהו מאחוריו, והדלת כמעט עפה על מישהו. ניסיתי להסביר לו את הניואנסים. למשל, לא לזרוק את כרטיס האשראי אל עבר הקופאי בחנות אלא להניח אותו בעדינות. אני אומר שאנגליה הפכה אותי מגולם לפרפר.

חזרה לארץ והתמחות

בתום הלימודים חזרתי לארץ והתחלתי את קדם ההתמחות, אבל היה לי קשה מאוד. בכלל, החזרה ארצה הייתה לי קשה מאוד. את ההתמחות עשיתי בבית משפט השלום בחיפה, גם שם אבא עזר לי קצת עם הקשרים שלו. עברתי את מבחן הלשכה. זה לא קרה בשנה הראשונה, כי היה לי קשה מאד עם הכמויות האדירות של חומרי הלימוד. אבי, אחי, סיים גם הוא את לימודי המשפטים, והייתי נוסע ללמוד אתו. הוא שקדן וזה עזר לי להתמקד. עברתי את הבחינה בציון גבוה יחסית, וזה נתן לי תחושה טובה.

קבלת תעודת עו"ד,
אופיר וסבתא לאה גלבמן, 1999

ביום הולדתי הלכתי לראיון עבודה אצל עורך הדין חיים קינן, שעוסק בדיני נזיקין. הוא קיבל אותי לעבודה, וכשחזרתי הביתה הבחנתי במנורת המשיבון שהבהבה. אז עוד היו משיבונים כאלה. הדודה שלי מיכל, מקנדה, השאירה לי הודעה שהיא סידרה לי התמחות בקנדה אצל שופט. באותה תקופה עוד הייתי נשוי. התלבטנו, ובסופו של דבר החלטתי להישאר אצל קינן. כפי שאמרתי, דלתות מסתובבות. עד היום אינני בטוח אם נכנסתי בדלת הנכונה. אולי הייתי צריך לנסוע לקנדה.

אני יודע את העבודה ואני טוב בה. הרבה זמן התלבטתי בשאלה מהו הכישרון שלי. מישהי, שהייתה שותפה שלי, ענתה לי על הסוגיה הזאת. היא אמרה לי: "אתה צריך לראות את עצמך חוקר בבית המשפט, לראות איך אתה מדבר בבית המשפט. זאת הצגה". יש הרבה עורכי דין טובים, אבל לנהל משפט וחקירת הליך זו ממש התמחות, ואני מאוד אוהב את זה. אני משתדל להביא ללקוח את מה שמגיע לו, ואני עושה זאת באהבה. אף פעם לא רציתי משרד עם שלט גדול עם שמי עליו. תמיד רציתי שיתוף עם עו"ד נוסף, לעשות ביחד את המיטב שאפשרי.

אני אוהב את העבודה שלי, אבל יש לי בראש דילמה לא פשוטה. חולפות בי מחשבות שאולי עלי לחפש לעצמי משהו אחר. משהו שיהיה לי יותר כיף, אבל אני עדיין לא יודע מה הכיוון.

יש לי בת זוג כבר עשר שנים, בחורה שהיא זהב. היא הייתה אחות מעשית, ובשנים האחרונות דחפתי אותה לתחום הביטוח, שם היא פורחת. יש לה חוש עסקי טוב והיא גם עוסקת גם בנומרולוגיה. יש לה כישרון לזהות הזדמנויות עסקיות. נפגשנו עם דודתה שהגיעה מניו יורק לביקור בארץ. היא אישה אמידה מאוד ובעלת חברת עורכי דין בניו יורק. כנראה שהרשמתי אותה כי היא הזמינה אותי לניו יורק כדי לבדוק את האפשרות לעבוד שם, אבל הקורונה טרפה את הקלפים.

אופיר ובת זוגו גלית אלחנטי בשווייץ

אבי מספר

נולדתי ב-1973 יחד עם אחי התאום עמית. יש לי אח שגדול ממני בשלוש וחצי שנים, אופיר. אני מגדיר את עצמי כילד סנדוויץ', האמצעי של שלמה ושושנה. עד כיתה ד' גדלתי בפתח תקוה. כשאבא קיבל את תפקידו בפנימייה הצבאית בחיפה, עברנו לשם כולנו. היה קשה לעזוב את פתח תקוה, היינו מאד מחוברים לסבא וסבתא, שגרו שם, ואת חיפה לא הכרנו.

את חטיבת הביניים והתיכון עברתי בבית הספר המקצועי בסמ"ת שנמצא בהדר הכרמל, לא רחוק ממוזיאון המדע. למדנו שם מחשבים, אלקטרוניקה, חשמל, גם אחי הגדול למד שם. במבט לאחור, אם זה היה תלוי בי, הייתי נשאר בעירוני ה', אבל בעיקר בגלל הנושא החברתי. בכיתה שלי בבסמ"ת היו בסך הכול חמש בנות.

הלימודים עצמם, שכללו לימודי מחשב, היו מהנים. סיימתי בגרות והאמת היא, שלא העליתי בדעתי כמה הלימודים שם בסופו של דבר יועילו לי בחיים.

בתקופה שאבא ניהל את הפנימיה הצבאית גרנו שם, וזו הייתה אחת מתקופות האושר בחיי. הגענו למקום נפלא עם עצי אורן, מדשאות, מגרשי טניס, כדורגל, כדורסל, והמון ילדים לשחק איתם. ללא ספק, גן עדן של ילדות. כולם רצו לבוא אלינו לשחק, ומהר מאד הפכנו פופולריים. הכרנו את החניכים והצטרפנו לפעילויות שלהם. אושר.

אבא, עם הכריזמה והמעמד שלו, היה מלך המקום. הוא התהלך עם

כל אותות המלחמה על החזה וזכה במבטי הערצה מהחניכים שלו. כשהלכנו יחד אחזתי בידו בגאווה. אי אפשר לתאר כמה ביטחון מקבל ילד ונער במשך השנים, לצד אדם כזה.

כשהיינו קטנים, אבא לא היה הרבה בבית. הוא היה איש צבא, ונעדר לא מעט, אבל האמת שהרגשנו בסדר גמור עם זה. סבא וסבתא תמיד היו בסביבה. השכונה תמיד הייתה מלאה בילדים וחברים טובים, שהיינו מבלים איתם המון. לא הרגשנו בחוסר.

בפנימייה זה כבר היה סיפור אחר. בעצם גרנו במקום העבודה של אבא. במשך השבוע היינו אוכלים בבית, אבל בימי שישי אכלנו בחדר האוכל של הבסיס וליבי התפוצץ מגאווה, כשאבא היה מברך על הכוס וכל העיניים הופנו אליו. זה היה גן עדן.

בגיל 13 עליתי לתורה עם אחי התאום. לי רעד הקול, לעמית לא. הבנתי אז שיש לי פחד קהל. הביטחון הזה של אבא לעמוד מול אנשים חשובים כמו ראשי ממשלה ורמטכ"לים לא עבר אלי. אבל בזכות הביטחון שאבא נסך בי, הפחד הזה עבר לי. היום זה מה שאני עושה בעסק של אבא. עומד מול אנשים.

בבית שלנו חלוקת התפקידים הייתה די ברורה. אמא עזרה בשיעורי הבית וגידלה אותנו. לא היינו תלמידים טובים ולא קראנו ספרים. אולי אופיר קרא. היינו מגיעים הביתה ואז כדורסל, כדורגל וטניס. קיבלנו עזרה בלימודים, וסיימנו עם בגרות מלאה. אמא עבדה בחנות נעלים, ובהמשך הייתה גם קוסמטיקאית בחצי משרה. אבא היה יותר עסוק ופחות בבית. כשהיו מזמינים את ההורים לבית הספר בגלל מעשי הקונדס שלי, הוא היה מגיע. אבא היה איש חינוך, שידע לחנך ילדים ונוער, להוביל ולהנהיג.

לא באתי מבית עם כסף. לא היו לנו הרבה דברים חומריים אבל לא הרגשנו חוסר. הייתה לנו ילדות מושלמת. הלכנו המון לים בחיפה. בפתח תקוה למדנו לשחות בבריכה. המעבר לחיפה היה מאד קשה בהתחלה. לימים הסתבר שזה היה מהלך מופלא של משפחתנו. פתאום

הכרנו עיר גדולה והתאהבנו בה, ועד היום אני מאד אוהב את חיפה. היא מסמנת את החלק היפה של חיי. או נכון יותר, של ילדותי ונעוריי.

בחופש הגדול היינו בחממה גדולה. לא היינו בבית ולא העסקנו את ההורים. לא היו אז חופשות משפחתיות אבל היינו מבלים המון עם סבא וסבתא. מאד אהבנו להיות שם. אני זוכר נסיעה לאילת ממש בקטנה. עד הצבא בכלל לא טסנו לחו"ל.

בצבא

בכיתה י"ב קרעתי רצועות ברגל. היה לי גבס ופספסתי את כל הגיבושים. לא הייתי בטוח שהכיוון שלי הוא חיל הים כמו אצל אבא. רציתי ללכת לצנחנים. למדתי בכיתה שבה הייתי היחיד שהתגייס לקרבי. הייתי שלוש שנים במגלן - יחידת קומנדו בצה"ל, המתמחה בהשמדת מטרות איכות בעומק שדה הקרב וביצירת מודיעין צבא. אלה היו שלוש שנים מדהימות. יש אנשים שלא מסתדרים בצבא ויש אנשים שהצבא מתלבש להם כמו כפפה ביד. אני הייתי אחד מאלה. היה לי שירות נפלא. יש לי עד היום חברים טובים מאז. גדלתי על הסיפורים של אבא על השירות הקרבי שלו, והתגייסתי עם מוטיבציה מאד גבוהה. הגעתי לאן שרציתי, אבל לא רציתי לחתום קבע. רציתי את העולם האזרחי, ידעתי ששם יהיו לי אתגרים גדולים יותר. רציתי ללמוד ולעבוד באזרחי. 17 שנים עשיתי מילואים.

אבי נבחר לחייל מצטיין, עם הרמטכ"ל אהוד ברק בבית הנשיא

היה ברור לי שאני הולך ללמוד משפטים. במכללה של קריית אונו הייתה שלוחה של מנצ'סטר, ובשנה הראשונה למדתי שם. המשכתי ללימודי תואר שני במנהל עסקים, וכמו כל עורך דין צעיר עשיתי התמחות.

סיימתי את מבחני הלשכה, אבל אין מה לומר, הייתי ממש גרוע. אולי כי ידעתי שיום אחרי שאני מקבל את הרישיון, אני מצטרף לחברה של אבא. הלימודים לא היו קשים, אבל אני אדם עם נטייה מתמטית. בכל זאת, הגעתי מעולם המחשבים. למדתי משפטים כי רציתי לחזק את הקטע החלש שלי. לימודי מנהל עסקים היו הרבה יותר פשוטים עבורי.

גרתי בתל אביב, שם הכרתי את אשתי יעל, שהייתה גם היא סטאז'רית. היום היא עובדת כעורכת דין מומחית לענייני מיסים בכלל, ומיסים עירוניים בפרט. אלופת העולם בתחום. עברנו לגור בחיפה ושכרנו דירה במרכז הכרמל. היינו נשואים כמה חודשים בלבד, כשסיימתי את מבחני הלשכה, וקיבלתי רישיון לעבוד כעורך דין.

קבלת תעודת עו"ד,
אבי וסבתא לאה גלבמן, 1999

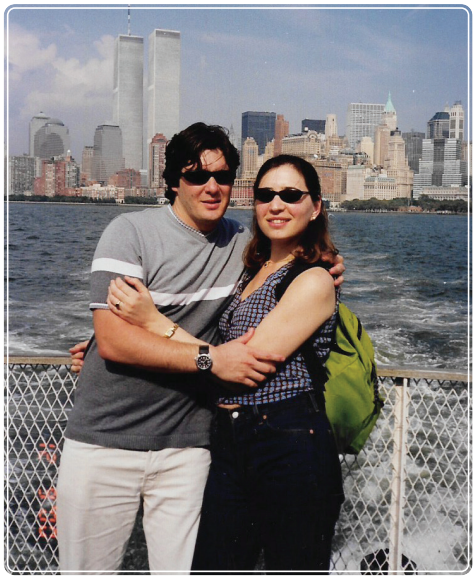

אבי ויעל בטיול בניו יורק, 2000

מימין: אבי ונגה, עמית וגבריאל, בצרופה, 2004

נגה, בצרופה, 2004

סיום לימודי משפטים של אופיר ואבי. מימין:
אופיר, שושנה, שלמה, עמית ואבי. 1999

שירותי סיעוד

התחלתי לעבוד בחברה של אבא ב-1999, כשהייתי בן עשרים ושש, ומאז אני שם. 23 שנה. כיום אני מנהל את החברה שאבא הקים, עוד לפני שהתגייסתי.

הוא השתחרר מהצבא ב-1987 והקים את החברה 'אלסן אסיף בע"מ שירותי סיעוד' - עסק של שירותים לאנשים מבוגרים. הכול התחיל עם אוכל. אבא היה נוסע ומביא לאנשים אוכל הביתה ואנחנו היינו מצטרפים. אחר כך העסק הפך לשירותי סיעוד שמספק מטפלות לאנשים הזקוקים לכך. לא חברת כוח אדם, אלא זרוע ארוכה של ביטוח לאומי. מגיעים אל כל קשיש שצריך שירותי סיעוד של מטפלת. לא משנה איפה הוא גר בארץ. כשאבא נכנס לעסק והתחלנו לספק מטפלות, הקמנו צוות מקצועי שגם לו הגדרות רגולטוריות. היום כל העסק הזה מאד התרחב. מטפלים באנשים, עוזרים להם ומפיגים את בדידותם.

לפני 32 שנה המצב היה שונה והבדיקות שהעבירו את האנשים כדי להחליט אם מגיע להם עזרה היו משפילות. היו דורשים אז לבצע פעולות ונותנים בהתאם ניקוד ובדקו את המצב הסוציואקונומי והחליטו בהתאם. היום יש מעל 200 אלף איש שמגיע להם עזרה ועדיין השמיכה קצרה מלהושיע לכולם.

עברו אצלנו אלפי מבוגרים שקיבלו ומקבלים שירותים. זה תחום מאוד מעניין ומתגמל. הרעיון היה במקום להוציא אנשים לבתי אבות, לטפל בהם בבתים שלהם בתוך הקהילה. אף אחד לא רוצה להיזרק לבית אבות. נכון שיש כאלה יוקרתיים, אבל לא כולם כאלה, ולא כולם יכולים לשלם את הכסף כדי להגיע לבתי אבות כאלה.

התחום שלנו עובר המון שינויים ורגולציות. תמיד יש עשבים שוטים של מכות ואלימות, כמו שרואים בגני ילדים. מתעללים בחסרי ישע. יש לנו צוות מאוד ותיק ומיומן. ממש סיירת מטכ"ל של עובדים סוציאליים ואחיות. אנשים עם לב גדול.

לעסק יש כיום שמונה סניפים. בכל משרד יש צוות עובדים. במשרד גדול יושבים כ-12 איש, ובקטן 5-6. כל משרד נותן שירות בטווח של 35 קילומטר מהמיקום שלו, זה חלק מהרגולציה של המכרזים. אני עושה הכול לפי הספר, לא סוטה ימינה או שמאלה. יש לנו מעל אלף עובדים עם מוניטין של 32 שנה. שמו של העסק הולך לפניו. כל מי שבתחום מכיר אותנו. לא התפתיתי לקחת כיוונים שונים במהלך השנים. המוטו המקצועי שלי הוא "תתמחה בנושא אחד ותהיה הכי טוב בו". כשעובדים שלי מקבלים מכתבי תודה זה אושר גדול.

ההצלחה של העסק היא לא שלי. היא של אבא. זה תמיד היה העסק של אבא, שבנה אותו מהתחלה. וכשאתה עושה דבר כזה, העסק הזה תמיד יהיה שלך. גם בעוד 40 שנה זה יהיה העסק של אבא, אבל אני מנהל אותו. ובהנאה עצומה.

עבודה עם אבא

ההתחלה הייתה לא קלה. הייתי צריך לעבוד עם אבא, עם השותף שלו ובתו של השותף. הכול היה מורכב, אבל דברים מורכבים לא מפחידים אותי להפך, אני זורח.

העבודה המשותפת עם אבא עשתה לנו רק טוב. אחרי כל השנים שהוא היה עסוק וכמעט לא היה בבית, פתאום בילינו את כל היום ביחד. כל החוסר של העבר התמלא בגדול. אכלנו כל יום ביחד, שתינו קפה ודיברנו. הייתי צמוד אליו, הוא היה המנטור שלי, ולא רק שלי. ידעתי שכל דבר שאלמד ממנו יעזור לי. הייתה בינינו כימיה נהדרת. למדתי ממנו המון. לדבר עם אנשים, לזהות התנגדויות, לייצר אמינות, להפוך למנהיג ולהוביל אנשים אחריי.

היום אני כבר שנים רבות בעסק מכיר אותו לאורכו ולרוחבו. כמו רב חובל שיודע כל בורג על הספינה שלו. העסק הזה עבר לא מעט טלטלות וגלים גבוהים שאיימו להטביע אותו, אבל צלחנו את המשברים.

בניגוד לשותף שלו, שבא מעולם העסקים, אבא פרש מהצבא בגיל 40 ומרגע הפרישה חי על טורבו. הוא יצא לחיים אזרחיים מלאי אתגר ועניין. אבא היה איש קומנדו ללא חת עם סכין בין השיניים. הוא נתן בי וביכולות שלי אמון מהיום הראשון. "תהיה בשקט, תפתח אוזניים ותלמד". אמר לי, "אל תראה שאתה חכמולוג ויודע הכול". בשנה הראשונה הסתובבנו ביחד ולאט לאט שמתי לב שהוא פחות ופחות איתי, ויותר ויותר משחרר. הוא נתן לי גיבוי מלא, היה בינינו אמון מוחלט, וזאת הייתה תחושה מרוממת.

בשלב מסוים הוא נעלם לעולם הרוטרי שלו. הוא כיכב ופרח שם. כולם התאהבו בו. יש בו את היכולת להכיל את כולם. אחי התאום מאד דומה לו במובן הזה. אני קצת פחות מכיל. בהתחלת דרכי בחברה, כשהייתי עדין מאד צעיר, זה הייתי אני מול השותף שלו. אבא מהר מאד שחרר וגם השותף.

כל אחד מאתנו מאד שונה, ובתוך כל המורכבות הזאת למדנו להסתדר. גם כשרבים, מסתדרים. מבחינתי אבא תמיד היה המעסיק שלי, רק בשבילו אני עובד. למרות זאת, מעולם לא דרשתי שום דבר רק כי אני הבן של. לא תנאים ולא רכב. הוא החליט על המשכורת והתנאים. כך זה נמשך שנים רבות. הוא הבוס בכל מובן המילה.

היום אני הוא זה שמוביל את העסק. אם יש ויכוח עם השותף או עם אבא, המילה האחרונה היא שלי. אבא שחרר לגמרי את העסק והוא סומך עלי לחלוטין. הוא יושב ביציע, מעודד, נותן הכוונה אבל לא קובע.

אבא חי את העולם הפריטטי למעלה מ-20 שנה. הוא הקים עסק שמבוסס על שותפות מלאה. אנחנו חותמים על כל הצ'קים כזוג. המזל היה שלא היו הרבה חיכוכים בין אבא והשותף שלו. גם לא ביני לבין השותף. לעיתים רחוקות קרה שביקשתי משהו מהשותף, והוא שם רגל וסירב. בתחילת הדרך הכול היה קצת יותר מסובך. הייתה לי תחושה שהשותף מנסה לעקוף אותי והייתה מריבה. הוא התקשר לאבא ואמר

לו: "מה אתה מביא את הבן שלך? הוא כל הזמן מתווכח איתי". מאז למדנו להכיר אחד את השני.

כנראה שלא יהיה דור המשך. הקורונה פוצצה לי את הפנטזיה הזאת בפנים. אנחנו משפחה עם הרבה מזל במובן הזה שכולם ביחסים טובים עם כולם. אין ריבים אין משקעים. גם בעסק היה לי הרבה מזל. הייתי בזמן הנכון, במקום הנכון. אנחנו מנווטים את הספינה וחיים אותה. עברנו תקופות לא פשוטות. הקורונה הייתה נקודת מפנה קריטית אבל אנחנו צולחים את כל הקשיים.

אפשר לומר שאני עשיתי את מה שאף אחד מהילדים לא עשה. לא של אבא ולא של השותף. באתי לעבוד בעסק ונשארתי. בשלב מסוים הבת של רפי רצתה להיכנס לעסק, אבל בסופו של דבר התחרטה. גם אחי הגדול ניסה, אבל זה לא הסתדר. אחי התאום ניסה גם הוא. כולם באו לעבוד כי זה הסתדר להם. זה היה על הדרך. לא באמת מרצון אמיתי להיות שם. גם אחיו הבכור של השותף ניסה להיכנס לעסק. בחור באמת גאון. אנחנו מסתדרים מצוין אבל אפשר מיד לחוש מי מגיע מרצון, ומי לא ממש.

משפחתי

יש לי שלושה ילדים: נגה הבכורה היא חיילת בת 20, זוהר בן 16 בכיתה י"א ושחר בת 14. אנחנו גרים בקיבוץ עין כרמל.

נגה

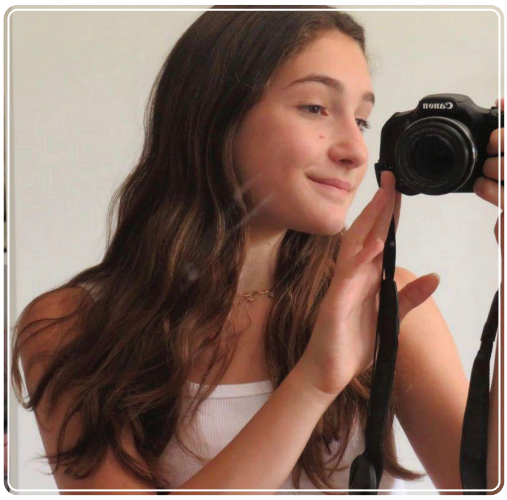

שחר

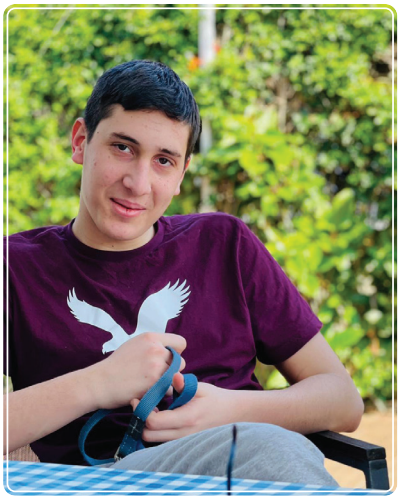

זוהר

אחרי שנה של מגורים בחיפה, אשתי התל אביבית רצתה לצאת מחיפה ולהתקרב למרכז אבל למושב או לקיבוץ. אז עוד לא נולדו הילדים ומצאתי את עין הכרמל, שנוסד בשלהי מלחמת השחרור והיה קיבוץ מופרט. עין הכרמל הוא פרי מיזוגן של שתי קבוצות חברים. האחת קבוצת חברי קיבוץ עין הים, ששכן במושבה עתלית, והשנייה באה מקיבוץ רמת רחל בדרום ירושלים, לאחר שנהרס כליל בקרבות מלחמת השחרור והפך להיות מוצב צה"ל.

מצאתי לנו דירה. אחרי ששני הילדים הראשונים נולדו, עברנו לגבע הכרמל, מושב ליד עתלית. ואז חזרנו לקיבוץ, והיום אנחנו חברי קיבוץ. יש לנו את תאגיד הבננות הכי גדול בארץ, בננות החוף, שהיא שותפות חקלאית של קיבוץ בית אורן, החותרים ועין כרמל. מגדלים שם כ-10,000 דונם של גידולי בננות, אפרסמון, פרדס, גידולי שדה וירקות. הקיבוץ שלנו, שונה לגמרי מאילת השחר. למשל, לא אוכלים כל יום ביחד בחדר האוכל אבל יש חיי חברה משוגעים.

אבא

הזיכרונות הכי יפים שלי מילדותי הם ללא ספק הטיולים שהיינו עושים ביחד. חרשנו את הארץ לאורכה ולרוחבה. עולים על אוטו ופשוט נוסעים. דגים בכנרת עם רשתות שאבא היה קונה. צולים על האש את הדגים ואוכלים בהנאה. ישנים בשטח. היה כיף גדול. עשיתי את אותו דבר עם ילדיי. טיולים ברחבי הארץ. נזרקים בשטח יומיים שלושה. עולים למצדה וישנים באוהל.

החיים בצל אבא כל כך דומיננטי הם אתגר גדול. כל ילד חושב שאבא שלו גיבור, אבל כשאבא שלי היה מסתובב בבית עם המדים שלו ידעתי שהוא באמת גיבור. לאט לאט כשגדלנו, נחשפנו לסיפורי הגבורה, על המבצעים שהשתתף בהם בשייטת 13. אחר כך, כשגרנו אתו בפנימייה זאת הייתה גאווה גדולה ללכת לצדו כשכל האנשים מסביב מצדיעים לו. יש לו כריזמה ענקית. אי אפשר להתעלם מהנוכחות של אבא. הוא תופס חלל.

למדתי מאבא שלי בגיל מאד צעיר הכול על עולם העסקים. הוא עזר לי להתגבר על פחד הקהל שהיה לי. הצלחתי לעמוד מול קהל ולהתגבר על הרעד בקולי. כל מה שהייתי פחות טוב בו אבא העצים, וסלל לי את הדרך.

גם האחים של אבא הסתכלו עליו בהערצה. למרות שהוא צעיר מהם. הוא הגיע למקומות גבוהים בצבא, נכנס לספרי ההיסטוריה. אבא, ללא ספק, השאיר חותם.

אמא

בשבילי אמא זה בעיקר פתח תקוה. היא הגיעה ממשפחה מאד מיוחדת. ההורים שלה, סבא וסבתא שלי הם התגלמות הפנטזיה של כל ילד, על איך אמורים להיות סבא וסבתא. הם עברו גיהינום באושוויץ, אבל שניהם היו עם הרגליים על הקרקע והביאו למשפחה, יציבות, שפיות

ואוכל מדהים. זאת הנדוניה של אמא. היא לא קיבלה רכוש או דירות, אבל היא הביאה איתה משפחה מושלמת. סבא וסבתא היו פשוט אנשים מאד מיוחדים. אנשים חזקים. סבא היה נגר, וסבתא טיפלה בילדים של אנשי קבע.

זה עבר בדי.אנ.איי. אמא תמיד הקיפה אותנו רק באהבה חיבוקים ונשיקות. מעולם לא רבה אתנו. אמא היא הונגריה שמבשלת אוכל מעולה. היה לנו בית פתוח, עם מלא אנשים שמגיעים כל הזמן. אמא הייתה עקרת בית, ופה ושם התעסקה בקוסמטיקה.

כשלמדתי באוניברסיטה לתואר ראשון גרתי אצל סבתא, אמא של אמא. סבא נפטר ובמשך 3-4 שנים שחייתי איתה, זה היה בסיס האם שלי. גם כשגרתי בתל אביב, הבית של סבתא היה בסיס האם.

סבא וסבתא מהצד של אבא גרו רחוק, באילת השחר. תמיד הרגשנו על קרקע משפחתית מאד יציבה. אני זוכר שתמיד אמרו עלינו "איזה ילדים טובים", ולא ממש הבנתי. היום אני מבין יותר. למרות המרחק נסענו לקיבוץ לבקר את סבא וסבתא. נסענו גם לתל יוסף לאחותו של אבא. אבל הנסיעות הכי תכופות היו לפתח תקוה. גם את הבר מצווה שלי חגגנו שם. אבא הביא צלונים, וסבתא הכינה בופה.

אני חושב לא מעט על לעשות שינוי כשאהיה יותר מבוגר, אבל אין לי עדיין כיוון. אני מקנא באבא שהחליט לעשות שינוי באומץ כזה. אני מקווה שגם לי יהיה את האומץ הזה. זה אתגר לא קטן.

עמית מספר

אני עמית, אחיו התאום של אבי. יצאתי אחרון, וזה אומר שאני הבן הקטן.

גדלתי ברחוב קלישר בפתח תקוה ויש לי זיכרונות מופלאים מהילדות בשכונה. ברוב ימי השבוע אבא כמעט לא היה נוכח, אבל כשהיה מגיע בסופי השבוע, היינו מבלים המון ביחד. בשעות הבוקר המוקדמות אבא היה לוקח אותנו לחוף הים, או לדוג דגים בחוף הרצליה או בכנרת. נהגנו לנסוע ליום שלם של הנאה וכיף, וזו הייתה חוויה שאני זוכר אותה עד היום. אבא היה איש שטח ועשינו בכנרת פריסה עם עוד חבר שלו מחיפה. היינו מוצאים פינה, מוציאים מהבגאז' רשת דייגים וכל מיני כלים שאבא שמר שם, כמו מחבת וגזייה. היינו תופסים דגים, מבשלים במקום ומבלים. את אמא השארנו בבית, שתנוח קצת מהטיפול בילדים. בכל זאת, היא טיפלה בשלושה ילדים כמעט לבדה במהלך השבוע. אינני זוכר הרבה דברים מהילדות שלי, אבל את החוויות עם אבא אני זוכר עד היום.

כשאבא היה אתנו, הילדים, הוא היה נוכח במאה אחוז. לא היו אז פלאפונים שיפריעו. לאבא יש נוכחות, שאינני יודע להסביר אותה. גם כשהוא לא נמצא פיזית הוא תמיד נוכח. משהו באישיות ובתכונות שלו הוא כל כך דומיננטי, עד שאני זוכר שכילד הרגשתי שהוא נמצא גם כשלא היה בבית. הוא תמיד נתן לי גב. כשסגנית המנהלת בבית הספר "בסמת" דיברה איתי לא יפה ופקפקה בחינוך שקיבלתי בבית, הוא הגיע לשיחה אתה ונתן לה מנה כראוי. הרגשתי שהוא מגן עלי ומצודד בי. הוא פשוט היה שם בשבילי.

במשך זמן רב, בעיקר כילד, לא ידעתי שאבא שלי גיבור, כי הוא לא סיפר לנו הרבה. בפנימייה הצבאית ראיתי אותו עובר עם המדים, עם כל הסמלים וסיכת העטלף, וראיתי שכולם מצדיעים לו, ורק אז התחלתי להבין את הכבוד שרוחשים לו. את ארוחות שישי בפנימייה היינו עושים בחדר האוכל, יחד עם החניכים שנשארו לשבת. אבא היה נושא נאום, וכילד התרשמתי מאד מהיכולת שלו לעמוד ולדבר בפני קהל. כנראה שאת היכולת הזאת ירשתי ממנו. קל לי מאד לעמוד ולדבר בפני קהל, בעוד שלאחי התאום, אבי, קצת יותר קשה. הוא מופנם יותר, ואילו אני מרגיש טוב מאד בחברת אנשים, חברותי ופתוח. אני אוהב לדבר ולהביע את דעותיי. כיום זה קצת השתנה וקצת הסתגרתי. אולי זה קשור לעובדה שאני עובד עם אבי, והוא קצת מיתן אותי. למען האמת הדברן האמתי מבין כולנו הוא אחי הגדול אופיר. לאחרונה קצת התחלפנו בתפקידים - בדרך כלל בארוחות משפחתיות אני הייתי זה שמברך, והיום זה עבר לאופיר. הוא כותב ברכות מאוד יפות ועמוקות, ותפס את הפיקוד.

המעבר לחיפה

כשהיינו בני שבע או שמונה עברנו לחיפה, כי אבא קיבל את תפקיד מפקד הפנימייה הצבאית.

בפתח תקוה היו לי המון חברים, והשכונה הייתה מאד חמה ומחבקת, והמעבר הפתאומי לעיר גדולה כמו חיפה קצת הבהיל אותי. לא הייתי מוכן לשינוי הזה בכלל, ואני מודה שההתחלה הייתה קשה מאד עבורי. גם השארנו מאחור את סבא וסבתא, שגרו בבית פרטי בשכונת פג'ה בפתח תקוה. היינו מאד מחוברים אליהם ובילינו איתם המון. סבתא עזרה לאמא בגידול שלנו, והרגשנו שם מאד בטוחים. סבא היה אוהד שרוף של מכבי פתח תקוה, ואנחנו נדבקנו ממנו באהבה הזאת. בכל שבת הוא היה מסיים את ארוחת הצהרים במהירות, מתנצל מראש ורץ למגרש לצפות במשחק. היינו משפחה מלוכדת מאד ובילינו המון עם בני הדודים, בעיקר בבית של סבתא.

עברתי לבית הספר החילוני "זיכרון יוסף" בחיפה, שקיים עד היום ב"אחוזה" על הכרמל. הייתי ילד מאד חברותי ומהר מאד מצאתי שם חברים חדשים. התחלתי גם להתאהב בפנימייה הצבאית שגרנו בה. מצד אחד הייתה תחושה שאתה גר במחנה צבאי, ומצד שני, לגמרי הרגשנו בעיר. שער הבית שלנו במתחם הפנימייה פנה אל הרחוב ויכולנו להיכנס ולצאת בו ולהיות חלק מהעיר חיפה ותושביה, מבלי להיתקל בחיילים ובשומרים של הפנימייה. הייתה לנו הפינה שלנו, הבית הפרטי שלנו, והחניכים כיבדו את הפרטיות שלנו. היה לנו בית מיוחד מעץ, וסוף סוף יכולנו גם לגדל כלב. הבאנו רועה גרמני שקראנו לו ברק.

הייתי, כאמור, ילד מאד חברותי, ולמרות שהייתי צעיר יותר מבני הפנימייה, כילד של מפקד הפנימיה יכולתי להשתתף בפעילויות שלהם כמו שיעורי ספורט, כדורעף וכדורסל. המורה לספורט היה חבר טוב של אבא, והשתלבתי באימונים באופן טבעי. הפנימיה הייתה צמודה לבית הספר הריאלי והתאמנו בבריכת השחייה ובמגרש האולימפי שלהם. הרגשתי פנימיון (בן פנימיה) בלי החובות הכרוכים בכך. הסתובבתי בשבילים של הפנימייה, עובר דרך המשרד של אבא ומנופף לו לשלום. הייתי יוצא לפעילויות עם אבא, כמו מטווחים וניווטים. אני זוכר את הפעם הראשונה שהוא נתן לי לירות במטווח עם הקלצ'ניקוב שלו, כשהייתי נער, ואת המכה החזקה שקיבלתי בכתף מהירי.

הייתי גם שחקן טניס. בשלב מסוים ממש התאהבתי במשחק, ונסעתי בשני אוטובוסים כדי להגיע למרכז הטניס בחיפה הממוקם למרגלות הכרמל. הייתי שחקן טוב. בהתחלה לקחתי שיעורים פעמיים בשבוע, ובסופו של דבר זה הגיע לארבע פעמים בשבוע.

לימודי מכונאות

עד כיתה ט' למדתי בעירוני ה', ושם הידרדרתי מאד בלימודים, בעיקר כי הייתי מרוכז בספורט ובטניס. לא אהבתי ללמוד, כנראה גם בגלל הקושי שהיה לי. היום הבת שלי מזכירה לי קצת את עצמי. גם לה יש קושי בלימודים, ובאבחונים שעשינו לה הסתבר שיש לה קושי בריכוז.

היא לא זקוקה לתרופות, אבל צריכה קצת יותר זמן ועזרה. אני מעריך שזה מה שהיה לי בילדותי, אבל אז פחות הייתה מודעות לנושא.

בגלל שהידרדרתי כל כך בלימודים אבא הפסיק את שיעורי הטניס שלי, ובילדותי כעסתי עליו מאד. היום אני כבר לא כועס. למרות שכשהייתי בן 15-18 הייתי ילד מרדן מאד, היחסים בינינו היו טובים. עם זאת תמיד הייתה לי תחושה שעם אחי התאום יש לו קשר קרוב יותר, אבל מעולם לא חשבתי שהוא לא אוהב אותי. אחד הדברים שאני מעביר לילדיי הוא החשיבות של לשבת ולדבר. לא חייבים להסכים על כל דבר, אבל חשוב לתקשר. אבא אמר לי פעם: "אני מאחל לך שהבן שלך יעשה לך את אותם חיים קשים שאתה עשית לי", ואני מודה שקיבלתי את זה בריבית כפולה. הבן שלי נלחם בי ממש, אבל הדבר הכי חשוב הוא לא לברוח משיחות, גם אם הן קשות. פשוט לשבת ולדבר.

בכיתה י' עברתי לבית הספר המקצועי "בסמת", שמקושר לטכניון. שם אהבתי מאוד את הלימודים. כולנו למדנו שם: אופיר למד הנדסה, אבי מחשבים ואני בחרתי במכונאות. אינני זוכר למה בחרתי דווקא בזה, אבל אני אדם מאוד טכני והתחברתי לתחום. התעסקנו במכונות CNC, שכיום לא קיימות בגרסה הזאת. על ראש מכונת CNC מרכיבים סוגים שונים של מקדחים בעוביים וגדלים שונים כדי לענות על כל מיני סוגי כרסומות בהזמנה. המכונה עובדת לפי תכנית מחשב ומבצעת כרסומת ופעולות שונות במוצר כדי לייצר ממנו את המוצר הסופי. היא יכולה ללטש אותו, לקצר, לפסל, ולעשות עוד פעולות שבשפת המחשב נקראות G-Code. אפשר לחבר לראש מכונת CNC סוגים שונים של מקדחות, ולכן היא מתאימה לייצור לוחות אלקטרוניים וחלקי רובוטים. פעם בשבוע לקחו אותנו לטכניון, ושם מחשבים. בכל מה שקשור למכונות הייתי מעולה, ואילו במקצועות כמו מתמטיקה, תנ"ך והיסטוריה פחות. את תעודת הבגרות שלי הוצאתי בשלב מאוחר יותר, אחרי השרות הצבאי.

צבא

כשהייתי בן 17 הלכתי עם אחי לגדנ"עות צלילה, כשהשבוע הראשון היה קורס והשני היה גיבוש לקומנדו ימי. ביום השלישי צללנו למים, ומכיוון שהרגשתי יובש בגרון, סימנתי למדריך שאני רוצה לעלות. הסברתי לו שהרגשתי שהגרון מתייבש לי והייתי חייב לעלות כדי לשתות משהו. הוא נתן לחניכים הוראה לשחות לכיוון החוף ואמר לי: "קח את הדברים שלך, תזדכה וסע".

הייתי בן 17 עם אגו בשמים. נעלבתי מאוד והלכתי. בינתיים המדריך חזר בו מההחלטה, ואחי התאום רץ אחריי וביקש שאחזור. סירבתי, ובאותו רגע סיימתי את הפרק של חיל הים בחיי. אבא הופתע מאד כשחזרתי באמצע השבוע. הוא היה בטוח שאני אהיה זה שאסיים, ואולי אכזבתי אותו קצת. אבי סיים את הגדנ"ע, ועד היום אני קצת מצטער על כך שלא שמתי את האגו בצד ולא חזרתי לגיבוש.

בכיתה י"ב הלכתי לגיבוש צנחנים, אך בגלל ששברתי את רגלי קודם לכן לא הצלחתי לסיים את הגיבוש. כשהתגייסתי התקבלתי להנדסה קרבית, שם הכושר נבנה לאט יותר, עד שהגעתי לשיא שלי. את הטירונות סיימתי בהצטיינות. זה הסב לאבא הרבה מאוד גאווה, והוכחתי לעצמי שכשאני רוצה אני יכול והשמיים הם הגבול. בצבא לא רציתי ללכת לקצונה. עשיתי קורס סמלים מפקדים, והשירות שלי היה מאוד פיזי, עם המון אימונים בשטח, אבק ושמש מדבר.

עמית בסיום הטירונות בצה"ל

היכרות עם מוניקה

כשסיימתי את השירות הצבאי, החלטתי להשלים את הלימודים ולהוציא תעודת בגרות מלאה. השלמתי בגרות והתחלתי לימודי ביטוח בעצתו של אבא. אחרי הצבא התחלתי יותר להקשיב לו. הוא הכיר בחיפה כמה סוכני ביטוח מצליחים ודחף אותי למקצוע זה. בבסמת פתחו באותה תקופה סניף של המכללה לביטוח, ולמדתי שם במסלול שנמשך שנתיים וחצי שבסופן עברתי את המבחן של משרד האוצר והוצאתי רישיון. הלימודים הסמיכו אותי למעשה להיות סוכן ביטוח בכל התחומים, מלבד התחום הימי שמאד עניין אותי. לכן בברכתו של אבא, נסעתי לאנגליה לשנתיים ללמוד בקיימברידג'. קודם עברתי קורס אנגלית בן תשעה חודשים, ואז עברתי ללימודי ביטוח ימי.

בקיימברידג' מאפשרים לך להתגורר עם משפחות מקומיות כדי לתרגל ולשפר את האנגלית, וזה מה שעשיתי. התארחתי אצל משפחות אנגליות, אבל לרוע מזלי המשפחות שהתארחתי אצלן לא היו נעימות לי. החלטתי לחסוך את הכסף ששילמתי עבור האירוח, לעבור לדירת סטודנטים שלא קשורים לבית הספר ולשפר את האנגלית ואת מצב רוחי. אחד הדברים ששברו אותי באירוח, היה שהיינו צריכים למלא אחר הוראות התנהגות והגבלות, כמו שעת חזרה הביתה, מקלחת עד שמונה דקות ועוד הנחיות שהיו כולן כתובות על דף הוראות.

במסדרונות קיימברידג' הכרתי את מוניקה, סטודנטית יפייפייה מברזיל, שלמדה שם אנגלית. היא מאד מצאה חן בעיניי, ולימים הפכה לאשתי. מוניקה נולדה בריו דה ז'נרו לאמא יהודייה ולאבא פורטוגלי קתולי שעבר גיור, כולל ברית בגיל מאוחר, רק כדי להיכנס למשפחה של חמותי בה היה מאוהב. מוניקה לא גדלה כיהודייה, לא למדה בבית ספר יהודי ובביתה לא חגגו את החגים היהודיים, למרות שבמשפחתה המורחבת יש כאלה שקרובים הרבה יותר ליהדות.

אחרי חודשיים של הכרות הפכנו מוניקה ואני זוג, ואחרי תשעה חודשים נפרדנו וכל אחד פנה לדרכו - אני לישראל והיא לריו דה ז'נרו.

הלימודים היו יקרים מאד, ומכיוון שעדין לא הרווחתי כסף, חזרתי לארץ, התחלתי לעבוד בביטוח, ובמקביל עבדתי אצל אבא בעסק. אחרי חצי שנה של פרידה, מוניקה התקשרה לשאול אם אפשר לבוא לבקר. כמובן שהסכמתי, והיא הגיעה לביקור של חודש, במהלכו טיילנו לאורכה ולרוחבה של הארץ, מהחרמון עד אילת, ועוד הספקנו לעצור בדרך בקריות לחתונה של אחי הגדול. כך, בלי שחשבנו על זה, מוניקה הכירה את משפחתי המורחבת.

היא התאהבה בישראל והגיעה שוב בדצמבר. בפברואר טסתי לפסטיבל ריו ונשארתי אצלה במשך חודש. החלטנו שאנחנו נשארים יחד, והודענו למשפחות שאנחנו מאורסים.

עוברים לריו דה ז׳נרו

התחתנו בברזיל ברבנות. עשינו אירוע עם המשפחה והחברות שלה, ואני הבאתי את המשפחה שלי לשם. מאוחר יותר, כשהגענו לביקור בארץ, ערכנו מסיבה בלי חופה.

עמית ומוניקה בחתונה, ברזיל 2000

מוניקה החליטה לעשות עלייה. מכיוון שאמה יהודייה, היא קיבלה סל של עולה חדש הכולל אולפן ומכינה ללימודי תואר ראשון באוניברסיטת חיפה. בכרמל בחיפה נולד הבן הבכור שלנו גבריאל, וכשסיימה את לימודי תואר ראשון החליטה שהיא לא מסוגלת לחיות פה. היא הגיעה בלי לדעת מילה בעברית, למדה וסיימה תואר, אבל בשבילה השנים האלה היו רכבת הרים, והיא מאד התגעגעה למשפחה שלה בברזיל. יש לה משפחה קטנה, והיא שכנעה אותי לעבור לגור בריו דה ז'נרו.

היינו שם שש שנים. זו הייתה תקופה של משבר גדול, בעיקר משבר עם אבא, שלא קיבל בצורה טובה את החלטתי לעזוב את הארץ ואת אחיי. זה ערער אותי מאד, כי כילדים אחי התאום ואני אמנם רבנו המון, אבל כבוגרים הפכנו לחברים טובים מאד. גם עם אחי הגדול היחסים היו נפלאים, למרות שהוא היה יותר מסוגר בעולמו.

בברזיל הציעו לי להיכנס כשותף לעסק של ביטוח בתחום הרפואה, ופתחתי קליניקה בטופוק קשייה מחוץ לריו דה ז'נרו. הקליניקה הייתה מיועדת למפעלים וחברות, שם אנשים עוברים בדיקות רפואיות כשהם מתחילים עבודה חדשה וכשהם עוזבים או מפוטרים. הגענו אל בעלי מפעלים וחברות והבטחנו את אספקת שירותינו במעטפת הבדיקה הראשונה והאחרונה לעובדים. בברזיל מרבים לעבוד עם שוחד, והקליניקה שלנו, שקראנו לה "ויה נובי", אפשרה להם שליטה על העובדים וימי המחלה שהם לוקחים.

בברזיל לא קיים קונספט של קופות חולים, ולרוב האוכלוסייה אין כסף לביטוח פרטי. כשהגעתי לריו דה ז'נרו לא הרשיתי לעצמי לסמוך על רפואה ציבורית, ורכשתי ביטוח פרטי למשפחה שלנו תמורת סכום שווה ערך ל-2,000 שקל לחודש. הקליניקה שבנינו יחד עם שותפים ברזילאים הייתה אמורה לתת למעשה פתרון למעמד הביניים, אלה שאין באפשרותם לקנות ביטוח פרטי יקר, אבל גם לא רוצים את הרפואה הציבורית. אמנם יצרנו תכנית ביטוח פרטית, אבל זולה יחסית, שלא כללה אשפוזים ובתי חולים, רק ייעוץ ראשוני, מרשמים וכדומה.

הרחבנו את השירותים גם לרופאים מומחים, ובנינו תכנית שמיועדת לעובדים ובני משפחותיהם. העסקנו בקליניקה רופא משפחה ורופאים מומחים בתחומים כמו נשים, לב, עור - כולם ברמה מקצועית גבוהה מאד.

לאט לאט העסק התרחב, השם הטוב שלנו עבר מפה לאוזן, וממאה מבוטחים שהיו לנו בהתחלה הגענו תוך זמן קצר ל-500 מבוטחים.

כשהגעתי לברזיל לא ידעתי מילה בפורטוגזית, ועברתי קורס כדי ללמוד את השפה. היה לי שותף ברזילאי, פרננדו,שלא ידע אנגלית, ולמדתי ממנו לא מעט. פעם בשנה או שנתיים הגענו לארץ לביקור.

עבדנו באזור מאוד מסוכן בברזיל, ובכלל ברזיל היא מקום לא בטוח. ריו דה ז'נרו היא עיר מופלאה ונהדרת, אבל המציאות היום יומית שם מפחידה מאוד. למשל, אחד מבני הדודים של מוניקה נחטף והצליח לצאת מזה עם כופר של הרבה מאד כסף. יום אחד, כשנסעתי עם פרננדו, שותפי, עצרו אותנו שני רכבים עם נשקים איימו עלינו והכריחו אותנו לצאת מהרכב. מילת המפתח הייתה "הפסדת", והמשמעות היא "איבדת את כל מה שיש לך". למזלנו, אחד מהם זיהה את השותף שלי שהיה מוכר מאד בקהילה. הסתבר שאשתו של אותו שודד הייתה מרוצה מאד מרופאת הנשים בקליניקה שלנו, וסיפרה זאת לבעלה. "עצרו את הכול!" הוא קרא, "אדון פרננדו, אשתי מאוד מעריכה ומחבבת את רופאת הנשים שלכם". שוחררנו, ובאותו יום שלחנו זר פרחים ובונבוניירה לרופאת הנשים שהצילה את חיינו.

לפני התקרית הזאת חוויתי אירוע נוסף של שוד לאור יום באוטובוס. הייתי צעיר למדי, שוחחתי בטלפון יוקרתי עם אשתי בטלפון, ומישהו בתחנה הבין שאני זר ועלה אחריי. הוא התיישב לצדי עם אקדח, ואז כמובן הבנתי מה מתרחש, אבל לא הבנתי מה הוא אומר. אף אחד באוטובוס לא התערב, והוא פשוט לקח לי את הפלאפון והכסף מהארנק, איים על הנהג והכריח אותו לפתוח את הדלת ולתת לו לרדת. אלה החיים בברזיל.

לאט לאט התחלתי להבין את השפה וגיליתי המון חורים בניהול העסק. בשלב מסוים התחיל פרננדו לשווק את התכנית שלנו בזול מאד, ולמרות שהגיעו כמויות עצומות של אנשים, עדיין לא הרווחתי, להיפך. בנוסף, השחיתות שם חגגה. בארץ עבדתי ישר, מסודר עם חשבוניות, ושם הדברים התנהלו לגמרי אחרת. "בברזיל התנהג כמו ברזילאי", אמרו לי, אבל היה לי קשה מאד לקבל את שיטת העבודה המושחתת. בכל שנה היינו עוברים ביקורת מס, שבה היה עלינו לתת מעטפות לפקידים כדי שירשמו שהכול בסדר. עם הזמן היה קשה יותר ויותר לצאת מהביקורת, ובשנה החמישית היו לי סיוטים. הרגשתי שאני מסכן את עצמי, את אשתי ושני ילדיי, מאיה וגבריאל, ורציתי לחזור לארץ. לקח לנו שמונה חודשים לסגור רשמית את העסק, ולמרות שמוניקה רצתה מאד להישאר ליד משפחתה חזרנו לארץ, אבל לא בטוב.

שחר ומאיה, בצרופה, 2007

חוזרים לישראל

ב-2010 חזרנו לישראל, וייאמר לזכותו של אבא, שלמרות שלא אהב את העובדה שעזבתי לברזיל, קיבל אותי יפה מאוד ובחיבוק חם. בשנים שהייתי בברזיל הרגשתי מנותק מהמשפחה. לפעמים אבא עזר לי, אבל הוא בעיקר כעס, והיה בטוח שתוך חצי שנה אחזור עם הזנב בין הרגליים. הוא עשה את המקסימום שזה מה שיקרה, והותיר אותי שם לבד במערכה. כעת חזרתי חבוט ושבור מכל מה שעברתי בברזיל. אבא תמך בי מאד. הבנתי מה עובר על מוניקה, כי אני עברתי בדיוק אותה תחושת פרידה ממשפחתי כשעברנו לריו דה ז'נרו, תחושה שלא עזבה אותי במשך שש שנים. הביקורים בארץ לא הספיקו, והתגעגעתי מאד להוריי ולאחיי. אבי, אחי התאום, שמח מאד כשחזרתי, והכניס אותי מיד לעסק המשפחתי שאבא כבר פרש ממנו.

לא הפתיע אותי שאחי ואבא קיבלו אותי בזרועות פתוחות ובמעטפת של חום. אבי, שניהל את החברה של אבא בצורה מופלאה, כבר עבד שם עשר שנים. אני הגעתי בתקופה שהשותף שלו התחיל לזוז הצידה ונכנס לשם בנו, שהוא בחור מוכשר מאד.

כשחזרנו לארץ, עברנו לגור בהוד השרון, ואשתי עבדה בפתח תקוה בתיירות פנים, תחום בו עבדה גם בברזיל. היא הביאה קבוצות של תיירים, בעיקר מדרום אמריקה, ובנתה להם תכנית מיום הגעתם לשדה התעופה ועד לעזיבתם, כולל מלונות, טיולים ומדריכים.

הנסיעות הלוך ושוב מהחברה בחיפה עד ביתי בהוד השרון היו לי קשות מאד, ויומיים בשבוע ישנתי אצל ההורים. היה לי חסך גדול של שש שנים מהנוכחות שלהם, ואבא ואני ניהלנו בימים האלה שיחות ארוכות על הכול, עד השעות הקטנות של הלילה. הוא אהב לשמוע על היחסים שלי עם אשתי והילדים. שוחחנו גם על העסק ועל עתידי בישראל, ועלתה האפשרות שנקנה בית קרוב אליהם. אנחנו משפחה מאד חמה ומלוכדת, ובתקופת הקורונה כבר לא ישנתי אצלם מטעמי בטיחות והם נשארו קצת מבודדים. אמא בסיכון מאד גבוה בגלל מחלתה, וחששתי להדביק אותם.

לאבא יש לב ענק, ולפעמים זו תכונה שעובדת לרעתו, כשאנשים מנצלים את טוב ליבו. קל לו מאד לתת ופחות לקבל, ואני ואחיי שומרים עליו מאד. לעיתים אנשים מבחוץ מסתכלים עלינו בעין שיפוטית ונדמה להם שאנחנו אימפריה שמנהלת עסק גדול. למרות שאני עובד בעסק של אבא, אף פעם לא הרגשתי שזה בא בקלות. הוא היה המעסיק שלי לכל דבר, ממנו קיבלתי את המשכורת שלי, והכל בתמורה לעבודה טובה ומקצועית שתמיד נדרשה ממני. לא קיבלתי הנחות.

כאבא פולני, היה לו חשוב שיהיה לנו מקצוע, כדי שאם יקרה משהו לעסק יהיה לנו לאן ליפול. מאז שחזרתי מברזיל לא עסקתי יותר במקצוע הביטוח. למרות כל השנים שבהן היה לי עסק מצליח הרגשתי שזה לא אני. הביטוח הוא קודם כל עולם של מכירות, וכסוכן, טובת הלקוח היא לא תמיד טובת העסק. אני אישית הייתי משקיע המון זמן בישיבה עם המשפחות ומסביר להם את כל הזכויות שלהם. היום קשה מאד להתפרנס מהמקצוע הזה, והתחושה שלא תמיד אוכל לעמוד לצד הלקוח אם יצטרך אותי, הייתה קשה.

יש לי אבא מדהים, ואני מעריץ אותו. אני זוכר שפעם נכנסתי לחדר שלו וגיליתי שם המון מסמכים מתקופת השייטת. הבנתי אז לראשונה מה הוא עבר, מה הוא עשה ומי הוא היה. דברים שהוא מעולם לא חלק אתנו. הוא לא היה אדם שאומר: "הביטו בי, ראו מה עשיתי". לאבא יש המון ערכים נהדרים בחינוך שהוא העביר אלינו, ואנחנו מעבירים לילדינו. הוא הסבא שנותן לבן שלי את האמביציה להגיע הכי רחוק שאפשר.

כשהוא סיפר לי שהחליט לכתוב ספר, שמחתי שסוף סוף הוא יספר את כל הדברים שאחיי ואני מעולם לא שמענו עליהם. גם על רוטרי שמענו רק אחרי שכבר היה פעיל שם כמה שנים.

אמא שלי היא עולם ומלואו, ואני קרוב מאד אליה. היא הייתה בשבילנו הכול. כשאבא היה בצבא, היא טיפלה בנו למרות שעבדה גם בחצי משרה. היא הייתה יושבת ועוזרת לי בלימודים בסבלנות גדולה.

עד היום היא מלווה אותי ותומכת בי. אני זוכר שהיא הייתה רוכבת באופניים לעבודה, חוזרת הביתה וממהרת לבשל לנו ארוחת צהריים חמה כדי שתהיה מוכנה כשנחזור מבית הספר. היא למדה לבשל מאמה שהייתה בשלנית נדירה. בשלב מסוים, כשעברנו לחיפה, אמא החלה להתפנות לקריירה משלה, ופתחה עסק משלה לקוסמטיקה בחיפה. אבא עזר לה לבנות קליניקה פרטית בבניין. אני מעריץ אותה על הדרך יוצאת הדופן שבה היא מתמודדת עם המחלה שלה.

גבריאל בני היום עוד מעט בן 18, מסיים תיכון בהצטיינות, בחור מבריק, דעתן מאוד ועצמאי, ואנחנו חברים טובים. מאיה בתי כבר בתיכון, כמעט בת 15, ילדה מקסימה והיא הדבק של המשפחה. היא מחברת את כולם.

גבריאל אסיף

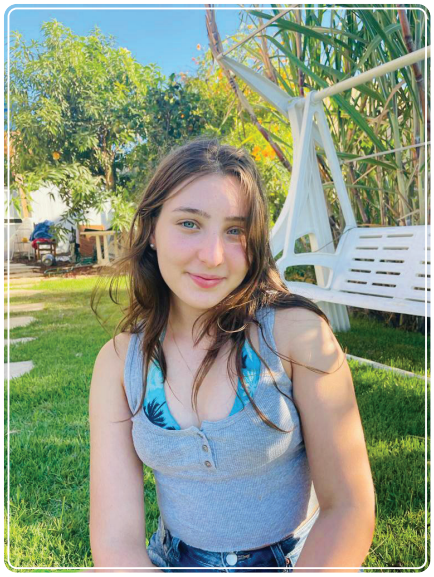

מאיה אסיף

עם שתי כלותיי בנופש משפחתי במושב רמות. מימין
יעל, משמאל מוניקה, שנות ה-2000

האחים שלי

אחי הבכור יחזקאל נולד ב-3.5.1937 בפולין בעיירה טומושוב לובוסקי, והוא גדול ממני באחת עשרה שנה. אחותי גולדה, שנולדה בהרי אורל, במהלך המלחמה בדרך לסיביר, גדולה ממני בשמונה שנים. שניהם אחיי מבעלה הראשון של אמא, ברקו ביגלר.

יחזקאל

אמא תמיד אהבה לספר עד כמה יחזקאל דאג ושמר עליי. יום אחד, עוד בפולין, כשהייתי תינוק, הוא ישב איתי בפארק. רגע אחד של חוסר ריכוז - ואיזו אישה ניסתה לחטוף את העגלה. הוא התחיל לצעוק עליה, וכמובן לקח את העגלה בחזרה. הייתי ככל הנראה ילד יפה, ואמא קשרה לי סרט אדום ברגל מפני עין רעה.

יחזקאל עבר עם אמא את מסלול הנדודים של פרוץ המלחמה, כשהוא בסך הכל בן שנתיים. המסע דרך הרי אורל, ערבות סיביר, מות אביו, הרעב הנורא בזמן המלחמה, חזרה לפולין, תחילת מסע העלייה לארץ ישראל, המעברה והגעה לקיבוץ אילת השחר. הכול בזמן קצר של כ-12 שנה שהשפיעו רבות על המשך מסלול חייו. הוא היה נחוש להצליח ולהיות תמיד הטוב מכולם.

הוא שירת בצנחנים כלוחם ובשנת 1958 נפצע קשה בתאונת אימונים. התברר כי חייל אחר מעד, ופלט צרור של חמישה כדורים שפגעו ברגלו של אחי. הוא היה מאושפז במשך שנה, בהתחלה בבאר שבע ואחר כך בתל

השומר. הייתי אז בן עשר, והייתי מגיע עם אמא לבקר אותו. יחזקאל הוכר כנכה צה"ל. הוא עבר שיקום ארוך בקיבוץ, וכילד למדתי לרכב על אופניים שקיבל מצה"ל עקב היותו נכה. לא היה באותה תקופה מי שיקנה לי אופניים, וזה מאד שימח אותי. כשכבר הבריא לחלוטין הייתי עוקב אחריו משחק כדורגל בנבחרת הקיבוץ. הוא היה מגן ימני נהדר.

לימים התחתן עם אהובה זקס ונולדו להם ארבעה ילדים: דובי הבכור, שנפטר כתינוק קטן ממום בלב, ואחריו ערן, גיא ונטע. הוא עבד כטכנאי ייצור בבזק בחיפה עד שפרש לגמלאות.

עם יחזקאל ז"ל באירוע משפחתי, שנות ה-2000

עם יחזקאל ז"ל ואהובה ביום הולדתי ה-60, חיפה 2008

משפחת ביגלר: יחזקאל, אהובה, ארן, נטע וגאי, 2000

ליחזקאל הייתה השפעה גדולה על לא מעט אירועים בחיי כולנו. הוא היה זה שיזם את כתיבת קורות החיים של אמא. הוא הגה את הרעיון, אסף את כל החומר שאפשר היה למצוא ותרגם חומרים מיידיש. לפני מותו העביר אליי שקית מבד לבן עם עשרות מסמכים בפולנית, רוסית, ועברית שאמא שמרה במשך שנים ארוכות מאז ימיה בפולין. הוא כבר היה חולה מאד ואמר לי: "שמור את זה". שמרתי, וגם תרגמתי את המסמכים בהמשך. הם עזרו לי ללמוד את מסלול הנדודים של הוריי בתקופת מלחמת העולם השנייה, להבין את קבלת ההחלטות שלהם ברגעי משבר, ואת החזון והדרך שרצו לעצמם ולילדים בהמשך חייהם.

הוא היה זה שהשפיע על אחי הקטן שמואל לתקן את ציוני הבגרות שלו, ללמוד טכנאות שיניים, ולצאת למסע של רכישת מקצוע לחיים בדיוק כמו שאמא ביקשה. "כל אחד חייב ללמוד מקצוע", היה המוטו שלה, ולימים שמוליק הפך לאומן בתחום.

כחייל צעיר במהלך תקופת ההכשרה בשייטת, לא פעם הייתי מגיע לביתם של יחזקאל ואהובה שאירחו אותי בצורה נהדרת, ותמיד היו נותנים לי דמי כיס, שמאד עזרו לי במהלך הקורס בשייטת.

יחזקאל ואבא היו ביחסים מאד טובים, למרות שהוא לא היה בנו הביולוגי. אבא אהב אותו מאד. אחרי מותו, טבעת הנישואין של אבא עברה ליחזקאל, ומאז לא הסיר אותה מאצבעו.

יחזקאל נפטר ב-30.4.2008 ממחלה שכנראה הייתה קשורה לפציעה שלו.

גולדה

גולדה נולדה ב-26.8.1940 בהרי אורל בזמן המלחמה. היא נדדה יחד עם אמא ויחזקאל בערבות סיביר. כשהייתה בת שנה וחצי נפטר ברקו, אביהם של גולדה ויחזקאל, ממחלה, ואמא גידלה אותה ואת יחזקאל לבדה, בתנאים מאד קשים בסיביר. כשהייתה בת שש בערך אושפזה אמא בבית חולים עקב מחלת צהבת, וגולדה התחילה בנדודיה בבתי יתומים בסיביר הלבנה. תחילה היה זה "בית הילד" בעיר לוקצין, ובהמשך עברה למקומות אחרים בסיביר.

ב-1946 אמא עזבה את רוסיה לכיוון פולין יחד עם יחזקאל. את גולדה היא לא הצליחה למצוא, ולאורך כל הדרך, גם בפולין וגם בהמשך הדרך כשהגיעה לישראל, לא הפסיקה אמא לחפש את בתה, והתכתבה עם גורמי ממשל בניסיון לאתר אותה. בסוף יוני 1951 יצאה גולדה ברכבת הילדים מרוסיה לפולין חזרה לבית היתומים בפולין, והיא בת עשר בלבד.

באותו זמן אמא חייתה במעברה בצפת, ולא הפסיקה לחפש אותה עד שנמצאה. במאי 1954 נשלח מכתב מקיבוץ אילת השחר למשרד החוץ בבקשה לטפל בהחזרתה לישראל של גולדה, שחייתה אצל משפחה לא יהודית בפולין. גולדה התגוררה אצל אישה בשם פרידה סוחוצקה ברחוב נובומייסקה 8 בעיר לודג' בפולין.

מי שבסופו של דבר מצאה אותה אצל אותה משפחה פולנית בלודג', הייתה שגרירת פולין, שהייתה אחותו של חבר הקיבוץ. גולדה כלל לא ידעה אז שהיא יהודייה. במאי 1955, לאחר שאותרה על ידי שגרירת

פולין, כשהייתה כבת בת עשר, שמה גולדה את פעמיה לישראל אלינו, אל המשפחה שלה. יש לציין כי המשפחה המאמצת לא הייתה מחסידי אומות העולם, והיה צריך לשלם להם לא מעט כדי לפדות אותה מידיה.

ב26 במאי, ביום שמש נפלא, הגיעה גולדה לנמל חיפה באוניה "ארצה", לאחר חמישה ימי הפלגה מנמל נפולי שבאיטליה. היא הגיעה ישירות לקיבוץ אילת השחר, והיא בת 15. הייתי אז בן שבע, בכיתה ב'. הלבישו אותי יפה, ולקחו אותי מבית הילדים לבית ההורים כדי להכיר את האחות החדשה שלי. לא כל כך ידעתי למה לצפות וראיתי מולי ילדה גדולה. היא דיברה עם אמא ואבא פולנית, ואני קיבלתי תרגום ביידיש. היה מצב מביך ומוזר, השקט שלפני הסערה.

גולדה חיה בקיבוץ עד גיל 19, וב-1959 התגייסה לנח"ל. כל השנים עבדה בתחום הסיעוד. היא התחתנה עם נפתלי ולקומיר, ויש להם בת בשם חנהל'ה. הנישואים לא החזיקו ומעמד והם התגרשו. חנהל'ה התחתנה עם אלי פרץ ונולדו להם שלושה ילדים.

גולדה ואני, אבן יהודה, שנות ה-60

בחתונה של גולדה. מימין: יפה וחנוך אוסובסקי הוריי ז"ל, נפתלי ולקומיר החתן, גולדה אחותי ויחזקאל אחי ז"ל

לאחותי היו חיים קשים מאד. כל השנים היא חיה אצל המשפחה המאמצת בתחושה שאמא נטשה אותה. זאת כנראה הייתה הסיבה לכך שהיחסים ביניהן לא היו טובים במיוחד. היא לא הצליחה להפסיק לכעוס על אמא שוויתרה עליה. לא משנה כמה אמא ניסתה להסביר לה את הנסיבות שגרמו לה להשאיר אותה בבית יתומים. היחסים ביניהן השתפרו רק בשנים האחרונות לפני מותה של אימי.

למרות מה שעברה, גולדה לא קיבלה כסף כניצולת שואה. בשנים האחרונות הצלחנו בעזרת מסמכים שתורגמו לעברית, לעזור לגולדה בקבלת עזרה מקרן נפגעי השואה. מענק קטן מידי שנה.

גולדה עם בעלה וילדיה. מימין: זיו, בעלה אלי פרץ, גולדה, טל ואור

יעקב

שנה וחצי אחרי שנולדתי, ב-7.7.1949, בעיירה זמביצ'ה בפולין, נולד אחי הקטן יעקב. כשכבר היינו שנינו מבוגרים, עשינו ביחד טיול לעיירה והוצאנו את תעודות הלידה שלנו. כשעלינו לארץ, יעקב היה ממש תינוק. בקיבוץ הוא היה ילד ממושמע, תלמיד טוב. ילד טוב ירושלים. בצבא היה חייל מודיעין בחיל האוויר. כשהשתחרר למד כלכלה ומנהל עסקים בבר אילן.

יעקב רוקד עם אמא, שנות ה-60

אחי הצעיר יעקב הצליח ממש יפה בעסקים. הוא התחיל לעבוד בחברת "אורלייט תעשיות", שמייצרת ארונות סעף ובסיסים מפוליאסטר משוריין בסיבי זכוכית להגנה מרבית של ציוד בתנאי מזג אוויר קשים ובמגוון רחב של גדלים לתחומי התעשייה, תקשורת, חשמל, גינון, בקרת תנועה ורמזורים. מאוחר יותר נכנס כשותף בחברת 'אירוספירס בע"מ'. היום הוא הבעלים של החברה ועושה עסקים בכל העולם. הוא עוסק בחומרים מורכבים לתעשייה הביטחונית ולתעופה, יש לו משרד בניו יורק וסניף בהודו.

יעקב נשוי לרותי לבית ארבל, ויש להם שלושה ילדים: יובל, נשוי עם שלוש בנות ועובד אצל אחי בחברה. טל, בכירה בחברת הייטק ונשואה

עם שלושה ילדים, והקטן אייל שגם הוא נשוי עם שני ילדים. אייל שרת כמוני בשייטת 13. בשנים האחרונות הוא מתגורר בשרונה תל אביב, בבניין גבוה עם נוף משגע.

ביום הולדתי ה-60 עם רותי ויעקב חיפה 2008

איל אסיף, בנו של אחי יעקב, לוחם בשייטת 13

איל, טל ויובל, ילדיו של יעקב, 2021

אסתר

אחותי אסתר נולדה ב-20.2.1952, כשכבר גרנו במעברה בצפת. רוב שנותיה עברו בבית הילדים בקיבוץ אילת השחר, ובשלב מסוים עברה לגור וללמוד בקיבוץ תל יוסף, שם סיימה את לימודיה ופגשה את בן הקיבוץ ובעלה לעתיד מיכאל (מיקי) רונן. הם התחתנו, והמשיכו לגור בתל יוסף. אסתר סיימה לימודי אחיות, עבדה שנים בסניפי קופת חולים כללית בנצרת, עפולה והכפרים הערביים באזור, ובמהלך הזמן למדה לדבר מצוין ערבית.

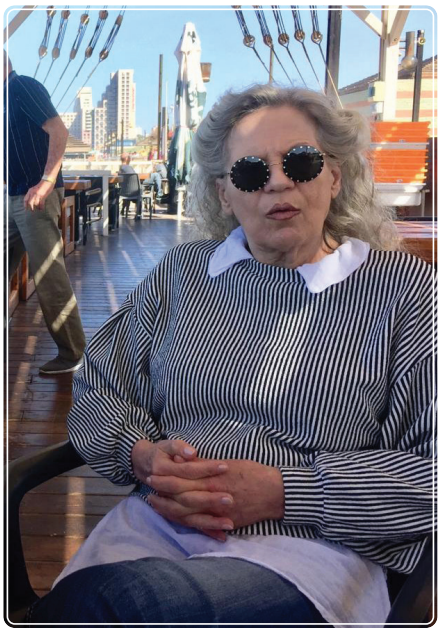

אסתר, שפת הים בחיפה, 2021

עם הזמן הם התגרשו, ואחרי הפרידה היא עברה לגור בעפולה ומאז היא שם. היא ובעלה לשעבר ביחסים טובים מאד. הוא לא בקו הבריאות והיא מטפלת בו. שניהם לא נישאו שוב.

היחסים עם אחותי אסתר ידעו עם השנים עליות ומורדות, ויחד עם זאת הייתי אתה ברכישת הדירה בעפולה, לשם עברה אחרי הגירושין, והייתי לצידה מאז הפרידה ממיקי בכל דבר ועניין. יש דמיון רב בין אמא לבין אחותי בכל מה שקשור לחינוך ודאגה לילדים. היא אמא פולניה ממש.

יש לה שלושה בנים: רני הבכור, נשוי עם שלושה ילדים מתגורר עדיין בקיבוץ תל יוסף, והוא בעל חברה לטרקטורונים. אסי, נשוי עם שני ילדים, הוא עורך דין בתחום הנדל"ן ומאד מצליח. עינב, הצעיר, כמוני היה לוחם בשייטת 13 וכיום הוא מתגורר בלוס אנג'לס.

אסי, רני ועינב, בניה של אסתר, 2021

עינב, לוחם בשייטת 13, בנה של אחותי אסתר

האח הקטן שמואל

שמואל (שמוליק), בן הזקונים במשפחה, נולד ב-25.5.1955, כשהוריי כבר גרו בקיבוץ. הוא גדל בפעוטון ועבר לבית הילדים - קיבוצניק אמיתי. הוא שירת בבית הספר הטכני של חיל האוויר, שם פגש את אהובתו זיוה גוטסמן. אחרי הנישואים הם עברו לגור בקיבוץ אילת השחר.

שמוליק למד טכנאות שיניים בנתניה, בזכותו ובעידודו של אחי הגדול יחזקאל, והפך לאומן בתחומו. הוא עובד שנים רבות בראש פינה בחברה שמייצרת שיניים תותבות לרופאי שיניים. שמוליק ירש את היכולות הטכניות שהיו לאבא שלי. הוא איש מוכשר ומקצועי. עם השנים הוא צבר ניסיון רב בכל מה שקשור בייצור שיניים, וההצלחה לא איחרה לבוא. הסבלנות, הדבקות במטרה ואורך הרוח שלו סללו לו את הדרך להישגים רבים במהלך הקריירה שלו בתחום. הוא גאווה גדולה למשפחה.

בתו שני נפטרה בשנות העשרים לחייה. בנו חגי למד בבית הספר האזורי

בכפר בלום, והיום הוא עובד במפעל "מאמא עוף" של תנובה בקריית שמונה. בתו הקטנה, עדי, היא עורכת דין וגרה בהרצליה עם בן זוגה ושני ילדים.

מימין: יעקב, אסתר, אני ושמוליק

זיוה ושמוליק אסיף, 2021

עדי, בתם של שמוליק וזיוה,
מצטיינת דיקן בלימודי משפטים

חגי, בנם של שמוליק וזיוה

שני ז"ל, בתם של שמוליק וזיוה

מימין: שמוליק, זיוה, עדי, שני ז"ל וחגי, בחתונה
של בני עמית ומוניקה, חיפה, 2000

ביום הולדתי ה-60 עם שמוליק וזיוה, חיפה 2008

סוף דבר

סיפור חיים הוא כמו רכבת שיוצאת מתחנת המוצא שלה ומתחילה לנוע במסע ארוך שעובר דרך תחנות רבות, שבהן עולים ויורדים חברים שמלווים אותך בנקודות זמן שונות בחייך. חלקם נשארים איתך לנצח וחלקם נעלמים עם הזמן. מכולם למדתי והשכלתי, וכך גם סללתי את דרכי בתחנות השונות של חיי, מתוך תקוה ורצון להצליח ולייצר לעצמי חיים אחרים ושונים מאלה של הוריי, שעברו את השואה ואת הסבל הרב שמלחמה מייצרת.

ממרום גילי אני מביט על הדרך ארוכת השנים שעברתי בה - ילדות בקיבוץ אילת השחר, לוחם בשייטת 13 ושורה ארוכה של תפקידי פיקוד בצה"ל, ממונה על כושר גופני בצה"ל, מפקד פנימייה צבאית, איש עסקים ונשיא מועדון רוטרי חיפה, ומה שאני רואה ממלא אותי בתחושת סיפוק. עשיתי אי-אילו דברים בחיי. השארתי חותם!

אך לא די בכך. הפרויקט הגדול של חיי בעייני הוא הקמת המשפחה. יש לי משפחה נהדרת, עם בנים, כלות, נכדים ונכדות אהובים. אני גאה על השירות המצוין של בניי בצה"ל, על הכלות שלי, יעל ומוניקה המוכשרות והמצליחות, אימהות נהדרות לנכדיי ונכדותיי, שיקרות לי כבניי ואהובות מאד. אני מבורך בנכדים מוכשרים ומצליחים, ועוד מעט הם בדרך לשירות בצה"ל כמו נכדתי נגה, החיילת הקרבית הראשונה בנכדיי.

אני גאה על כך ששלושה מבני משפחת אוסובסקי המורחבת שירתו

כלוחמים בשייטת 13, ארבעה מבני המשפחה המורחבת הם עורכי דין, וכל הנכדים במשפחה המורחבת של אימא ואבא שלי הם אקדמאים - הישג גדול להוריי שמורשתם עברה לדור השני ועכשיו לשלישי. ההצלחה הזאת מדגישה ביתר שאת את הצורך בשימור המורשת המשפחתית.

היום אני ממשיך לפעול בארגון רוטרי כיועץ הנגיד לפיתוח האזור, עוסק בהקמת מועדונים, ומשמש כמדריך אזורי וחבר ועדה לאסטרטגיה, וגם מסייע בחברה שהקמתי.

בשש השנים האחרונות, במקביל לפעילותי ברוטרי, שושי ואני מנסים למצות את מלוא הפוטנציאל מחיינו, תחת מגבלות מחלתה. שושי מתמודדת עם המחלה בגבורה. יש לה כוחות, אומץ ונחישות, וזה בהחלט מקל עליי ועל המשפחה. היא שומרת על עצמאותה ונוסעת בבקרים לבריכה. אנחנו יוצאים לטיולים, אם כי לא ליעדים רחוקים. יצאנו להפלגה בים התיכון, אבל לרוב אנחנו מבלים בארץ כמו בראש פינה, מצפה הימים וכדומה.

הכול בסדר ואנחנו חיים. אנחנו מקיימים אצלנו ארוחות בימי שישי ומארחים את הילדים. פעם היינו עושים זאת כל שבוע, ועכשיו קצת פחות. אנחנו משתדלים להעניק תחושה לילדים ולנכדים שהכול רגיל.

כך אנחנו חיים היום וכך נמשיך כל עוד נוכל, בחיים מלאים, מספקים ומלאי משמעות. זה מה שאני מנחיל גם לילדיי ולנכדיי.

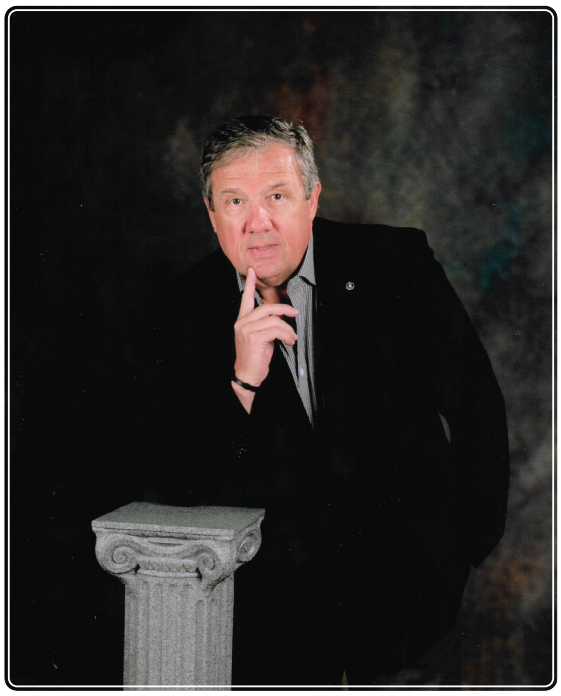

בחופשה בפולין, 2005

בחופשה במרוקו, 2007

אחרי מפגש של מועדון רוטרי. אלחנן ובת שבע גרינברג,
שלום ונחמה ונו, שושנה ואני. לונדון, 2012

בחתונה של הבן שלי עם גדעון עזרא ז"ל, סגן ראש
השב"כ ושר בעבר בממשלת ישראל, 2008